SCHEDIASMA. POLEMICUM.
EXPENDENS. QVÆSTIONEM.

AN.

DENTUR. SPECTRA. MAGI. ET. SAGÆ.

VULGO.

Ob wahrhafft Gespenster/Zauberer und Hexen seyn?

UNA. CUM.

RECENSIONE. HISTORICA.
PLURIMARUM. HAC. DE. RE.
OPINIONUM.

AUCTORE.
CAROLO.FRIDERICO.ROMANO.

LIPSIÆ.
Literis. &. Sumpt. ANDREÆ. MARTINI. SCHEDII.
1717.

§. I.

N rebus a communi hominum ſenſu pauliſper remotis, & quarum veritas ex obvia cuique experientia non ſtatim percipitur, dubium ſemper & in utramque partem anceps vulgi juxta Doctorumque conſuevit eſſe judicium. Prout enim quisque ingenii acumine, judicandi prudentia, proprio rerum uſu præſtitit, & liber a præjudicatis perſvaſionibus, tum etiam levitate rejiciendi quæcunque, ſtultæ credulitatis prætextu, aut ſecus animo compoſitus fuit, vel rectum de re non omnium conſpectui expoſita formavit judicium, vel omnia temere approbavit, vel præcipiti lapſu tanquam cum errore conjuncta, & ex Plebis ſtupore profecta, univerſim damnavit. Nullum fortaſſis unquam evidentius in ejusmodi Argumento exemplum extitit, quam Doctrina de Exiſtentia Spectrorum. De qua tam variæ ſunt hominum ſententiæ, noſtro inprimis tempore, aliis hoc, aliis iſtud ſtatuentibus, ut, quid tuto amplectendum, quidve rejiciendum ſit, ne veritati vis inferatur, non minus hodie quam olim diſceptetur. Quam in rem §. fin. hujus ſchediaſmatis longo ordine diverſas diverſorum Autorum ſententias de ſpectris dæmonumque operationibus commemorabit.

Difficile eſt, de rebus abditis, qualis eſt exiſtentia ſpectrorum, judicare.

§.2. Non inutilem proinde Operam nos impendiſſe exiſtimabimus, ſi quid circa Spectrorum doctrinam ſtatuendum, ac inde juſtum ſit recto rationis ductu, a nobis explicetur, ne in dubium vocemus ea, quæ negari nequeunt, vel amplectamur ejusmodi opiniones, quibus ratio & ſanus ſenſus contradicunt. Fruſtra vero de rei effectu aut operationibus diſputabitur, niſi rem exiſtere, prius doceatur. Contra ſi Veritas, quantum fieri poteſt, ſolide demonſtretur, falſo de hac concepta opinio hominum facilius emendabitur.

Utiliter tamen de illis diſputatur.

§. 3. Ut recto juſtoque ordine procedamus in propoſita quæſtione de Spectris, definiemus primum, quid intelligatur per Spectra, & deinceps probabimus Spectrorum Exiſtentiam, Apud alios, & quidem vete-

Quæſtio, quid res ſit? quæſtioni, an ſit?

praemittenda est.

res Philosophos, solet quaestio, quid res sit ? quaestioni, an sit ? postponi. Verum Recentiores recte ostenderunt, quaeri plane non posse, an res existat, nisi prius aliquo modo constet, quid sit, de qvo quaeratur, alioquin enim de re prorsus ignota absurde interrogaretur.

Definitio spectrorum.

§. 4. Intelligimus igitur per *Spectra, Apparitiones & Territiones Diaboli externas, quibus corpus, aut aliud quid in sensus incurrens sibi assumit, ut Homines, animalia, aut alias res quascunque infestet.*

Non disputamus cum Adaemonistis, sed cum negantibus operationes in corpus.

§. 5. Nihil opinor necesse esse hoc loco, ut Diabolum existere probemus. Nobis enim in praesenti non intercedit Disputatio cum Adaemonistis, qui nullum existere contendunt diabolum. Nam illos si impugnaremus, id demonstrare nostrarum foret partium. Verum adversa pars, quam mox producemus in aciem, partim largitur nobis, diabolum existere, partim ipsum etiam operari in improbis invisibiliter & intrinsece; sed negat, diabolum existentem assumere posse corpus, & proinde neque Spectra, externa sub specie apparentia, excitare posse. Hinc merito labori parcemus, forte tamen non ingratum fuerit cognitu, quod *Dn. Balduinus* de malis spiritibus naturae Testimonio demonstrandis, *Cas. Consc. l. 3. c. 2. qu. 1. p. 571.* allegavit.

Spectrorum nomen vulgo in malam partem accipitur.

§. 6. Porro Spectrorum Nomen, in sensu celebriori ex Usu loquendi, semper fere apud scriptores in malam partem accipi solet, ut per illud notentur Operationes malorum daemonum externae. Nam si quando Spiritus bonus se alicui videndum exhibuit, id quod Adversarii non impugnant penitus, haud obtinet loquendi mos, ut denominatio Spectrorum usurpetur. Verum appellatur ejusmodi quid vulgo Visio aut Apparitio, scilicet Spiritus boni. Hoc bene jam ante nos observavit *Beckerus*, in mundo fascin. *l. 2 c. 32. §. 1. p. 226.* & *Cornel. Gemma de div. characterism. l. 1. p. 25.* Proinde facile intelligitur, quando in definitione §. 4. Spectra a nobis definiuntur, quod denominatio ista ex usu loquendi restringenda sit, ita, ut denotetur per illa Apparitio aut Operatio externa mali cujusdam Spiritus.

Si diabolus potest operari in corpus, & illud assumere, dantur spectra.

§. 7. Atque cum in definitione allegati §. 4. dictum sit, quod Spectra sint Apparitiones aut Operationes externae, quibus corpus aut speciem aliquam Diabolus sibi assumit, ne quis de veritate definitionis dubitet, ostendendum nobis est, *quod Spiritus malus, aut diabolus, operari possit in materiam aut corpus.* Qua quaestione praejudiciali decisa, sponte consequetur, quod diabolus possit assumere corpus, non quidem illud generando ex sua Essentia, nec creando seu producendo ex nihilo, sed condensando

ſando ex Elementis, aut animando, quia in illud operari poteſt, & quod idcirco Spectra dentur, uti infra utrumque demonſtrabitur.

§. 8. Antequam autem ad firmandam ſententiam noſtram accedamus, neceſſe eſt, videamus, quibus argumentis a Viris Eruditis defenſa & conſtabilita ſit ſententia negans. Quod ſi enim a doctiſſimis Hominibus nihil ſolidi afferri potuit, quo Operatio in corpus diabolo aut ſpiritui malo denegetur, profecto, licet noſtram Theſin, quod tamen inferius faciemus, probare non poſſemus, probabilitatem ſaltem ſententiæ affirmanti hoc ipſo conciliabimus, quod omnibus ingenii nervis intentis, nullum argumentum inveniri potuerit, quo firmiter pars adverſa niti queat. Suſcipiemus vero Tractationem hanc Veritatis & rei dignitatis cauſa, quod ſtudium in nemine reprehendi jure, aut deteriorem in partem accipi debet. Quemadmodum enim, qui non accurate ſemper philoſophatur, non ſtatim Atheiſmi pernicioſi principia in publicum emittere dicendus eſt: ſic qui in alterius ſententia, gravioribus Argumentis permotus, aliquid deſiderat, minime omnium malitioſi animi aut obtrectationis accuſandus eſt, ſi quidem rationibus ſolidioribus veriora aut meliora docere conetur.

Cur excutienda ſint argumenta Negantium operationes diaboli in corpus, & proinde ſpectra?

§. 9. Ut alios omittamus, nemo noſtra ætate majori opera evertere allaboravit Operationes dæmonum ſive Spirituum malorum in corpora animosque, quam *Balth. Beckerus*, cujus conſequens erat, ut inſimul Pacta diabolica, Magicas artes, Incantationes dæmoniacas & Spectra negaret. Vid. ipſius Liber die bezauberte Welt, inprimis *L. 2. c. 10. L. 2. c. 32. L. 3. c. 2.* & qui Hiſtoriarum veritatem de Spectris & Operationibus diabolicis refutat *Liber 4. totus*. Antagoniſtæ ejus, charactere Batavo, bene multi cum Polemici, tum Hiſtorici recenſentur *in Bœck Zaal* van Europe, Anno 1692. p. 34. 52. 103. 123. 131. 156. qui ibidem videri poſſunt, & ſunt præterea poſt *Melchiorem Leydeckerum*, *Petr. Poiretum*, *Jo. a Marck*, *B. Falckium*, *Joſeph. Glanvill*, in vernacula, *Pfeifferus*, *Wincklerus*, *Beerens*, *Goldſmid*, *Zobelius* aliique, qui hoc nomine quoque innotuerunt. In compendio autem argumenta negantium Operationes dæmonum in corpus propoſuiſſe videtur *Autor Diſſertationis de Crimine Magiæ*, ſic, ut Diſputatio hæc Operis Beckeriani de mundo faſcinato, in præcipuo Inſtituto de Operatione diaboli in corpora, (quam ſi non iiſdem, idem tamen ſignificantibus verbis negat, & negare cogitur, quousque negat aſſumi a diabolo corpus poſſe, & pactum ab eo cum hominibus iniri, & quæ hujus conſequentia ſunt, de Pactis &c.) quaſi Breviarium, quantum ad rem præſentem, dici mereatur. Nonnulla enim in ea tantum indicantur, quæ in nomi-

De Balth. Beckero, & quod Auctor Diſp. d. Crim. Mag. ipſum ſequatur.

nominato Beckeri Libro uberius & latissime deducuntur, v. g. quæ in prædicta *disp.* §. 37. *ad fin.* de Orig. Crim. Magiæ recensentur, si excipiantur nonnulla Historica, Philosophica, & quæ ortum Processus cum Magis in Judiciis explicant, integro *Libr. I.* conferendo *Libro IV. c. 24.* a Beckero tractantur. De Spectro Endoreo, Samuelis personam referente, agitur *Libro III.* der bezauberten Welt, *c. 6.* §. *11. seqq.* de tentatione Christi apud Matthæum *Libr. II. c. 21.* de prohibitione Magiæ, quæ in disputatione per Veneficium durch Gifftmischen explicatur, *Libr. III. c. 8.* §. *2. seqq.* de Serpente in Paradiso, an diabolus fuerit? de quo alibi fit mentio a cit. Aut. *Libr. II. c. 20.* Cujus quidem laboris finis, cum eo pertinere videatur, ut veritas a præjudicatis seculorum opinionibus & vulgi corruptelis in argumento magni momenti vindicetur, operæ pretium facturi videmur, si in soliditatem horum Argumentorum inquiramus.

Quod hujus excusatio intempestiva sit, & aliqua incommode ab ipso dicta.

§. 10. Præmittitur in thesibus Inauguralibus §. 1. Excusatio plus æquo modesta, quod *ob præjudicium Autoritatis, imbecillitatem ingenii, errorum occurrentium copiam, & temporis, quod elaborationi destinatum erat, brevitatem, nec applausus plurimorum expectari, neque dignum aliquid approbatione publica, vel assensu etiam paucorum veritatem sincere inquirentium proferri possit.* Nam si quando res solide demonstratur, Philosophi non est, suspicionem imperfectionis excitare Lectori excusatione, adeoque aut intempestiva est, aut talis, quæ defectum & diffidentiam arguit. Enimvero spes erat erudito Orbi, postquam semel Labori huic manus admoveri cœpta erat, quo tot innocentium hominum periculum arceri potest, ipso monente Autore statim initio disputationis, & toti generi humano interest, ut a stultissima superstitione liberetur, fore, ut exquisitissimo studio, licet breviter, omnia tractarentur. Alioquin metuendum erat, ne plus damni, quam emolumenti, tractatio superficiaria & imperfecta generi humano afferret. Tumultuaria enim & festinans opera in argumento tanti momenti efficit, ut nec pauci veritatis sincere amantes in re ex dimidio & imperfecte tantum, si cum solida veritate comparetur, pertractata acquiescere possit, etiamsi velint; pertinaces autem & præjudiciis occupati in errore inveterato confirmentur, ut putent, sententiam suam, licet falsam & absurdam, a nemine, ne doctissimo quidem, refutari solide posse, inprimis cum animadvertat, multa ibidem exprimi, quæ neque Theologi cordatiores, neque prudentiores Philosophi admittere solent, v. g. cum dicitur §. 2. Papismum totum esse fabulam ex Gentilismo & Judaismo conflatam. Nicodemus quidem *Frischlinus* demonstrare voluit,

totum

totum fere Papatum, cum omnibus ceremoniis suis ex Virgilio extitisse in Orat. quæ Tubingæ est habita, de præstantia ac dignitate Æneid. *p.16.* Quantum autem memini, nunquam tam crude loqui amant veritatis cœlestis gnari. Fatendum potius, in ipso Papismo existere, & extitisse nonnulla optima, & doctrinas illas, quas ex Papismo accepimus, non penitus fuisse apud Papistas falsas, sed admixto fermento & erroribus valde corruptas & obscuratas. Alioquin non emendandæ hæ doctrinæ, sed penitus rejiciendæ fuissent a nostræ Religionis Repurgatoribus. Quod si ergo (ut Argumenti nostri rationem habeamus,) Papismus abusus est ad perniciem innocentium & suæ utilitatis lucrum Processu contra magos & lamias; incommode tamen dicitur, imo plane probari nequit, operationes diaboli in Papatu, & Magiam ibidem accusatam, totam esse fabulam & pro nihilo habendam. Separandus enim est Usus ab Abusu, & Verum ab admixto Falso.

Ejusdem inconsiderate dicta de cautione Criminali.

§. 11. Admiscentur etiam in disputatione multa, quæ nescio, an Autori ipsimet probari queant. Leve illud est, quod §.4. dicitur, Cautionem criminalem, sive de Processibus contra sagas Librum, ante septennium editam esse, nisi forte Editionem, si quæ est, recusam, (a quo tamen significatu vox edita differt,) indigitare vult. Liber enim iste, uti nostra habet Editio, jam altera vice, Anno 1632. Francof. sumtibus Joh. Gronæi in 8vo prodiit, quod ipsum in præfatione collectionis unterschiedener Schrifften vom Unfug des Hexen-procefs, Autorem, simulque Disputationis de crimine Magiæ, latere videtur. Meminit enim Gronæus in præf. huic secundæ Editioni præfixa, primam Editionem, Nundinis antecedentibus, præhabita Approbatione Fac. Jur. Rintelensis, ab Academico Typographo Petro Lucio esse vulgatam, & exemplaria primæ Editionis adeo subito intra paucos menses distracta esse, ut nullum amplius haberi potuerit quantocunque pretio. Nec illud urgebimus magnopere, ipsum hunc Cautionis Criminalis Autorem, licet plurima tradat, quæ circumspectam curam in Processibus contra sagas magistratibus suadent; quod faciendum esse nemo pius aut prudens negabit; dubio tamen VI. p. 12. afferre rationes, quibus probet, inique facere Principes Germaniæ, cum in crimen sagarum procedant, & dubio XII. p. 58. probare iterum, non opus esse, ut ab Inquisitione contra sagas cessandum sit, si Processus caute & circumspecte juxta præscriptum Legis & prudentes rationes instituatur. Ut proinde valde dubitari possit, an Liber hic laudem, *quâ* §. 4. *inf.* ab Aut. Disp. de Crim. Mag. ipsi tribuitur, mereatur, quod scilicet sic omne tulerit

 punctum,

punctum, ut nemo amplius de iniquitate Processus contra sagas dubitare, & nemo ipsum absque insigni & eminenti honoris sui læsione refutare possit. Dissentire enim hic Auctor ab ipso dissertationis Celeberrimo Præside, & refutari a se videtur, utpote qui svadet, nullum processum contra sagas esse instituendum, in §. 56. qui ultimus est dissertationis de Crimine Magiæ, contra quos facit Autor Cautionis Criminalis, d. dub. VI. XII. Resp. 1. j. §. 24. Sched. præs.

Idem falso dicit, Beckerum negare existentiam Diaboli.

§. 12. Sed graviora sunt, & quæ Lectorem magis offendere aut diffidentem reddere possunt, uti, quod §. 8. dicitur, Beckerus diabolum negat, & §. 3. & 6. Beckerus prope ipsam Diaboli substantiam aperte negavit, §. 6. Beckerus diabolum, aut certe ejus Efficaciam ullam in Homines negavit. Et hanc ob rationem conceditur §. 6. quod Beckerus, & qui cum ipso faciunt, recte Adæmonistæ, male autem & per injuriam Atheistæ dicendi sint. Imo vero utrumque cum injuria conjunctum est. Nostra quidem nihil refert, istos homines defendi, si tamen dicendum id, quod res est, vel leviter titulos capitum Libri Beckeriani inspicienti patere potest, admittere Beckerum diabolum, & quod secundum substantiam suam existat. Atque habet Lector fortasse, quod miretur nonnihil, ab Auctore disputationis, qui hoc officium, veritati & Beckero præstare debuisset, id factum non fuisse. Nam Beckerus, mundi fascinati *Libr.* 2. expresse probat, Scripturam diserte testari de existentia spirituum; Titulus *c.* 8. *Libr.* 2. hic est: Was die Schrifft betrifft, die giebet uns von der Art und dem Ursprung der Engel nicht viel Nachricht. Capitis autem IX. lemma est: Von dem Herkommen und Zustande der bösen Geister giebet sie wenigen und dennoch deutlichen Bericht. Et §. 1. post adducta Testimonia lapsorum Angelorum dicit: Mit diesen zweyen Zeugnissen des HErrn JEsu selbst, und seines liebsten Apostels, die klar und deutlich reden, daß der Teufel von dem Stande, darinnen er von GOtt geschaffen war, abgefallen sey, gebühret uns zufrieden zu seyn, ob auch schon nichts darbey kommet. Allein es giebet der HErr noch von dieser Seiten zu erkennen, daß eine Menge der Engel mit diesem einem, den er den Teufel nennet, gefallen sey 2c. Libro autem *II. c.* 20. *§.* 26. ubi de lapsu parentum disquirit, ait: Gewiß ist der Fall derer Menschen von dem Teufel, ungewiß, wie der Teufel den zu wege gebracht. Non est, cur plura loca cumulemus, quod Beckerus diabolorum existentiam non neget, quoniam præter loca citata hoc cuique ex mediocri Libri inspectione facile constare potest.

§. 13. Ex

§. 13. Ex hoc autem, quod inauguralis dissertationis Autor sibi falso persvasit, Beckerum negare existentiam diabolorum, duo incommoda observare licet in sæpe commemorata disputatione. *Primo*, quod non accurate potuerit dissensum suum a Beckero explicare, aut illum perperam, & ex parte tantum, dum voluit explicare, expresserit. *Secundo*, quod statum Controversiæ itidem intricate admodum evolvat, nec satis dilucide proponere possit. *Prius* patet, nam α) dicit Autor dissert. §. 6. & 7. se dissentire a Beckero, qui diabolum existere neget, hinc consequens quoque ipsius esse, ut pactum cum diabolo neget, quia non Entis (diaboli scil. non existentis) nulla sint prædicata, (scil pactum.) Sed monstratum est §. præcedente, Beckerum admittere & ex Scriptura probare, dari diabolum, Ergo quoad existentiam diaboli nullus est dissensus inter Beckerum & ipsum. Hinc si quis colligi potest dissensus, totus is erit de pacto, quale sit, quomodo fiat &c. Sed talia pacta, uti Beckerus, dari negat, *Disp.* §. 6. & sic iterum nullus est dissensus. β) Si de operationibus diaboli in corpus est quæstio, eas negat Beckerus, & negat Auctor dissertationis. Nam si has concesserint, cogentur invicta consecutione ambo concedere diabolum posse assumere corpus, uti supra est deductum. Itaque ne heic quidem dissensus inter ipsum & Beckerum deprehendi potest. Quodsi autem operationes diaboli in animam *solum* intelligit Vir Celeberrimus, & in eo dissentire a Beckero voluit, illud distinctius proponendum erat, dum status controversiæ formabatur, quod tamen facere neglexit. In quo igitur dissentiunt? Hoc explicatum non est contra officium accurati disputatoris; Lector ergo in suspenso relinquitur, in quo solum & præcipue dissentiat a Beckero. *Posterius*, quod scilicet status controversiæ accurate non potuerit formari, manifestum est ex priori. Nam dum sibi falso persvasit Vir Celeberrimus Beckerum negare existentiam Diaboli, totam controversiam & rem, de qua quæritur, sic expressit §. 6. *Arbitramur diabolum ab extra, intrinsece tamen & invisibiliter, operari in hominibus improbis, sed negamus, dari sagas & Magos pacta cum diabolo ineuntes, quin potius putamus hanc fabulam ex Gentilismo & Papismo conflatam esse.* Hæc vero 1] obscura sunt, 2] sibi contradicunt, aut minimum non cohærent. 1) Obscura sunt, quia multo clarius voces: ab extra & intrinsece, debuissent exprimi, si sensum ipsis clariorem & qui ab omnibus facile capi potest inesse oportet, fortassis hunc in modum: Diabolus, in ipsa quidem anima, aut intra cogitationes hominis, operatur suggestionibus spiritualibus, sed tanquam Ens, non ad essentiam animæ pertinens, verum

Unde dissensum a Beckero quoad existentiam Diaboli ejusque operationem in corpus liquido docere non potuit.

verum exterius accedens, attamen animæ se insinuans. 2) Sibi contradicunt, aut saltem non cohærent. Nam ad pactum nihil requiritur, quam consensus plenus & deliberatus inter contrahentes sibi invicem notos super re in contractum deducta. Si ergo homo consentit in operationes diaboli venientis ab extra, ut stylo Auctoris utamur, & ipsum admittit intra se seu intrinsece, quod conceditur, eo ipso pactum tanquam cum amico sibi noto init. Quod enim homines ad pacta voce aut signis opus habent, illud fit, quia cogitata sua alias intelligere nequeunt. Quodsi illud fieri posset, quemadmodum cum spiritu, infinita pacta sine signis externis contraherentur, imo oculis & gestibus absque loquela non infrequenter etiam ab hominibus contrahuntur, inprimis ubi colloquendi non datur copia, ipsi autem consentientes, vel ex oculorum nutu, vel alio quodam indicio se intelligunt. Nec sequitur, uti Burignonia in loco infra citato collegit, maximam partem hominum hac ratione paciscentem cum diabolo constitui. Namque ut pactum cum Diabolo initum rite cognoscatur, accurate distingvendæ sunt operationes & suggestiones Diaboli ab operationibus & suggestionibus carnis & passionum naturalium corruptarum. Qui in priores consentit scienter & deliberato, pactum init cum ipso, tanquam cum amico, non item qui posteriores exequitur. Plurimi tamen has operationes confundunt, ex quo consequitur penes multos, ut, quid certo statuendum sit, ambigant.

Pactum Diabolicum male negatur, & utilius disputari poterat, an delictum pure spirituale corporaliter puniendum sit?

§. 14. Recte igitur dicimus, male statum controversiæ formatum fuisse. Nam si de operationibus diaboli sermo est, debebat clare exprimi, an de operationibus intrinsecis ille esset. Operationes autem intrinsecæ a Viro Celeberrimo, & a plerisque conceduntur. Hinc nulla de his est quæstio. Si de operationibus extrinsecis præcipue in corpus sermo est, tunc quidem dissensus est, sed hoc nihil ad rem & quæstionem facit, quoniam ad pacta cum diabolo ineunda extrinsecæ operationes, v. g. voces, gestus, sermo, figura &c. non sunt essentialiter necessariæ, quia spiritus diabolus, & spiritus anima lamiæ, se possunt intelligere, & conceptus & motus sibi invicem certos communicare, licet externa signa non accesserint; Ergo possunt inter se pacta Magi & Lamiæ cum Satana inire absque operationibus externis. Quocunque res vertatur, nihil solidi a Viro Celeberrimo pro excusandis aut defendendis Lamiis, aut evertendis pactis diabolicis cum ipsis, afferetur aut efficietur, quoniam anima cum spiritu malo pactum inire potest, licet diabolus non assumat corpus. Spiritus enim cum Spiritu, qualis est anima, agere mente aut cogitatione

tione sola possunt. Quod quidem ipse statuere videtur *Vir Celeberr. in dissert. ad Poiret.* §. 31. eos nempe, qui ex Philosophia Pythagorica aut Platonica spiritus credunt, pronos esse ad pacta cum diabolo ineunda, eademque iniisse. Cum vero in *diss. d. Crim. Mag.* negetur, Diabolum assumere posse corpus, & forma Monachi aut alterius comparere, evidens est, ipsum hujus Autorem statuere quoque, pactum sola mente & intra animum contrahi posse cum Diabolo. Quo etiam pertinere videtur, quod in *diss. d. Crim. Mag.* §. 12. Crimen Magiæ definitur, quo quis cum diabolo, *sæpe* in corporali specie hominis, bestiæ aut monstri comparente pactum init. Adeoque significatur per vocem sæpe, quod etiam pactum cum diabolo forma externa non comparente iniri queat. Quæ cum adeo obscure, ut leviter dicam, apposita sint, arbitramur Viri Celeberrimi primarium institutum fuisse, ostendere, perplurimis hominibus in Processu contra sagas factam fuisse injuriam. In quo nullos habuisset repugnantes, & pie fecisset, si in eo substitisset dissertatio. Imo forte felicius successisset, si quæstio, quæ a Viro Celeberrimo *in dissert. ad Poiretum* §. 31. obiter saltem tangitur, esset proposita: an delictum pure spirituale in Deum, uti pactum cum Diabolo, quo hominibus non nocetur, pœna corporali jure possit affici? adeoque, licet Magia & pacta diabolica concedantur, disquiri satis tempestive & salubriter adhuc potuisset, an acri hoc remedio, Processu scil. contra sagas, extirpari hoc malum deberet? Quod cautio criminalis dubio 7. *p.* 14. non prorsus sine ratione negat. Idem *Wierus l. 6. c. 24. p. 662.* contendit. Et huc quadrasset satis apposite instantia, ex §. 17. *Diss. & Programmate Germanico*, de filia sacerdotis scortante, quæ exurenda olim quidem erat, cum hodie rigor hic cessaverit. Si hoc modo status quæstionis fuisset formatus, & clara essent omnia, & minori cum difficultate, majore etiam forte cum fructu, conjuncta. Jam vero magnæ se offerunt difficultates, quæ plurimorum etiam veritatem sincere quærentium assensum impediunt.

§. 15. Nam quod §. 7. dicitur, non esse possibile, ut asseclæ Philosophiæ corpuscularis & mechanicæ modo intelligant, quid ipsimet dicant, serio a Beckero dissentire possint; se autem, qui Philosophiam antiquissimam spiritualem sequeretur, rem aliter comprehendere, illud maximis difficultatibus impeditum est, quod satis manifeste apparet ex definitione istorum spirituum, quos Vir Celeberrimus in scripto quodam, quod nomen præ se fert Confessionis doctrinæ suæ, §. 174. hunc in modum definit: *Spiritus iste, nempe mundi, æque ac Spiritus reliquorum corporum,*

Auctor Dissertationis difficilius, quam Cartesiani, Beckero satisfacere potest.

 porum,

porum, immaterialis est, participat tamen de attractu materiæ, & gaudium ac dolorem sentit, dependet intuitu operationum a mutationibus materiæ in corpore humano, adhæret quasi aliis corporibus terrenis, nec sine illis unionem suam cum corpore humano continuare potest. In Tractatu autem Germanico, qui Versuch vom Wesen des Geistes inscribitur, *c. 4. §. 56. p. 70.* hanc spiritus hujus definitionem proponit: Der Geist ist eine Krafft, das ist, ein Ding, welches ohne Zuthun der Materie bestehen kan, in welchem alle materialische Dinge beweget werden, und welches auch diesen die Bewegung giebet, sie ausspannet, vereiniget, zusammendrücket, anziehet, von sich stösset, erleuchtet, erwärmet, kältet, durchdringet, und ihr die gehörige Gestalt giebet; cui addi potest *§. 26. p. 62. & c. 7. §. 14. p. 134.* & sincerus veritatis indagator contra *Dn. Hoffmann. anth. 16. 23. & 24.* Jam vero ex hac definitione patet: 1) Spiritum hunc immaterialem operari in materiam. Atqui hoc est, quod Philosophiæ corpuscularis sectatores & Cartesiani quærunt, quomodo id fieri, & Spiritus de attractu materiæ participare possit. In definitionibus allatis hujus rei nulla affertur causa aut probabilis ratio, quod tamen, quomodo scil. id fieri possit, explicare conantur Cartesiani. Quare si ab ipsis hoc non mutuetur, sed negetur, negandum quoque erit, Spiritum hunc immaterialem operari posse in materiam; aut, si non negetur, (quod tamen necessarium esse dicit celeberrimus Autor, dum §. 7. superius allegati mens eo tendit, possibile non esse, ut asseclæ Philosophiæ Corpuscularis & Mechanicæ serio a Beckeri principiis & conclusionibus dissentiant, nullam aliam, uti videtur, ob causam, quam quod modum operationum Spiritus in materiam isti aperire non valeant,) obscurissima & incertissima cuncta, prout antea, manebunt, nisi in una voce Spiritus omnia explicata credere velimus, quod Philosophorum nemo concedere potest. 2) Si Spiritus hic æque ac reliquorum corporum immaterialis est, gaudium & dolorem sentit, sequetur, omnibus corporibus, quibus hic spiritus inest, sensum inesse, quod Campanella statuit, & secundum *Buddæum* in Philosophia instrumentali *c. 1. §. 14. p. 80.* in eorum partes tendit, qui animam mundi asseruerunt; vel etiam sequetur, cognitionem & appetitum plantis & corporibus inanimatis concedendum esse, quod etiam statuere videtur Vir celeberrimus, qui in Versuch *rc. c. 7. th. 26. p. 150.* non modo aeri tres animæ sensitivæ facultates, sentire, loco moveri, desiderare, tribuit, verum etiam *p. 152. d. 27. c. 7.* & in scripto contra Dn. Hoffmannum *anth. 38. & 40.* Spiritui mundi universali intellectum & voluntatem adscribit. Sed contra hos Joh. Clau-

bergius

bergius *Op. Phil. p. 157.* disputat, & satis ostendit, ipsos, qui dicant, explicare non posse, & talibus involvi difficultatibus, unde se extricare nequeant. Nam 3.) quomodo hi Spiritus quasi adhæreant aliis corporibus terrenis, & sine illis unionem suam cum corpore humano continuare non possint, intelligi nondum potest. Hoc enim si ita est, Spiritusque, qui dependent intuitu Operationum a mutationibus materiæ in corpore, uti definitio loquitur, dicendum potius esse videtur, istos Spiritus esse materiales. Quia nondum adhuc ostensum est, quod ens immateriale nobilius dependentiam consequatur a mutatione materiæ. Liquet autem e contrario, unam materiam ab altera dependere posse. Quod etiam monuit Eruditus Autor, licet in Programmate quodam Germanico non admodum magni habitus, in den kurtzen Anmerckungen über den Versuch vom Wesen des Geistes, *p. 16. §. 36. c. 4.* Denique 4) ex eo, quod Vir Celeberrimus im Versuch etc. *p. 78. §. 13. c. 5.* statuit, pulsionem aut pressionem esse non posse, nisi extremitates unius rei extremitates alterius tangant, concludi potest, Spiritum aut operari non posse in materiam; aut, si operetur in eandem, ipsum esse materialem. Nam recte ex hac hypothesi colligitur hunc in modum: *Nulla pulsio aut pressio fieri potest, nisi duæ extremitates sese mutuo attingant;* hæc Propositio est Viri Celeberrimi l. c. sed *Spiritus nullam habent extremitatem,* sunt enim immateriales; velle autem extremitates comminisci, ubi nulla est materia, tam absonum est, quam putare longitudinem & latitudinem, revera extra conceptum rationis existentem, esse posse sine crassitie aut profunditate. Quod licet Vir Celeberrimus statuere videatur im Versuch etc. *c. 4. §. 17. 18. p. 97.* res tamen talis est, quam nemo comprehendere potest, nisi fingendo. Hinc ergo sequitur, quod *Spiritus isti nullam materiam premere, pellere aut movere possint.* Utraque præmissarum ex hypothesi Viri Celeberrimi desumta est, ac proinde, vi ipsius hypotheseos, Spiritus non operari poterunt in materiam, aut, si operentur & premant, aut propellant materiam, habebunt extremitates, adeoq; erunt materiales, quod tamen non vult admittere. Accedit, quod *c. 7. §. 22. p. 137.* dicatur, Spiritus essentiam cognosci non posse, quia Spiritus sit invisibilis, & crassos sensus aut sensualitatem hominis sine materia immediate non tangat. In Germanico contextu legitur: Weil der Geist unsichtbar ist, und die grobe Sinnligkeit des Menschen ohne Materie unmittelbahr nicht berühret, etc. Itaque inter Spiritus hos immateriales intercedet adhuc materia, quæ, qualis sit, an sit, & utrum Spiritus immaterialis in eam operari possit, iterum quæretur? Ex quibus sua sponte pa-

 ter,

eet, quam fluctuantes sint Philosophiæ Fluddio-Commenianæ, vel potius antiquissimæ spiritualis Mosaicæ, sectatorum opiniones, atque adeo non est, cur Cartesianis aliquid ex his opponant, qui præterea fortassis habent, quod Beckero neganti operationem cogitationum in materiam respondeant, prout infra allo modo videbimus. *Leg. Ant. le Grand in Inst. Phil. p. 3. art. 5. p. 137.* ed. Lond. 1675. *Lud. de la Force* de mente humana *c. 13. & 16. Clauberg.* in tr. de corporis & animæ conjunctione, in Op. ejus Phil. anno 1691. p. 209. Amstelodami editis extante, c. 9. 10. 20. 25. cuius titulus est, aliam esse conjunctionem non mutuam, quam mens divina & angelica corpori nectatur. Annon vero Celeberr. Præses præterea quoque ex *Henr. Moro* multas de Spiritu doctrinas suas petierit, alii ex subsequentibus judicent. Scilicet laudatus modo *Morus, in Appendice antidoti adversus Atheismum, Op. T. II. c. 3. p. 150.* ait: Spiritum creatum definiri ab absolutis illis Potentiis se contrahendi, dilatandi, atque ab istis relativis facultatibus penetrandi, movendi, alterandi materiam. In Præf. generali *Tomi II. p. 8.* dicit: Spiritum naturæ, h. e. substantiam incorpoream, quæ se generalioribus mundi Phænomenis producendis intermiscet, credo me tam evidenter demonstrasse, ut nihil in universa Philosophia evidentius possit demonstrari. Definit autem Spiritum Naturæ *c. 12. de immort. animæ, Op. Tom. 2. p. 430.* Spiritus Naturæ est substantia incorporea, sensus ac animadversionis expers, materiam universam totam pervadens, & vim plasticam in eam exercens, pro variis præparationibus occasionibusque partium earum, in quas agit, item ea excitans Phænomena in mundo, partes materiæ earumque motum dirigendo, quæ in potentias mechanicas solas resolvi nequeunt.

Hallucinatio ab eo in recensenda Godelmanni & Malebranchii sententia commissa.

§. 16. Quædam etiam de *Godelmanni & Malebranchii* sententia monenda sunt. Docetur *§. 6. disput. Godelmannum concedere pactum Magorum, negare autem pactum Lamiarum.* Conferenti vero cum attentione Godelmannum, hoc falsum esse deprehenditur. Duo enim agit Godelmannus: 1) ostendit differentiam pacti initi cum dæmone a *Lamiis* & a *Magis*, idque tribus rationibus, *Libr. 2. c. 2. Prima* differentia legitur §. 1. 2. 3. 4. quia fœdus Magorum cum diabolo non est imaginarium, Lamiarum autem fœdus est præstigiosum. Magi ex proposito peccant, Lamiæ autem a diabolo decipiuntur, & vi aut metu compelluntur ad fœdus hoc præstigiosum. *Secunda* legitur §. 14. quia Magi cupide artem addiscunt, Lamiis autem diabolus sese insinuat, cui obediunt ob credulitatem, stuporem naturæ, melancholiam, paupertatem &c. *Tertia* legitur

§. 15.

§. 15. quia Magi proprio sanguine se obligant chirographo, de Lamiis autem nihil tale quid audiri docet. Ex quo liquet Godelmannum pactum diaboli etiam cum Lamiis concedere, sed alio respectu, quam cum Magis. Et licet ille *l. 2. c. 2. §. 10. & 13.* neget consensum lamiarum, item quod cum ipsis & diabolo nullus sit contractus; illud tamen ideo fecit, ut tanto facilius a pœna illas absolveret, (quanquam dicendum, via & ratione sic minus recta & solida,) & explicandum est de contractu & pacto, plena deliberatione sine omni fraude & coactione inito. Alias enim ipse sibi contradiceret, utpote qui §. 4. asserit, lamias vi & metu compelli, & errore ignorantiaque induci ad fœdus hoc præstigiosum. Quomodo autem quis compelletur ad rem aut contractum ineundum, qui plane existere nequit? 2) Confirmat Godelmannus, Lamias non eodem modo puniendas esse, quo Magos, nam inter alia *l. c.* §. 15. ad finem inquit ex Wiero *c. 24.* de Lamiis: Si Deus agnoscit & recipit animam, cur tu, Prætor, usque adeo inclementer agis, cum nulli injuriam fecerint, ut corpus repudies, maxime, cum in tuo non deliquerint foro, & tibi nullum in divino judicio relinquatur tribunal? Mox §. 16. adducit exemplum Studiosi, qui paupertate pressus se Diabolo addixerat, sed liberatur a Luthero aliisque non pœna corporali, sed precibus. Igitur si Lamias absolvit a pœna Godelmannus, quod in alio foro deliquerint, & Deus culpam remiserit, statuere omnino ipsum oportuit antegressum fœdus Lamiarum, quod tamen non hoc, sed alio modo, puniendum aut emendandum erat. Paria fere circa sententiam *Francisc. Malebranchii* accurate intelligendam annotanda sunt; de quo hæc nobis tradit Autor disputationis *de Crim. Magiæ §. 3. p. 8. Ex ipsis scriptoribus Pontificiis modernis Malebranchius l. 2. c. ult. de inquirenda veritate in sententiam eorum, qui imaginationi historias Magicas adscribunt, inclinat.* Sed etiam heic in recensione hujus sententiæ nonnulla desiderari possunt, alias Lectori falsum de Malebranchii traditis circa Magiam ingeretur judicium. Nam accurate loquendo de Malebranchio, dici nequit, ipsum inclinare in eorum sententiam, qui historias Magicas imaginationi adscribunt, sed expresse potius & disertis rationibus probat *cap. cit. ult. quod sextum est libr. 2.* aliquam tantum Magiæ speciem imaginationi adscribendam esse, modumque explicat, quomodo imaginatio in hoc negotio operetur, quod lectu certe dignum est. Hinc falsum est, *Malebranchium*, uti verba absolute posita Lectorem docere videntur, omnes historias Magicas imaginationi adscribere. Nam duplicem constituit Magiam, unam, ubi quis vere

Magus est,& hunc puniendum esse dicit; alteram, quæ ex imaginatione & phantasia stultorum hominum, uti Lycanthropia, congregatio in Sabbatho, &c. oritur. Et hos innocentissimos esse pronunciat, recteque facere dicit Judices, quod multis in Gallia locis nullas in sagas statuant pœnas, ne innocentiæ & hominibus, qui commiserationem merebantur, vis & injuria inferatur. Ne quis de mente Malebranchii dubitet, adscribemus unam tantum periodum ex cit. libr. qui Gallice inscribitur: Recherche de la Verite &c. *quæ ex 6. cap. Libr.* 2. Latine a nobis versa sic habet,& p. 284. 285. nostræ Editionis Amstel. qua utimur, extat: *Si cessatio fieret puniendi sagas, & , si fatuorum loco haberetur, tempus doceret, quod nullæ amplius sagæ inveniri possent, quoniam sagæ,(sorciers) quæ tales non sunt, nisi ex propria imaginatione, & quæ profecto maximum numerum constituunt, liberarentur ab errore suo, (nimirum imaginationis falsæ) dubitari nequit, veras sagas (sorciers) morte dignas esse & quæ tales non sunt, nisi per imaginationem pro innocentissimis* (tot a falt innocens) *habendas esse. Quoniam ordinarie sibi non persuadent, se esse sagas, quam quod certa dispositio cordis ipsis adest, quod ad Sabbathum proficiscantur, & quod se guttulis inungant, ut intentionis suæ malignæ compotes fiant. Cum vero sine discrimine puniantur incusatæ, fit, ut communis persuasio se roboret, sagæ per imaginationem multiplicentur, adeoque infinita hominum multitudo perdatur & damnetur. Quare non sine ratione plurima parlamenta plane nullas puniunt sagas, & hoc ipso multo pauciores in ipsorum districtu, ubi judicium exercent, inveniuntur, & invidia, odium & malitia improborum non habet, ut prætextu uti possit ad perdendos innocentes.* De *Wiero* etiam doceri a nobis poterat, quousque lamiis nullum cum Diabolo fœdus intercedere putaverit, & quatenus illud concesserit? Sed quoniam nimis digressi sumus a Proposito principe, institutum nostrum postulat, ut argumenta nobis opposita excutiamus, & deinceps sententiam affirmantem nostram demonstremus Quod priusquam faciamus, *ad §. 42. diss. de Crim. Mag.* supplementi loco id unicum saltem notamus, quod sc. Constantini constitutio in *l. 4. C. de malef.* minus excusari possit, illud quoque esse indicio, cum ejus argumentum non tantum Christianis, sed & paganis nonnullis displicuerit. Apud Marcianum enim legimus, jam olim sub Alexandro Severo damnatos fuisse, qui remedia tertianis quartanisve collo annexa gestarunt. Idem de Constantio tradit Marcellinus *Libr. 19.* Christianis vero damnantur generaliter amuleta φυλακτήρια omnia, in Synodi Laodicenæ *c. 36. Leon. Nov 65*, &c. magni lege *lib. 6. c. 72.*

Neque

Neque desunt, qui *l.ult.ff.de extraord.crim.* circulatorum verbo ejusmodi quoque superstitiosos indicari putent. Eodem pertinet *l.1.* §. medicos ut de extraord. cogn. ubi exorcistas & incantatores medicos esse, Ulpianus negat.

§.17. Erit igitur quæstio inter nos: *an diabolus operari in materiam & assumere corpus possit?* Ex quo postmodum invicta consecutione deducetur, quod *Spectris terrere homines, & pacta visibili forma cum Magis aut Lamiis contrahere*, ceterasque omnes operationes, quæ in corpore aut materia, ita, ut in sensus incurrant, perficiuntur, peragere queat, quæ proinde hoc loco expressis nominibus delineare necesse non est. Cum enim hæc omnia, uti inferius deducetur, inter se cohæreant, uno concesso aut negato, concedetur vel negabitur quoque alterum. In Disputatione autem de Crim. Mag. negatur, diabolum assumere posse corpus, & in Program. Germ. quod diabolus visibili forma comparere, ungulas aut ungves ostentare, aut chirographum exigere similiaque possit. Hoc vero, aliis verbis expressum, idem notat, quam quod diabolus in corpus, ungves aut ungulas (quæ certe materia sunt,) similiaque corporea aut materialia operari non possit, uti infra latius patebit. Status controversiæ, an Diabolus operari possit in materiam, corpus assumere, pacta inire &c. possit?

§. 18. In citata *disp.* §. *31. seqq.* quinque exhibentur argumenta pro negativa, quæ pariter observare licet in citato *Beckeri* libro: v.g. *primum* argumentum desumtum est ex *libr. 2. c. 7.* inprimis §. 13. & *libr. 3. c. 2. Secundum* argumentum petitur ex *libr. 2. c. 32. §. 4. Tertium* extat *libr. 4. c. 2.* §. *12.* collato *libr. 2. c. 34.* § *17. Quartum* deducitur in *libr. 2. c. 34.* & *Quintum* in *libr. 3. c. 3. §. 12. & 14.* Ut proinde si adimantur disputationi ea, quibus Carpzovius oppugnatur, & nonnulla historica, parum novi, quoad rei hujus essentialia & caput, occurrat. *Conf.* §. 5. ipsius *disput. de crim. Mag.* ubi habetur: Ipsimet fatemur, potuisse nosmet ea abstinere &c. Carpzovii vero mentionem etiam ipse fecit Beckerus *libr. 3 c. 3. §. 3.* & hinc forte occasio data est Autori Disp. Carpzovium ex instituto oppugnandi. Ne autem quis existimet, mutasse Celeberrimum ejus Præsidem sententiam in Progr. Germ. quod hoc titulo prodiit: Erinnerung wegen der Winter-Lectionen, so nach Michaelis dieses 1702. Jahres ihren Anfang nehmen werden ꝛc. sic mentem suam ab aliquibus perperam intellectam explicat, ut §. 2. profiteatur, se concedere, quod diabolus operetur in improbis, quod sagæ, veneficæ, præstigiatrices, similesque dentur, & quod Jure plectantur, qui ejusmodi artes in perniciem aliorum exerceant; negat autem n. 10. 11. 12. neque ullo modo se credere posse dicit, quod Quinque argumenta pro Negativa ex Beckero desumpta, & de mente Auctoris Disp. Hallens.

1) diabolus ungulas, cornua, aut hamatos ungues induat, quod Pharisæi, monachi aut monstri forma, vel quomodocunque alias pingi solet, appareat, 2) quod corpus assumere, atque hac vel alia specie se hominibus conspicuum exhibere possit, 3) quod pacta cum homine ineat, chirographum ab ipsis exigat, cum ipsis commisceatur, & quæ sunt cætera.

Refutatur argumentum primum.

§. 19. Argumentum pro hac sua sententia primum hoc affert: *diabolus nunquam assumsit, nec potest assumere corpus, ergo non potest fœdera corporaliter inire, nec unquam corporaliter iniit, multo minus incubuit, succubuit Magis sagis, aut eos sub specie hircina in montem Bructerorum duxit, &c.* Resp. 1) Si diabolus potest operari in corpus, (id quod in confirmatione affirmantis sententiæ infra *§. 25. seqq.* demonstrabitur) evidens est, quod possit per istud temporis spatium assumere corpus, quoniam assumere corpus nihil aliud est, quam operationem in materia aut corpore perficere. Notandum autem est, 2) quod diabolum posse assumere corpus duplicem habeat sensum. *Aut* enim τὸ assumere corpus significat corpus carne & ossibus constans generare ex sua essentia, aut creare ex nihilo, & per illud operationes edere; *vel τὸ* assumere corpus significat, non quidem corpus carne & ossibus constans generare aut producere, sed corpus aliquod jam existens animare, & per illud operationes edere, aut, si forte corpus ad operationem idoneum non existat, *speciem aut formam corporis* conflare, aut naturali industria, v. g. aëre aut elementis reliquis corpus condensare, & per illud actiones aliquas edere, aut etiam phantasma, vel figuram corporis homini objicere, quod licet in se non crassum corpus sit, illi tamen, cui objicitur, reale quippiam præstat, saltim in ipsius oculis aut phantasia, & ad ejusmodi phantasma exhibendum reale quiddam, uti congregatio luminis, aëris certa dispositio, quæ condensationis, rarefactionis, aut similis cujusdam operationis species est, requiritur. *Priori modo* concedi potest, diabolum non posse assumere corpus; sed *posteriori modo* omnino potest, quod probatur, quia diabolo conceditur intelligentia & singularis rerum naturalium atque physicarum scientia. Equidem *Beckerus in mundo fascinato l. 2. c. 32. §. 2. p. 235. seq.* negat, quod Diabolus sit Physices, Philologiæ aut Theologiæ peritus, & quidem hanc ob causam, quod nullos habeat sensus, quibus omnia hæc percipere ex natura, aut in Scriptura legere posset. Sed ad hæc jam tum satis ipsi responsum esse putamus a *Petro Poireto,* in fine *methodi veræ inveniendi verum, Part. 3. §. 24.* Nos tantum hoc loco in gratiam eorum, qui diabolum operari in improbis concedunt, atque adeo præ-

præsentem eum in his terris statuunt, adjicimus, diabolum pollere insigni rerum scientia ex duplici ratione : 1) enim conceditur, ante lapsum diabolum æque ac bonos angelos reliquos instructum fuisse scientiis & cognitione rerum ; hæc cognitio per ipsius naturalem intellectum percipiebatur, quam intelligendi potentiam naturalem per lapsum amittere non potuit, haut aliter, uti homo aula regia ejectus intellectum, & mente ideas antea visas aut usurpatas retinet. Quodsi enim intelligendi vim naturalem amisisset, ex spiritu, sive Ente intellectu & voluntate prædito, factus fuisset intellectu & voluntate destitutus, sive res inanimata, quod nemo, uti existimamus, affirmabit. Si ergo 2) Ens hoc intelligens intelligendi vim naturæ suæ propriam retinuit, negari non potest, ipsum infinita adhuc experientia ex conversatione cum hominibus addiscere potuisse. Ponamus enim hominem etiam stupidissimum, ratione tamen naturali præditum, qui alterius mores, vitæ genus aut animi habitum quotidie, idque per longum temporis spatium, observat, annon in eo animadvertemus, ipsum proficere ex solo hoc rerum usu, & mores hominis, quocum ipsi frequens negotium est, exacte perspectos habere. Quæ cum evidentia sint, quo fundamento solido diabolum tot mille annorum experientia edoctum, & qui tam assidue res gestas, hominumq; Physicorum, Philosophorum, & qui sunt reliqui, operationes & inclinationes observavit, ob quas in malam partem flectendas, vel ex Adversantium concessis, astute iis se insinuat, scientia & intelligendi res ipsas Physicas, Philosophicas, atque cæteras facultate, licet illa perverse utatur, destitui affirmari poterit? Ridicula propemodum est *Beckeri* ratio, quod diabolus rerum omnium sit ignarus, quia nec videre, nec audire quicquam per sensus, uti Salomon, & nec legere, nec scribere possit. Quasi vero nulla daretur perceptio in Spiritu nisi per sensus corporeos, aut quasi ipsa mens hominis non multa ratiocinando colligeret, aut sciret, quæ tamen nunquam vidit aut audivit? de cujus tamen existentia vel ipse Beckerus non dubitat. Si hic solas Ideas Cartesianas aut Platonicas innatas tantopere defensas semel memoria tantum repetiisset, nunquam forte isthoc infirmo argumento ad negandam diaboli scientiam permotus fuisset. Legere autem & scribere, vel linguarum peritia neminem reddit rerum ipsarum peritum, quod ex Infantum & Idiotarum, linguam suam loquentium, legentium, quandoque etiam scribentium exemplo constat, sed est tantum vehiculum, quo inter initia communicantur conceptus personis corpore utentibus, quo vehiculo carere possunt, qui acutiori intelligendi vi sine signis externis

deas rerum intelligere possunt, quod certe spiritus separati facere queunt, uti de Deo & Angelis bonis manifestum est, qui tamen nec videre, nec audire per sensus, nec manibus scribere, nec oculis corporeis legere, uti Salomon, ordinarie possunt. Quodsi eadem etiam exercitii gratia concederetur, Diabolum post lapsum nullis per se instructum esse viribus ad movenda & condensanda corpora, vel ad operandum in ipsis, illud tamen, cum ista potentia Deo, eoque permittente, Angelis potentia adhuc ante lapsum iis concreata gaudentibus ab Adversantibus concedatur, negari omnino non poterit, ipsumDeum ad puniendam improbitatem hominum, aut ad emendandos suos, quibus bene vult, concedere aut conferre posse ejusmodi potentiam Diabolo, per quam ad modicum temporis intervallum virtutem & efficaciam operandi in corpora hominum acciperet. Quo enim argumento vel minimam probabilitatis speciem habente quisquam contra nos probabit, Deum omnino atque penitus decrevisse, quod diaboli opera uti nolit ad expedienda mandata sua, quemadmodumMagistratus lictore utitur, ipsique potestatem concedit, affligendi pœnam meritum delinquentem. Nec metuendum est, diaboli vim aut imperium inde nimis amplificari aut ipsum hoc ministerio post lapsum plus æquo beatum effici, quoniam divinæ permissionis mandata excedere prorsus prohibetur, & ipsa pœnarum executio ipsum ne hilo quidem Deo gratiorem reddit. Quibus præstructis, vel sua sponte consequitur, vi hujus scientiæ non esse absurdum, quod diabolus tanquam Spiritus corpus aliquod jam tum existens animare, aut etiam ex elementis tale quid possit ad tempus conflare aut efformare, & per hoc operationes quas edere; quoniam corporis naturalis compositio justam tantum elementorum condensationem & temperationem, posteaque vis alicujus majoris aut Spiritus regimen vel internum vel externum requirit, quale quid scientia naturali, uti in Spiritibus est, effici posse, nullo argumento idoneo, probabilitatis speciem saltem habente, negari potest; inprimis cum tot naturæ miracula a rerum naturalium & physicarum peritis edita sint. Quorum etsi quædam fidem excedere videntur, quædam, ut fit in pollicitatione arcanorum, nonnunquam mente potius concepta, quam editis rerum documentis demonstrata sunt; tamen tot ac tanta inveniuntur, quæ sine admiratione conspici non queunt, & quæ, nisi oculis usurparit, sibi persuadeat nemo. Assentientur mihi rerum in Naturæ Recessibus abstrusarum periti, neque ipse repugnabit Dissertationis sæpius commemoratæ Celeberr. Præses, quem audio multis, & quod in JCto non parum mireris, egregiis, & ipsis Scien-

tiæ

tiæ hujus Magistris non leviter laudatis rerum curiosarum experimentis non vulgarem cupidæ Legum Juventutis applausum sibi excitare. Adjiciemus vero hanc in rem nonnulla alia. Cornelius *van Drebbel*, Alckmariensis, insignis Mathematicus & Opticus, ad Amicum suum Isebrandum a Rietroyck teste *Godefrido Hegenicio Itiner. Fris. Holl. p. 75.* scribit: Ego in Camera manifeste sedeo solus, nemine mihi adsistente, & primo vestitum meum transformo in præsentia & adspectu omnium, qui in cubiculo sunt, nunc induor totus nigro holoserico, & momenti spatio, imo tam confestim, quam aliquis cognitione assequi possit, holoserico viridi ac rubro amictus sum, in colores mundi omnes me transmutans, nec solum hoc, sed commuto meam vestem cum qualibet specie pannorum, qua ipsemet volo, nunc bombycina s. serica colorum omnium, tum ex villis texta omnium colorum, nunc argentea, nunc auro variegatis vestibus utor, nunc regio ornatu & adamante, atque omni gemmarum specie sum splendidus, atque in momento postea mendici habitum assumo, pannis obsitus ac deformis, cum in illo actu unicam tantum vestem habeam, quam abs me non depono. Demirando phænomeno, repentina scil. luminus cujusdam in cavitate recipientis apparitione & incerto ejus successu lectu sane digne habet honoratissimus, ut audit *Robert. Boyle*, Nobilis Anglus, e Societate Regia, in *Nov. Experim. Phys. Mechan.* de vi aeris elastica & ejusdem effectibus, *experiment. 37. p. m. 116 edit. Genev. Kircherus* in Phonurgia, quæ in Germ. lingv. conversa est p. 119. habet Artificium, daß man ein Bild verfertigen könne in freyer Lufft hangend, so da natürliche Stimmen und Thon, als auch Gespräche und Worte von sich hören lasse, &c. In Explicatione addit, imaginem hanc nulla re v. g. rotulis, funiculis, aut simili modo suspensam teneri, sed libere in aere pendere, sonosque edere, & *p. 116. decasm.* quo ponit: Aus natürlicher geheimer Kunst ein Bild machen, welches allerhand Thon, Stimme und Wörter rede und ausspreche, &c. quomodo montes, colles, valles, rupes, plantæ, flores, flumina, aliaque, quæ integram aliquam regionem præ se ferunt, repente intra vitream phialam enata exhiberi possint, ostendit *Jacobus Dobrcensky* in Phil. de font. & cum eo *Casp. Schott. Phys. Cur. Append. ad libr. 6. c. 9. §. 7. & 9. p. 1351. Morhof. in Polyhist. libr. 1. c. 2. p. 100.* agit de P. Constantii Albini Villanovensis Magia Astrologica s. Clavi Sympathiæ septem metallorum, & septem selectorum Lapidum, ad Planetas, pro majori illius dilucidatione edita anno 1011. in 8. in qua omni auro præstantiora contineri refert. Inter alia unum, quod librum legenti succurrit, recenset; nimirum, legisse

se in illo libro de Vitro e cineribus cadaverum strangulatorum certique mineralis conflando, cui lotium ægri immissum, affectas corporis partes in ipsa urina ostendat. Meminit *Wagenseilius* in Exerc. suis MSCti alicujus Paracelsi, quod ipsi in Bibliotheca Scorialensi monstrarit Bibliothecarius, unde ille arcanum Steganographicum e sanguine humano descripsit, cujus ope amici toto orbe sejuncti omnia animi sensa plene planeque invicem communicare possunt. Inprimis vero huc facit locus ex *Conr. Henr. Agrippa de Occult. Phil. l. 2. c. 36.* cujus titulus est de Unione rerum commixtarum, atque introductione nobilioris formæ, vitæque sensibus p. 51. Cui addi meretur *Paracelsus Opp. quæ Argent.* 1616. per Joh. Huserum Brisgojum prodierunt *p. 882. n. 1. libr. 1.* de generatione rerum. Nisi prolixum foret, adscribi meretur *c. 37. libr. 2.* superius nominati Agrippæ, at pauca saltem ex eo notabimus. Certis materiis quibusdam naturalem vim divinitatis habentibus, h. e. quæ naturaliter superis consentaneæ sunt, rite collectis, partim Physice, partim Astronomice undique opportunæ conflatis, dona non solum cœlestia & vitalia, verum etiam intellectualia, quædam dæmoniaca & divina desuper suscipi posse, Jamblichus, Proclus atque Sinesius cum tota Platonicorum schola confirmant. Et Mercurius Trismegistus scribit, ex propriis certisque rebus certo cuidam dæmoni congruentibus compositam rite statuam confestim per dæmonem congruum animari. Cujus etiam meminit *Augustinus de Civ. Dei, l. 8.* Pergit Agrippa *p. 54. loc. cit. Plinius* esse herbas, scribit, quibus mortui revocentur ad vitam, unde Xanthus Historicus narrat, herba quadam, nomine Bali, occisum draconis catulum vitæ restitutum a parente, eademque Thilonem quendam, quem draco occiderat, resuscitatum. Et Juba refert, in Arabia herba quadam hominem revocatum ad vitam. Verum addit Agrippa, an possint talia re vera fieri vi herbarum vel cujusvis alterius rei naturalis in homine, in seqq. differemus; posse autem fieri in ceteris animalibus, certum & manifestum est. Sic muscæ submersæ, si ponantur in cineribus tepidis, reviviscunt, & apes submersæ similiter vitam recipiunt in succu Nepetæ, & anguillæ defectu aquæ mortuæ si corpore integro existente ponantur sub fimo in aceto & addatur de sanguine vulturis, post paucos dies omnes recuperant vitam. Nominari heic quoque potest ipse *Beckerus*, qui in mundo *fasc. l. 3.* duo habet capita, secundum & tertium, ubi agit de stupendis Naturæ viribus juncto §. 4. postquam de Architæ Tarentini columba lignea volante, & ferreo corvo volante Imperatori Carolo exhibito, item de

Musca

Musca Norimbergensi mentionem fecisset, memorat Cardanum de suptil. & Winandi von Westen Mathematische Ergötzlichkeiten, librum octies Gallice, quinquies Belgice impressum & venditum, subjiciens: Wer den Handel nicht verstehet, und vor seinen Augen siehet, der wird meynen, daß zum wenigsten die Helffte nicht natürlich sey ꝛc. Cap. 2. autem §. 5. ex Antonio Leewenhoock Delphensi ostendit, cum per Microscopium demonstrasse, quod frustulum ligni ex quercu, non excedens latitudinem straminis, triginta ter mille partes habuerit, quæ singulæ millionibus minores erant, quam granulum sabuli, & tamen quævis pars quinque nodos habuit. Angvillam habere squamas vidit per Microscopium, & quamlibet squamam sex aut septem mille partes continere. *Libr.* 4. *c.* 7. §. *6.* mentionem facit Doctoris *Ammani*, qui in libro: *Surdus loquens*, docuit methodum, quomodo surdi sermonem alterius intelligere, & artem hanc intra paucos dies discere possint. Hæc ergo, & vel sexcenta alia artificio naturali fiunt, quod spiritus separatus & rerum abditarum vel ex longissimo usu sui ipsius aut aliorum peritissimus, uti est diabolus, multo adhuc perfectius & ingeniosius perficere novit. Corpus autem existens a malo spiritu agi aut animari posse longe evidentius adhuc est. Nam quid obstat, quo minus diabolus corvum, felem, aut hircum obsidere, animare aut operationes aliquas peculiares per hæc animalia edere possit, cum concedatur certa & unanimi Theologorum sententia, Diabolum obsidere animam hominis, ita, ut eo adigente peculiares motus corporis edat, perverse loquatur, & nescio quæcunque non quandoque contra suam voluntatem perpetret. Quam sententiam non in dubium prorsus vocare velle Præsidem Celeberrimum Dissertationis de Crimine Magiæ arbitramur, quia §. 31. *dissert. ad P. Poireti Libros de Eruditione &c.* suam opinionem de Hominibus in statu, uti ipse loquitur, bestialitatis constitutis, sic suis verbis explicat: Primum hominem, cum excideret ex statu integritatis, libera voluntate a spiritu divino deflexisse, atque animam ejus per desiderium & amorem creaturarum inferiorum redactam esse sub imperium diaboli, ita, ut omnes homines hodie natura sint filii iræ, & imperio diaboli subjecti, earum animas per internos motus iis dominantes regit, ut in statu bestialitatis magis magisque degenerent, & (citra pactum tamen) magis diabolum exprimant, quam ipse diabolus. Et paulo post de his, uti vocat, bestiis sic loquitur; Bestiæ, quæ plurimi sunt, ita obbrutescunt, ut vel diabolum non credant, vel, si credant, timeant, & superstitioso Dei

cultu

cultu persuadeant, se pœnas æternas effugere posse. Hic non videtur interesse diaboli, ut pacta cum iis ineat, cum ob errorem capitalem & vitam carnalem jam ipsius regno sint satis addicti. Ex his igitur paucissimi tantæ sunt audaciæ, ut audeant se Diabolo devovere. Unde patet, si homines in statu bestiali non facile audent se devovere diabolo, nec pactum eum ipso inire, & tamen ipsius imperio ita subjecti & addicti sunt, ut eos regat, sequi omnino, quod contra ipsorum voluntatem ipsius imperet, eosque regat, id quod Theologorum sententiæ de Obsessis quodammodo respondet. Ipsam autem operationem spiritus in cadaver quod attinet, ejusque animationem, illa ex antea dictis vel sua sponte fluit &, quod palmarium est, ex principiis §. 24. prolatis, factisque exinde §. 25. seqq. consecutionibus haurienda est.

Refutatur argumentum secundum.

§. 20. Secundum argumentum §. 32. dictæ Disp. sic proponitur: *Si diabolus posset assumere corpus, falsa esset assertio Christi, quod spiritus non habeat carnem & ossa, & ineptum foret argumentum, quo Christus voluit uti ad convincendos Apostolos. At utrumque horum cogitare blasphemum est.* Resp. hoc argumentum licet primo intuitu aliquam veri speciem præ se ferat, si tamen dictum Christi accurate consideretur, plane nihil infert, & consecutio, quæ inde deducitur, penitus nulla est. Quod ostendi potest 1) κατ' ἀλήθειαν, per rationem, 2) κατ' ἄνθρωπον, ex ipsius Beckeri, unde illud desumtum est, hypothesi. Quod ad *primum* attinet, notandum est, assertionem illam Christi: *Spiritus carnem & ossa non habet*, intelligi posse vel *absolute*, quod nimirum spiritus per absolutam naturæ suæ impossibilitatem se corpore & ossibus induere non possit; vel *relative*, quod de lege communi spiritus & carnem & ossa non habeat, & quod homines vulgi, inter quos etiam discipuli erant, hoc sciverint & admiserint. Priori modo, nimirum *absolute*, assertio Christi, quod spiritus carnem & ossa non habeat, intelligi nequit; sequeretur enim ne Deum quidem efficere aut permittere unquam posse, ut spiritus separatus carnem & ossa assumat. Nam, quæ Deus semel constituit absoluta naturæ necessitate, illa ob constantiam & sapientiam suam aliter efficere nequit. Sibi namque contradiceret, & opus suum destrueret, quod in Creatore sapientissimo argueret imperfectionem. Et hac causa certissimi sumus, quod pars nunquam fieri possit major toto, quod ignis proprie acceptus, quoniam per naturam urere præsumitur, nunquam fieri possit frigidus, quod bis quatuor non constituant septem, & quod contradictoria non possint unquam fieri vera, quia Deus ipsorum essentiam absolute ita constituit, alias enim nulla forent contradictoria.

Deum

Deum autem efficere non posse, ut spiritus assumant corpus, ne Adversarius quidem ipse affirmare potest. Quoniam ergo hæc assertio Christi apud Lucam *c. 24. v. 39.* propter allatam rationem absolute intelligi nequit, sequitur, quod dictum Christi, *Spiritum carnem & ossa non habere*, posteriori modo, nempe *relative* & *respective*, prout de lege communi fit, & quemadmodum vulgo homines non accidere vident, quod diabolus carnem & ossa habeat, accipiendum fit. Ac bene notandum est, quod in textu non dicatur spiritum, carnem & ossa non assumere posse, sed non habere. (ὐκ ἔχει) *Habere* enim notat naturalem & ordinariam rei constitutionem. *Assumere* vero notat naturale temporarium quid, & quod ad essentiam rei perpetuo non pertinet, uti vox ipsa indicat. Idcirco multum intererit inter corpus proprium, & quod aliunde assumtum est. Proprium corpus spiritui nemo tribuerit, nisi qui ejus naturam materiæ expertem esse ignorat. Id quod intelligebat Servator humani generis, cum spiritum habere ossa & carnem negaret. At corpus aliunde ad tempus assumtum nihil impedit, quo minus spiritui assignetur, quando cum eo non intime conjungitur, & tum assistens modo est forma, ut ajunt Philosophi, non forma corporis informans. Quo pacto, spiritus apparebit quidem hominibus vero, quod asciverit, indutus corpore, at naturæ suæ conditione corporeus neutiquam erit. Aliud foret, si unio hæc, quæ spiritui cum suscepto corpore intercedit, essentialis seu personalis foret, quæ tamen accidentalis tantum vel formalis erit, ad certum tempus hominibus facta. His positis, perspicuum est, consecutiones, quas amplectitur Autor Differt. nullas esse. Si enim diabolus potest assumere corpus, hoc est, animare per artes suas, condensare, aut alio quodam modo efformare ac per illud operationes suas edere, non consequitur, falsam esse assertionem Christi, quod Diabolus per naturalem suam constitutionem, uti homines, carnem & ossa non habet. Utrumque enim verum est, nec ullo modo sibi repugnat, Diabolum posse per tempus & artificia sua assumere corpus; & tamen corpus ex carnibus & osse constans non habere, tanquam nos homines, quod ad naturæ ipsius constitutionem pertinebit. Alias enim non spiritus separatus aut completus, ad corpus semper animandum ordinatus: Similis est ratio secundæ consecutionis, quæ itidem nulla est. Nam poterat Christus discipulos satis firmiter ex scientia ipsorum in Lege & experientia communi fundata convincere, quod ipse non esset Spiritus. Discipuli enim non aliter in vita per sensus & communem rerum usum edo-

cti erant, quam, si tangerent carnem & ossa, quod ejusmodi persona verus esset homo, & quod spiritus carnem & ossa per naturalem sui constitutionem, uti homines, non haberent. An vero spiritus interdum & ad tempus aliquod corpus posset assumere, eo non assurgebat eo tempore intellectus & ratiocinatio discipulorum, qui communibus tantum & sensualibus rebus ordinarie & ex communi experientia cognitis inhærebant, quod plurimis exemplis doceri potest, & a Theologis nostris satis ostensum est. Interdum etiam scitu valde necessaria in rebus spiritualibus, uti de regno Christi, similibusque, ignorabant. Imo interdum in iis a Christo edocti vix assentiebatur dictis. Hæc κατ' ἀλήθειαν & ex rei veritate desumta est responsio. Sequitur *altera κατ' ἄνθρωπον*, & quæ ex ipsius Beckeri hypothesi depromi potest. Nam statuit Beckerus in der bezauberten Welt, *l. 2. c. 28.* quod Christus in operibus suis & sermone suo ad opinionem populi & discipulorum se accommodaverit, nunquam vero veras sententias explicaverit, uti in se erant, & intelligi debebant. Adducamus ex ipso Beckero aliqua loca, uti ex Belgico Idiomate in nostram linguam translata sunt. Citato *c. 28. §. 2* inquit: Unser HErr JEsus, da er auf Erden wandelte, ließ niemahls in seiner Lehre blicken, daß er kommen wäre denen Menschen die natürlichen Ursachen eines oder andern Dinges, noch auch die Irrthümer in denen eintzelen Begreiffungen derer Dinge, sondern allein diejenigen, welche die Sitten und den Gottesdienst betreffen, zu verbessern. Quod exemplis populi & discipulorum copiosissime §. 2. & 3. citatis ex sacra Scriptura locis probat. §. 5. citati loci ait: Aber keine besondere Hauptstücken des Glaubens, als von der Schöpffung, insonderheit derer Engel, von der Erwehlung, von der Rechtfertigung, von der Erbsünde, selbst von seiner Gnugthuung vor unsere Sünde; und hat er niemahls davon man liesset, mit Vorbedacht und hauptsächlich erkläret, als bloß von etlichen derer gemelten Stücken hier und da wohl etwas beyläufftig und bey Gelegenheit gemeldet, doch dieses war so viel nicht, daß man daraus eine völlige Verhandelung in einigen Lehrstücken solte machen können/ als alleine um das, was anderswo aufgesetzet, durch die eine oder andere Gründe zu bestärcken. §. 8. Was selbst seine (Christi) eigene Person belanget, wie gröblich darinne die Menschen irreten/ indem keiner von allen zu dieser Zeit glaubete, daß er es wäre, oder daß Meßias seyn müste wahrer GOtt von Ewigkeit/ einerley Wesens mit dem Vater/ sondern alleine ein göttlicher Mann, und ein grosser Prophet, welches das höchste war, das Cleophas noch nach seiner Auferstehung von ihm zeugete, Luc 24. v. 19.

v. 19. Ein solch wichtiges Hauptstück des Glaubens beliebte unserm HErrn damahls noch nicht zu erklären / sondern er ließ die Menschen in diesem Wahn, biß daß er gen Himmel gefahren und sich zu der rechten Hand GOttes gesetzet, den Geist ausgoß, und die Wahrheit redete 2c. & concludit §. 15. Weil denn der Seligmacher nicht vor hatte, (wie gezeiget worden,) die Wahrheit derer Dinge zu erklären, so kunte er auch davon nicht anders reden, als man redete, wenn er wolte verstanden seyn. Er gab denen Kranckheiten solche Nahmen, als sie unter dem Volcke hatten, welches niemand fremde vorkommen muß, weil dieses aller Weisen Regul ist: Loquendum cum multis, sentiendum cum paucis, mit vielen einig in der Rede, mit wenigen einig in der Meynung seyn: also thât Christus auch, 2c. Ex quibus adductis Beckeri verbis contra dissentientes sic colligi & responderi potest: Quoniam Christi intentio non fuit discipulis explicare, quomodo & quatenus Spiritus corpus assumere posset, satis ipsi erat, quod istos instrueret & convinceret, ratione, quæ ad ipsorum captum erat accommodata, & quæ ex eorum communi sententia, quam ipsi verissimam agnoscebant, erat desumta. Id quod Christo in more fuisse positum itidem Beckerus loc. cit. per integrum caput affirmat & adstruere nititur. Adeoque quod disput. de Crim. Magiæ Autor in fine hujus argumenti de blasphemia annectit, aut ex intellecta parum argumentatione profectum est, aut in ipsum Beckerum, quem tamen sequitur, dictum erit. Certe si communem sententiam de condensatione corporis ex aere aut elementis sequamur, dictum *Lucæ XXIV. 39.* nullam pariet difficultatem, nihilque ad propositum faciet. Christus dicit, spiritum carnem & ossa non habere, & proinde nec corpus, nimirum genitum, & solide compactum ex dura substantia. Hoc totum concedi potest. Sed non sequitur inde: spiritum corpus ex aere aut elementis condensatum, quod quidem carnem & ossa hominis non habet, non posse assumere aut assumsisse. Conferatur tamen Tertullianus d. Carne Christi, *fol. m. 22.* & Augustinus in *Enchir. ad Laurent. cap. 59.* qui difficultatem ex *Genes. XIIX. XIX.* movent, quod corpora Angelorum contrectata & lota fuerint.

§. 21. Tertium Autoris Celeberrimi pro negante sententia argumentum hoc est: *non potest diabolus turbare potentiam & ordinem naturæ invisibilis, Ergo non potest corpus assumere, tempestates excitare, hominem per aërem transferre, &c.* Est autem per potentiam & ordinem naturæ in genere intelligenda illa constitutio aut œconomia cuique rei secundum naturæ suæ proprietates, leges & habitum respondens. Uti v. c. potentia & ordo naturæ visibilis, & quidem in corpore humano, est, quod

Refutatur argumentum tertium.

D corpus

corpus sit grave, & tendat deorsum, quod a flamma comburatur, quod non simul in duobus locis esse possit. Eadem est ratio potentiæ & ordinis naturæ invisibilis, quæ itidem secundum œconomiæ suæ invisibilis leges & proprietates constituta est. Quoniam vero natura invisibilis duplex est, vel bona vel mala, hinc etiam potentia & ordo naturæ invisibilis gemina est, vel *bona* vel *mala*. Per potentiam & ordinem Naturæ invisibilis *bona* intelligitur divina & perfecta constitutio spiritualis, qua Deus bonos Spiritus, & res omnes, quæ peccato non infectæ sunt, aut ipsi repugnant, cœlesti & divino robore, potentia, gratia & sapientia, cæterisque perfectionibus exornat, & in hoc statu eas conservat & auget, & fere coincidit cum regno Gratiæ apud Theologos. Per potentiam naturæ invisibilis *mala* intelligitur habitus & constitutio illa corrupta Entium invisibilium, quæ a Deo defecerunt, & depravata sunt, & explicari quodammodo ex doctrina Theologorum de regno Potentiæ potest. Ut igitur breviter nos expediamus in responsione ad argumentum, appellabimus termino technico, sed noto, ordinem & potentiam Naturæ invisibilis *bonæ*, Potentiam *lucis*; & contra, Potentiam & habitum Naturæ invisibilis *malæ*, Potentiam *tenebrarum*. Utimur hac denominatione hoc loco ex duplici causa 1) quia Scriptura Sacra hos terminos adhibet, & exinde omnibus noti sunt; 2) quia Auctor Thes. de Crim. Magiæ hos loquendi modos ipse amat, dum §. 7. in fine inquit, non solum credimus, sed aliquo modo scimus, Diabolum esse principem tenebrarum & aeris, h. e. substantiam spiritualem seu invisibilem spirituali seu invisibili modo, mediante aere & corpusculis naturalibus aqueis & terrestribus, operantem in hominibus improbis. Itaque cum Potentia & ordo Naturæ invisibilis *duplex* sit, vel *Lucis* vel *Tenebrarum*, *Deus & boni Angeli* habebunt Potentiam & Ordinem Naturæ invisibilis *bonæ s. Lucis*, illis autem oppositi erunt *Spiritus mali*, qui potentiam & ordinem vel potius confusionem Naturæ invisibilis *Tenebrarum* habent. Ex quibus porro sciendum est, Diabolum non posse turbare aut pervertere Potentiam & Ordinem Naturæ invisibilis *Lucis*, atque bonorum Spirituum. Illi enim majori robore & sapientia divinitatis pollent; sed potest diabolus turbare, pervertere, commiscere & disturbare Potentiam & Ordinationem suam Naturæ invisibilis *tenebrarum*, quia, dicente Scriptura, ipse est Dominus Tenebrarum. Cum itaque ipse ordinarit, hoc vel illo modo tenebras suas, eatenus sua potentia aliter eas itidem disponere & inter tenebras suas regnum exercere potest. Quis enim ipsum impediret? non ipse semet ipsum, neque Deus, qui ipsum ad hos tenebrarum carceres condemnavit.

vit. Hinc quatenus diabolus se in regno suo invisibili tenebrarum continet, dominari in eo pro lubitu potest, & omnibus istis, qui se tenebris atque peccatis & malitiæ ipsius mancipant. Jam sistimus responsionem ad argumentum nobis oppositum: Si diabolus non potest turbare potentiam & ordinem naturæ invisibilis *malæ*, sequitur, quod non possit assumere corpus. ℞. falsum est antecedens, scil. quod diabolus non possit turbare Potentiam & Ordinem Naturæ invisibilis *malæ, s. tenebrarum.* Nam diabolus potest omnino, si vult, & quando vult, turbare potentiam & ordinationem suam malam, quam ipse constituit. Nam etiam homo, (de noctambulonibus & lunaticis, qui constitutionem naturæ visibilis ideo non turbant, quamvis multa, quæ naturæ ordinarios limites egrediuntur, agere queant, vid. Alstedius in Encyclopædia Phys. part. v. 1, c. 2. p. 745. & Samuel Pomarius duabus dissert. de Noctamb.) licet non possit supergredi ordinem Naturæ visibilis, ut uno momento temporis Romæ, aut simul Romæ & Lipsiæ sit, potest tamen turbare ordinem Naturæ visibilis, eam permiscendo, mutilando, aliter componendo &c. v. g. ut ex ventre loquatur, se membris mutilet, cum brutis se commisceat, & monstrum generet, ignem vomat, in aerem attollatur, aut aquis inambulet, &c. multo magis ergo & facilius hoc diabolus faciet. Retinuit enim diabolus etiam post lapsum naturalem suam constitutionem, intelligendi vim, astutiam, volendi actus &c. adeoque potentiam non levem, uti Theologi docent, & amisit tantum divinum lumen, bonitatem, gratiam. Imo, quoniam diaboli natura per lapsum in defectu & perversione consistit, patet, diabolum non aliter posse, quam pervertere, destruere, turbare, &c. ad similitudinem hominis mali & perversi, qui semper naturæ suæ perversæ conformes actiones edit. Quando autem argumentum sic intelligitur: Si diabolus non potest turbare Potentiam & Ordinem naturæ invisibilis *bonæ*, sequitur, quod non possit assumere corpus &c. ℞. negando consequentiam, quia corpus, quod assumit, non assumit ex regno gratiæ & ordine Lucis, sed tenebrarum, quod format per reliquias scientiæ intellectus sui naturalis. Notandum præterea est, corpora & res in hoc mundo veluti mixtas esse ex bono & malo; hinc Potentia bona & mala invisibilis in ipsas agit plus aut minus, & unum fortius aut remissius altero, prout bonum aut malum prædominatum fuerit in illis.

§. 22. Sequitur quartum argumentum Autoris Thesium de Crim. Magiæ. Putat enim *omnino non cohærere, quæ homines de tanta Potentia diaboli in naturam invisibilem garriunt, quoniam possit crepitu ventris pelli, aut quia non possit aliquid auferre ex Bibliis.* ℞. hoc argumentum joci po- *Refutatur argumentum quartum.*

potius causa, quam serio afferri putamus. Tanta enim Judicii vi Virum Celeberrimum pollere certo persvasi sumus, ut serio non crediderit, verba illa de crepitu ventris proprie accipienda esse, sed quisquis hac expressione usus est, quod præter alios Lutherum fecisse novimus, contemtim & per Ironiam aut per Sarcasmum de diabolo ita locutus est, quemadmodum, si quis dicat, se uno habitu posse legionem argumentorum sufflare, aut hostem vivum deglutire. Notetur enim hisce loquendi modis, quod pueri intelligunt, facilitas repellendi adversarium ab eo, qui gratia coelesti & fide vera pollet. Quod additur, non esse, ut recurramus ad fidem, dicimus omnino necesse esse, ut fide nos exarmemus, *(conf. Eph. 6.v. 16.)* & ad illam recurramus. Fides enim est illud instrumentum, per quod roboris divini reddimur participes, ut diabolus vim suam in nos exercere nequeat. Quod porro rationis loco adjicitur, cur ad fidem non sit recurrendum, frivolum & Viro gravi indignum scomma est, nimirum, si fide diabolus ejicitur, non opus esse crepitu ventris, nisi forsan crepitus ventris iterum distinguatur. Quis enim unquam, ut præcedentia repetamus, tam demens fuit, ut crepitu ventris diabolum pelli existimaverit, imo, quis tam ineptus erit, ut credat, Virum Celeberrimum capere non potuisse, ejusmodi loquendi formulam ab aliquo robore & gratia divina nixo prolatam fuisse in majorem contemtum diaboli, non vero, quasi quis statuerit, pellendi Dæmonem potentiam inesse sono crepitus. Sed ita luditur vocabulis loco argumentorum, in causæ propriæ damnum, quando ab aculeata irrisione nobis temperare nondum assvevimus. Quia autem additur in argumento, quod diabolus non possit aliquid auferre ex Bibliis, id quod serio pro impotentia diaboli adstruenda dictum esse videtur; causa hujus rei verbo indicanda est. Spiritus maligni nullam habent potentiam aut jus agendi, nisi in ipsorum elemento, quod est regnum peccati & tenebrarum. In hoc tantum movere & auferre possunt, quantum intellectu, voluntate & agendi efficacia pollent. Verum res aut ens in suo genere & regno efficax & potens amittit vim & robur suum, si majus quid, & quod aliquis timendi causam habet, supervenerit. Hinc atrocissimi, robustissimique latrones animum abjiciunt, si in facinore suo aliquid supervenire audiverint; & fur audacissimus ad laternæ vel lucis alicujus scintillationem aufugit, licet nullus adsit, qui ipsum valide constringere queat. Jam, si homo pius fide & gratia Dei ejusque robore sit armatus, causa facile patere potest, cur malignus aliquis spiritus terreatur, quo minus folium aliquod in Bibliis positum auferre possit, non quasi literarum character, locus, situs aut externa vis illud impedirent, sed quia potentia una naturæ invisibilis divinæ

in

in homine pio, potentior & major est, quam potentia altera naturæ invisibilis in malo dæmone. Alias si homo malus aut divina gratia non pollens, prohibere voluerit quicquam Spiritui malo, responsum feret, quale circumcursitantes Judæi, *Act. 19. v. 15.* Novi Jesum & Paulum, qui divina virtute ejiciebant dæmones, qui autem estis vos?

§. 23. Restat quintum & ultimum pro negante argumentum, quod Beckerus fere eodem modo proponit *l. 3. c. 3. §. 12. & 14.* *Nullus*, dicit, *est usus fœderis diabolici, neque ex parte hominis, neque ex parte diaboli.* Non ex parte hominis, quia decipiuntur ii, fatentibus adversariis, quando voluptatum, divitiarum, honorum &c. causa pacta inierunt, ac etsi non deciperentur, possent tamen hæc omnia levi industria & astutia sine pacto diabolico facile acquiri. Nec utile est pactum a parte diaboli. Nam 1) homines voluptatibus, avaritiæ & ambitioni dediti jam ante pactum diaboli sunt mancipia. 2) Si dixeris, pactum iniri a diabolo, ut hominibus noceat, respondetur, non noceri posse per hoc piis, sed nec impiis, quia diaboli sunt mancipia. Si dixeris, duplex vinculum fortius adstringere. Resp. 1.) falsum hoc esse, quia Spitzelius Theologus affirmet, quod Magi non adeo difficulter chirographum possint recipere, 2.) homines etiam difficillime posse consequi dominium in affectus, adeoque satis jam diabolo esse obnoxios. Ut omittam *Glanvilii* ex Philosophia Cartesiana allatam responsionem, quod finis non sit cognitu necessarius ad rei alicujus demonstrationem, aut ad cognitionem ejus naturæ & existentiæ. Resp. Usus rei alicujus est vel *verus* vel *imaginarius.* Licet igitur per fœdus diabolicum non impetretur usus vere intentus, sufficit tamen, si sibi persuadeant, & imaginentur aliquem contrahentes homines usum. Nihil namque in vita frequentius est, inprimis inter eos, qui non ratione, sed imaginationibus & passionibus agitantur, quem ut sibi, nescio quid, persvadeant aut persuadere patiantur, & propter hanc persuasionem de concepta utilitate tantum imaginaria se ad negotium suscipiendum determinent actionibus suis. Itaque licet decipiantur cum diabolo societatem ineuntes, persuaserunt tamen sibi usum aliquem, nimirum, quod honores, voluptates aut divitias impetraturi essent. Quod additur, homines levi industria eadem consequi posse; ad illud reponitur, quod leviori adhuc, imo levissima opera omnia impetrentur, si in arte hac exercitatissimus dæmon media inspiret ea comparandi, quæ nemini tam facile in mentem venissent. Sunt etiam stupidi, qui ne quidem ad inveniendum aliquod medium apti sunt, nisi ipsis illud ab alio suppeditetur, id quod

Refutatur argumentum quintum.

quod spiritus aliquis omnium facillime præstare novit. Igitur utile certe est pactum diabolicum a parte hominis. Diabolo pactum cum homine plane inutile esse, etiam sine ratione adstruitur. Dicitur quidem homines ambitioni, avaritiæ & voluptati deditos jam ante pactum esse Diaboli mancipia. Sed sciendum est, homines vitiis deditos in eo quidem statu versari, ut Diabolus ad ipsos aditum habeat patefactum, eosque ad obsequia sibi præstanda inclinare possit; inde tamen non consequitur, ipsos illius esse mancipia in sensu strictiori. Mancipium enim est, in quod quis pacto aut a majoribus inito, aut præsenti expresso, sive per bellum violenter, sive voluntario, adeoque jure pleno tale dominium exercet, ut ipsius imperium declinare nec velit, nec ullo modo possit, verum ipsi penitissime sit obnoxius. Hoc de hominibus, qui vitiis immersi sunt, dici nequit. Volunt enim multi renunciare, secundum illud Medëæ: Video meliora proboque &c. Ergo desiderant liberari a vitiis, licet illud faciant frigide & negligenter. Possunt etiam homines, quia divina misericordia ipsis semper præsto est, quatenus ipsi eandem non ejurarunt. Aliter vero sentiendum est de mancipiis diaboli, qui pacto expresso divinæ Gratiæ renunciant, & se diaboli servitiis, quanti quanti sunt, consulto & data opera addicunt. Hi enim nec volunt divinæ Gratiæ esse participes, quia eam adspernantur, dum se omni conatu dedunt servitiis Diaboli, nec ex postfacto possunt, quia spiritus malignus jus habet in ipsos magis quæsitum ex conventione & pacto expresso voluntario. De cetero quod dicitur, per pactum ejusmodi expressum nemini noceri posse, falsum est. Nam piis nocere quidem spiritus malignus nequit, si semper & omni ex parte forent perfecti, & pietati quovis momento & omni in re incumberent. Verum, quia vere etiam pii non absolute in hac vita confirmati sunt in bono, sed mox peccata præcipitantiæ, mox infirmitatis, imo etiam negligentiæ committunt, patet facile janua, ut Diabolus permissu Dei vel ipse, vel per maligna sua instrumenta iis nocere possit. Impiis autem nocet, ut ipsis viam magis præcludat, per pactum expressum se eripiendi quantocyus ex ejus potestate, quia sponte se ipsius obsequio devoverunt. Dicitur quidem, Magos se liberare posse a pacto Diaboli expresso, quia chirographum non adeo difficulter recipere possint; sed nemo Theologorum aut alius quispiam rem, prout est, ponderans dicet, hominem per pactum expressum societati diaboli innexum pari facilitate liberari posse ab ejus potestate, ac talem, qui communibus se tantum peccatis a Deo avertit. Dicunt quidem, etiam Magum liberari pos-

se

se a potestate diaboli, quia ob infinitam Dei misericordiam hoc non plane sit impossibile; sed nunquam illi aut alii statuent, eadem facilitate liberari posse hominem a potestate Satanæ, duplici vinculo ipsi obnoxium, quam communi pravitate peccantem, adeoque liberatio comparative intelligenda est. Hoc quidem non negatur, difficile esse homini etiam vere pio, se liberare a passionibus & vitiis suis, sed evidens tamen simul est, quanto graviora sint vitia, & quanto deteriores passiones, eo etiam esse difficilius, se liberare ab ipsarum servitute. Qui vero societatem frequentem & pactum cum diabolo expressum initt, deterioris malitiæ habitus induit, Ergo etiam omnium difficillimi ab isto malitiæ habitu liberabitur, quia præter ea, quæ homo peccator alias committit in vita, ex consortio diabolico fœdiori crimine se maculavit. Falsum proinde apparet esse, quod Spitzelius p. 3. der zerbrochenen Macht der Finsterniß rc. dixerit, uti disputatio de Crimine Magiæ de eo inquit, non adeo difficulter Magos chirographum suum a diabolo recipere posse. Probari etenim hoc potest ex ipsius verbis, dum 1) p. 440. tantum inquit: Ob nun die Teufflische Bund-und Zauber-Stücke über alle massen starck und grausam; so sind sie doch nicht unaufflößlich und unzerbrechlich, rc. 2.) adstruunt hanc ejus mentem, & quod difficulter ejusmodi pacta solvi posse autumaverit, exempla ab eodem p. 477. 478. & 545. allegata; 3) adhuc expressius ipse Cap. 5. adstruit hanc difficultatem per integrum capitis titulum, ita ab ipso conceptum: Grosse Hinderung dieses heilsamen Bekehrungs-Wercks an Seiten des leidigen Satans, rc. & p. 602. ait: unleugbar ist zwar, daß es mit solchem Erledigungs-Wercke über die massen harte zugehet, daß sich solche Todes-Stricke und Höllen-Bande so leicht nicht aufflösen oder zureissen lassen, allermeist darum, weil der Satan mit seinem Hexen-Gesinde sich auff das genaueste vereinbaret, und mit ihnen, so zu reden, ein Geist wird, über das (vornehmlich bey allgemeinen Versammlungen) die Verleugnüß GOttes wiederholen, und die dem Satan gethane Verheissungen mit erschrecklichen Schwüren bekräfftigen sollen. Capitis seq. VI. titulus hic est: Schwerigkeit solcher bußfertigen Aufrichtungen an Seiten des Teufelischen Buhl- und Bundesverwandten selber, &c. p. 608. recenset causas, cur multi, etiamsi ipsi resipiscere videantur, facile tamen ad priorem consvetudinem redeant. Ex quibus aliisque, an facilem pactorum diabolicorum dissolutionem concesserit Spitzelius, alii judicent. Nihilominus fac asseverasse

eum

eum tale quid, istud sane huic quæstioni parum aut nihil negotii facesset, & idcirco tamen celeberrimi Autoris conclusio nondum corroborabitur.

A cessus ad probandam Affirmativam, de Cautione Criminali & de Auctoribus prudentiam svadentibus in processu contra sagas.

§. 24. Tantum de solutione argumentorum sententiæ negantis, unde constare potest, an solidi quid a Beckero, & qui ipsum sequuntur, allatum sit. Superest, ut nostram sententiam proponamus. In quo sic versari nos decet, ut amicum Platonem & amicum Aristotelem habeamus, semper tamen magis amicam veritatem veneremur. Quare vitio nobis verti non potest, si neque Carpzovii, neque Spitzelii, nec alterius, quisquis tandem sit, partes, quas disputatio ex instituto oppugnat, semper & ubique sequamur, neque etiam in omnibus rejiciamus studium & bonam intentionem Auctoris Thesium Inauguralium de Crim. Magiæ, coarguentis abusus processuum & opinionum in hoc argumento, quanquam id jam tum multi ante ipsum præstiterint, uti Malleus Judicum, Cautio Criminalis, Joh. Matth. Mayfartus in der Christlichen Erinnerung an Regenten und Prediger, wie das Laster der Zauberey mit Ernst auszurotten und bescheidentlich zu verfolgen sey, &c. quæ scripta hoc anno conjunctim Idiomate Germanico in 4to impressa, adjunctis diversis processibus edita sunt Halæ a L. *Johanne Reichio*, qui disputationem de Crim. Magiæ vulgavit; cujus Viri Clariss. pace id unicum dixerim, adductos Autores concessa Magiæ existentia id velle, ut prudentia, circumspectio, & æquitas debita in Processu circa Magiam adhibeatur. Quod *Malleus Judicum* Magiam & lamias concedat perspicuum est ex Cap. IX. ubi docetur, quomodo legitime tolli possit non superstitio magiæ, sed crimen hoc ipsum. Frustra autem media suggeruntur, quomodo res tolli queat, quæ non extitit. *Meyfartus* autem in Præf. deprecatur Judicium de se, quasi omnem legitimum processum tollere vellet. *Cautio Criminalis*, uti superius jamtum §. 11. monuimus, *dubio 1. p. m. 2.* diserte ait; id omnino tenendum existimo, revera in mundo maleficos aliquot esse, nec id sine temeritate ac præposteri judicii nota negari posse; dubio autem 6. & 12. docet, non cessandum esse a cauta, circumspecta & minime periculosa inquisitione, ob quatuor rationes *dub. 6.* allatas. Quod vero Consultissimus Editor hanc sententiam stolidam appellat in Præf. in eo, ut ne plus dicamus, fallitur. Nam citra præjudicium & secundum bonæ interpretationis normam librum inspicienti ex *dub. 1. 3. 7. & 48.* quæ in contrarium sibi favere credit, hoc maxime manifestum est 1) dari Magiam, uti expresse verba paulo ante allegata & ratio ex dubio *6. & 12.* probat, cui addi potest dub. 3. in quo crimen hoc esse atrocissimum, enormissimum,

simum, gravissimum dicitur, quia in eo concurrunt circumstantiæ criminum enormissimorum, apostasiæ, hæreseos, sacrilegii, blasphemiæ, homicidii, parricidii. 2) patet, Magiam & lamias atroci ignis remedio similibusque extirpari non posse, sed aliis mitioribus pœnis, *dub. 7.* hinc recte circa hanc rem statuendum & inquirendum esse, quoniam dæmon etiam innocentes in tripudiis posset repræsentare, quod ostenditur refutatione argumenti *dub. 48.* Hæc igitur non præcipitanter ad semel conceptam de Autore opinionem stabiliendam, sed ad legitimas interpretationis regulas exigenda & accipienda sunt, tunc enim nullis conjecturis, quibus textus repugnat, opus erit. Verum, ut in viam, unde digressi sumus, redeamus, veritati locum ubique concedentes, ea consectabimur & defendemus, quæ justis principiis & fundamentis subnixa sunt.

§. 25. Ut autem distincte procedamus & vera a falsis separemus, antequam spiritum in materiam & corpus operari posse probamus, melioris lucis causa in re difficili & impedita præmittemus nonnulla principia, quæ natura non sunt, & extra dubitationem posita. *Primum* est: Simile in aliud sibi natura simile potest operari. *Ratio est*, quia res, quæ natura affinitatem habet cum alia, proportione alteri & æqualitate essentiæ respondet. Quæ autem eandem aut similem habent essentiam, se facile possunt contingere, & sese invicem communicare. Hinc nemo dubitat, corpus unum posse alterum contingere, & eidem motum imprimere. Habent enim hæc inter se proportionem & similitudinem naturæ. Sic cogitatio potest agere in cogitationem, ut se moveat, non vero in corpus, quia cogitatio immediate non est connexa: v. g. jubeo famulo, ut afferat seu loco moveat librum: cogitatio mea sive desiderium meum aut voluntas non movebit librum, quem desidero, sed tamen cogitatio mea movebit cogitationem famuli, & hujus cogitatio ipsius cogitationi connexum corpus, & corpus famuli movebit per contactum, librum desideratum, ut voto meæ voluntatis hac operatione fruar. *Secundum* principium est: Quæ nullam habent inter se naturæ proportionem, connexionem aut similitudinem, si medium aliquod inter hæc intercesserit, in se invicem operari & agere possunt. Nam vi istius medii proportionem, connexionem aut similitudinem aliquam inter se consequuntur. Itaque videmus, quod anima cogitans possit movere manum, licet cogitatio nostra & manus nullam habeant inter se proportionem. Medium enim in-

Principia, ex quibus nostra demonstratio ducitur.

ter hæc duo sunt spiritus animales,* subtiliores aut subtilissimi, qui ad nutum voluntatis agitantur & moventur, posito, quod in statu naturali, non vero præternaturali constituti sint, & quod cogitatio seu propositum movendi spiritus animales, firmum & efficax existat. *Tertium est:* Tanta, si non major, est subtilitas aeris tenuissimi, aut ætheris, qui Cartesio materia primi elementi vocatur, quanta spirituum animalium in corpore humano. Quia, si Spiritus animales in corpore humano sunt materiales,

---

* *Hodie nonnulli Medicorum putant, Spiritus animales esse mediæ naturæ aut ex materia non subtilissima primi elementi, sed subtili secundi Cartesiani elementi compositos. Ratio ipsorum est, quia materiæ subtilissimæ omnia sunt pervia ob subtilitatem, adeoque hæc materia nullum motum ciere posset, sed omnia pervaderet in corpore subtilitate, ut ne motus commode imprimi materiæ crassiori valeret. Sed materia subtilis secundi Elementi Cartesiani, aliquantisper crassior est, hinc & contingi & moveri ab alio, & ipsa iterum alteri rei, uti sangvini, motum imprimere apta est.* Vid. *Jac. Rohaulti Tr. Phys. Lib.* 4. *c.* 7. Joh. Craanen Tr. de Homine & Conf. Excell. Dn. D. Bohnii nostri Circulus Anatomicus Physiolog. Progymn. XIX. p. 308. 318. *ubi Spiritus animales esse aereæ Naturæ, & aeris partes inspiratas constituere statuit. Quomodo producantur Spiritus animales in Cerebro, explicat Cartesius de* Passion. p. 1. art. X. *Quomodo Spirituum animalium in cerebro ac sangvine fiat secretio, explicatur de Homine* p. 1. §. 12. p. m. 21. *quod sint principium motus* p. 2. §. 14. *qua ratione in nervos deducantur* §. 91. *Quicquid horum sit, ad nostrum Institutum apprime quadrant.*

** *De materia primi Elementi egit* Cartesius p. 3. Princip. §. 69. seqq. Opp. p. 63. edit. Francof. *de tribus elementis & eorum origine* Princip. p. 3. §. 47. seq. *de celeritate motus* l. c. §. 87. seqq. *Ad singula loca videri possunt Notæ* Ludov. de la Forge, quæ in Ed. Opp. Francof. *extant.* Joh. Clauberg. *autem in Phys. contracta* c. 13. *de tribus mundi Elem. agit, & quod ad triplex rerum genus referantur, septem argumentis demonstravit.* §. *autem* 441. *materiam primi elementi descripsit.* Ant. le Grand. *fidelissimus Cartesianæ Philosophiæ Interpres, Institutionibus secundum principia D. Renati des Cartes* p. 4. a. 7. p. m. 176. Ed. Lond. *pariter agit de triplici genere materiæ, & quod plura tribus non sint mundi elementa, adstruit, quæ tamen in præsenti demonstratione, ut, veluti nostra, firmemus, necesse non est.*

les, subtiliorem materiam, ex qua componuntur, habere nequeunt, quam aerem aut æthera; nulla enim materia primo elemento subtilior in rerum natura habetur, sed est omnium subtilissima. *Qvartum est*: Spiritus est Ens reale, & proinde plus quam nihil, h. e. vera ac solida substantia, quæ proinde desiderando, volendo, & intelligendo effectus reales edere potest. Alias enim spiritus, anima & cogitatio nihil, aut mortuum, & plane inefficax quid forent, quod est absurdum.

§. 26. Ex his principiis ostendi nunc potest, quomodo & quales Operationes ab una re in alteram proficiscantur, & quænam non proficiscantur. Verum quia nostrum hac vice tantum est, existentiam Spectrorum probare, quod fieri commode nequit, nisi prius Spiritum operari posse in materiam demonstretur, unica hac demonstratione contenti erimus, nimirum, quod Spiritus separatus operetur, aut operari aut agere possit in materiam. Argumentum est tale: *Si anima cogitans, aut voluntas in homine* quæ (*in Dissert. ad Poiretum* §. *3. Hyp. 1.* ψυχή Spiritus vocatur, quem homo cum aliis creaturis sublunaribus potissimum communem habet; & per §. 5. gradu tantum differt a reliquis creaturis: per §. 28. corporeis rebus & astris subjicitur; per §. 26. post mortem redit ad Spiritum magneticum terræ, uti anima bestiarum, & contradistingvitur spiritui divino in homine. Licet alii aliter hic philosophentur, quod nos discutere nolumus, quia nihil inde sententiæ nostræ decedit.) *Spiritibus animalibus & consequenter toti corpori motum potest inprimere, & in illud agere aut operari; sequitur, quod spiritus etiam separatus v. g. Diabolus per aerem agere & operari possit in materiam & corpus.* Connexio probatur, quia parium par est ratio,* quod per se satis evidens est. Sunt autem hoc loco pares & omnia paria, nam 1) in anima est cogitatio & voluntas; in

Demonstratio, quod Diabolus operari possit in materiam.

 spi-

* *Aliqvi ex Medicis animam hominis rationalem materialem esse docent, quia concipere non possunt, quomodo alias in materiam agere valeat, dicuntq; ipsi materiæ, tanquam accidens inseparabile cogitationem fuisse additam; ast, ut taceamus, demonstrasse nos heic, quomodo hoc fieri possit, itemque, quod haud difficilius fuerit Creatori materiam potentiis immaterialibus instruere, quam animam ipsam totam immaterialem condere.* Conf. B. D. Petermanni Disp. Physiol. 4ta. *Hæc omnia tamen nos non stringunt, cum de anima cogitante aut ejus cogitatione & voluntate, quas sive quis pro accidenti illius inseparabili immateriali seu pro ipsa ejus essentia habere velit, eadem nobis sunt. Imo si & ipsi Spiritus separati pro materialibus reputarentur, cum multis priscis Philoso-*

ſpiritu etiam eſt cogitatio & voluntas. 2) Habent par medium, proportionem aut ſimilitudinem ad operandum. Anima cogitans ſive voluntas pro medio operandi in corpus habet Spiritus animales; ſpiritus ſeparatus pro medio idem habet, nempe aerem, quæ ejusdem, quam Spiritus animales, eſt naturæ & ſubtilitatis, uti *principium III. §. præced.* probat. Quæ autem connexionem aut ſimilitudinem per medium inter ſe habent, in ſe invicem poſſunt operari & agere, quod patet ex *principio II.* licet ſint diverſæ naturæ. Nec obſtat, quod non concipi rite poſſit, quomodo Voluntas aut cogitatio moveat materiam. Nam ſpiritus cogitans aut ejus voluntas eſt Ens aliquod reale, ut claret ex *principio IV.* Ens autem reale etiam efficaciter volendo producet effectus, h. e. movebit Spiritus animales, aerem &c. licet nos propter ſubtilitatem operationis non poſſimus directe videre formam aut modum, quomodo ſeſe contingant, & in ſe agant ens cogitans & ſubtiliter extenſum. Satis eſt, quod effectus nobis manifeſtus & apertus ſit, uti in anima quisque deprehendere poteſt. 3) Tendunt ad unum effectum: Anima cogitans aut voluntas tendit ad movendam materiam, aut agendum in corpus, cum quo connexionem aut proportionem habet; Spiritus ſeparatus cogitans, ut ejus voluntas, tendit ad movendam materiam, aut agendum in corpus, cum quo connexionem aut proportionem aliquam habet. Itaque quemadmodum anima cogitans aut volens movet, agit & operatur in materiam, ſic quoque aget, movebit & operabitur Spiritus ſeparatus in materiam. Scio, quod dubium in argumentatione propoſita videri queat: Ratiocinamur ab anima humana

---

phis, nec paucis Patrum veluti Tertullianus, Macarius, Baſilius, Origenes, Gregorius, Auguſtinus, atque inſuper, Iſidorus, Mercurius Triſmegiſtus, Petr. Lombardus, fecere aliique, qui tamen cum Tertulliano intellexerunt materiam non tam craſſam, uti alia corpora, ſed realem ſubtiliſſimam, & crediderunt, Angelos eſſe aut tenuiſſima & ætherea corpora, aut iis ſaltem indutos: tanto facilior nobis foret demonſtratio, quod dæmon, per vim intellectus ſui & ſcientiæ in naturalibus, tanquam Spiritus materialis condenſare facili negotio poſſit cohærentem ſibi materiam realem ſubtiliſſimam, adeoque ſub forma viſibili hominibus comparere, ita, ut omnia hæc aliaque, quam heterodoxa demum ea ſint, heic ad nonnihil attineant. Junge docti Theologi, Jo. Muſæi Diſput. Theol. part. 1. Diſp. 6. *de Angelis §. 6. ubi Patrum loca, Origenis, Tertulliani, Lactantii, Auguſtini Caſſiani, Damaſceni &* Græcorum *ac* Latinorum *Scriptorum citat, qui corpulentiam angelis tribuant.*

mana cogitante ad Spiritum ſeparatum. At anima humana cogitans cum ſpiritibus animalibus,& toti adeo corpori, motum imprimit,& in illud agit aut operatur, id facit in ſtatu unionis, & exequitur in materiam & corpus, ad quod ſingulari Dei voluntate conſilioque determinata eſt; idcirco dicitur Spiritus incompletus, & ſubſtantia in eſſendo incompleta, quia ad ſolidam hominis conſtitutionem anima & corpus requiruntur; in ſtatu ſeparationis conſiderata & a corpore ſejuncta in corpus non agit. Quicquid autem agit in corpus ſibi a Deo deſtinatum, id fit ob vinculum, cujus ratio inveſtigatu perdifficilis eſt.Spiritus contra ſeparatus,uti ad materiam non determinatur, ita completus eſt, neque adeo in materiam, qua cum ei nihil commercii intercedere Deus voluit, agendi capax. Sed nobis ſuffecerit, animam cogitantem perinde Spiritum eſſe. Agit quidem in corpus,quodDeus ad conſtitutionem hominis ordinavit ex ſingulari Dei voluntate, qui corpori eam præfecit. Exinde tamen conſtat, cum in materiam agat, ut Spiritus, Spiritus naturæ non repugnare, ut agat in corpus. Deus enim non vult, nec jubet, quæ ſunt contradictoria. Igitur ſi animæ cogitanti licet agere in corpus,Spiritui etiam ſeparato licebit. Id quod exemplo quoque ipſius Dei angelorumque probatur, qui in ſacris literis ſæpe multumque hominibus ſub forma corporea apparuerunt. Anima vero, ubi e corpore exceſſit, in materiam agere non poteſt, quia non invenit materiam, ubi ab exceſſu verſatur. Etenim non entis nulla ſunt accidentia. Secus de diabolo pronunciandum eſt, qui princeps mundi in mundo omnia alia materialia & viſibilia invenit & agit, ut taceam, non eſſe abſurdum,animam etiam ſeparatam agere permiſſu divino in materialia poſſe.

§. 27. Demonſtratum eſt in §. præced. ſpiritum ſeparatum poſſe movere & operari aut agere in materiam,ex quo, juſta conſecutionis lege, colligitur, ſpiritum ſeparatum poſſe aſſumere corpus. Argumentatio eſt talis: *Qui poteſt movere, agere & operari in materiam, ſi agens eſt ens intelligens, poteſt etiam movere, agere & operari in corpus*, quia materia & corpus, quod ad ſubſtantiam, idem ſunt, & differunt tantum, ut latius, quod eſt materia, & ſtrictius, quod eſt corpus compoſitum ex materia. Porro *qui poteſt movere, agere & operari in corpus, is poteſt corpus aſſumere.* τὸ enim aſſumere, ut ſuperius §. 7. *in fin.* & §. 19. explicatum eſt, accipitur pro actione aut operatione in corpus vel jam exiſtens; vel pro actione, qua ex materia quadam corpus condenſatur aut componitur. Proinde qui varie movere, agere & operari poteſt in materiam, is componet, dividet, & condenſabit materiam, ut corpus exhibeat, & in

Quod Diabolus agere in corpus, illudque movere poſſit.

 illo

illo operationes suas, quas volet, pro dispositione corporis formatiedere poterit.

Quod diabolus ungulas, cornua aut aliam formam induere possit, cum monito.

§. 28. Non difficile porro probatu est, diabolum posse induere cornua, ungulas, ungues, aut forma quadam alia se conspiciendum præbere, quod superius ab Adversario nostro negabatur §. 18. Colligimus contra hanc sententiam hunc in modum: *Qui corpus potest assumere, etiam cornua, ungulas aut aliam formam potest assumere*. Nam cornua, ungulæ &c. sunt pars corporis, & qui assumere potest totum, facile etiam partem assumere valebit. Sed spiritus separatus potest assumere corpus, uti §. præcedente probatum est; quare etiam cornua, ungulas, aut aliam formam assumet, aut corpus animabit. Disputamus autem hoc loco, quid diabolus facere possit, sed haud inviti concedimus, multas fraudes, imposturas, & sensuum deceptiones ex hominum, quorum imaginatio corrupta est, imbecillitate & phantasia sese ingerere, adeoque rite verum a falso, instituta legitima inquisitione secernendum est. Videatur hanc in rem elegantissime Deusingius, Medicus, in fascic. Dispp. Dissertatione de Lycanthropia. Quemadmodum enim, quod multi perperam vident, aut ictero suffuso oculo omnia flava apparent, non sequitur, neminem hominum recte videre, aut omnes colores omnibus flavos apparere; ita etiam hoc loco, quia multi, imaginatione corrupta, sibi diabolum adstare falso fingunt, non tamen propterea dicendum est, alios ipsum nunquam vel conspicere posse, vel diabolum se nunquam in assumta forma aut condensata materia, vel saltem umbra, conspiciendum forma visibili exhibere posse.

Quod dentur spectra.

§. 29. Eadem opera & veluti continuo nexu probabimus dari spectra, cujus rei gratia priora omnia a nobis allata sunt. Demonstratio nostra hæc est: *Qui potest induere varias figuras, v. g. ungulas, cornua, aut aliam speciem, is quoque terrere potest homines*. Consequentia est manifestissima, quia ex definitione §. 4. constat, quod spectra nihil aliud sint, quam formæ aut apparitiones externæ, quas diabolus assumsit, ut homines exterreat, aut aliis rebus immineat. Hinc eo ipso, dum varias figuras externas diabolus assumsit, spectra exhibet, iisque homines exterret. Sed diabolus potest induere varias figuras externas & species visibiles, uti §. præc. ostendit, Ergo spectris terrere potest homines, ac proinde *dantur spectra*. Hoc argumentum ex ratione desumtum est, & tamdiu perstabit, donec contra superius adducta principia demonstretur, spiritum, cumque vel Deum ipsum aut Angelum, operari non posse in materiam.

§. 30. Ex

§. 30. Ex iisdem principiis evidenter sequitur, *dari Magos, sagas & lamias*, & tales, qui cum diabolo pactum expressum, etiam visibili forma, contrahunt, aut contrahere possunt. Namque ex parte hominis nullum plane dubium est, quin consignare quippiam calamo & sangvine possit, atque se hoc modo alicui obstringere. Ex parte vero diaboli demonstratum est §. 27. quod possit assumere corpus, eo modo, quo §. 19. & 7. in fine explicatum est. Itaque cum homo se possit signis externis alicui obstringere: diabolus autem corpus assumere, & per consequens visibili forma ab aliquo exigere quippiam, sequitur, ut concludamus, dari ejusmodi homines, qui sese pacto explicito diabolo, visibiliter apparenti, obstringere possint, quos Magorum, sagarum aut Lamiarum nomine appellare solemus. Quanquam *Godelmannus* distinctionem aliquam inter hos constituat, ut in historiis a nobis notatum est infra. Dantur Magi, Sagæ & Lamiæ.

§. 31. Satisfecisse igitur nos vel hac sola demonstratione (cum non numero, sed soliditate potius argumentorum pugnandum sit,) arbitramur postulato *Beckeri* in der bezauberten Welt *l. 3. c. 3.* §. 2. & qui ejus methodo insistit *Viri docti* §. 13. *de disput.* dum uterque contendit, quoniam nos affirmamus, dari operationem spirituum in corpora, &, quod hinc consequens est, etiam spectra, ipsi autem negant; nobis inprimis incumbere, ut thesin nostram probemus, non ipsis, qui negant, quod nisi fecerimus, futurum, ut non ipsi, sed nos causa cadamus. Cum enim hæc, quæ vulgo traduntur de operationibus dæmonum & spectris, in facto consistant; facta autem non præsumantur, nisi clarissima sint, aut accidisse clarissime probentur; putant, etiamsi pro negante nulla afferretur ratio; tamen, si a Judice etiam indoctissimo pronunciaretur sententia, negantes esse absolvendos. Quod uti concedimus; ita nostris non defuisse partibus in probando, ex allata demonstratione constabit. Satisfecimus probatione nostra petito adversarii.

§. 32. Naturam ergo & rationem cuique homini propriam sequuti, inhærere minime volumus argumentis a JCtis aut Theologis vulgo afferri solitis. Quare si *Carpzovius*, quem ex præjudicio minus stringentes hominem accurate inquirentem rationes hoc loco dedisse ingenue concedemus, nullum plane firmum attulit argumentum pro Magiæ existentia, aut si *Spitzelius*, vel Theologorum alius quispiam, argumenta, quæ minus solida sunt, adduxit, quod utrumque nos non præfracte negabimus, nostrum non erit, pro ipsis respondere. Faciant hoc illi, qui humanæ autoritati sic innituntur, ut neque Carpzovium errare, neque Spizelium falli posse, sibi persuadeant, & quorum refert, ut Carpzovium & Non defendimus lapsus Carpzovii, Spizelii, aliorumq;

Spitze-

Spizelium, aut si qui alii in hac controversia aliquid ediderunt, solida semper & vera docuisse omnibus ingenii nervis defendant. Quo labore nos vacare possumus, qui veris demonstrationibus & rationum pondere ducimur, minime omnium solliciti, quam bene aut male quispiam rem, quam probandam suscepit, demonstraverit, utut negare non possimus, parcius & modestius quandoque de Viris, qui tot tantisque meritis præ aliis claruerunt, scribi debere.

Non urgemus argumentum ab experientia fida & circumspecta.

§. 33. Pari ratione etiam dimittimus illa argumenta, quæ alias pro existentia Spectrorum, ex actis publicis, indiciorum loco, vulgo urgeri solent vel possunt, contra quæ insigniter se gessit in peculiari dissertatione de fallacibus indiciis Magiæ Vir eruditione clarus *Dn. Henricus Bodinus*, Halæ Magd. Anno 1701. habita. Inter reliqua etiam argumenta est illud, quod temerarium sit omnibus hominibus, imprimis vero iis, de quibus constat, quod rectæ rationis indicio, mentis robore & circumspecta prudentia utantur, in dijudicandis rebus sibi oblatis, velle assertionis ipsorum veritatem denegare. *Graviter differit* Philosophia Burgundica, *quod nemo nisi insanire velit, innumera pene, quæ historiarum monumentis sunt consignata, uti Pharsalicam pugnam aut quæ in dissitis regionibus observata, & omnium consensione recepta sunt, in dubium revocarit. Sic nemo, nisi itidem pertinax, quæ de Magorum maleficiis & energumenis, aut oraculis, aut spectris a summis Viris tradita sunt, ut commentitia & ficta condemnaverit. Præsertim cum in rerum gestarum fide & doctrina, & ingenii perspicacia, & morum probitate præcellentium testimonio, cum de rebus a se visis testantur, potius credi oporteat quam perpaucis hominibus, qui negant quippiam a se visum aut comprehensum, quodque tacito omnium consensu receptum, præsertim ubi de rerum, quæ in vita hominum positæ sunt, existentia agitur, atque omnia Veritatis indicia se produnt, in dubium revocari non potest.* Exemplum ex Gallo Autore, quos imitandos esse in Programmate publico inculcat Celeberr. Præses Dissert. de Crim. Mag hic curiositatis magis gratia, quam ut aliquam illustrationem inde argumento nostro conciliare velimus, legendum suademus in Commentariis Rochefortii. p. 425. *Henricus Morus* parallelum plane ex Baronio refert exemplum, *Opp. t. 2. p. 382 c. 16.* ubi de immortalitate animæ agit. Ac cum defuturi forte non sint lectores, qui vidisse sese testabuntur, publico certe judicio id constare videatur, revocabo tantum in memoriam celebre spectrum, albæ fœminæ insignitum nomine, quod instante obitu Sereniss. Marchionum Brandenburg, virilis pariter ac sequioris sexus, conspiciendum se præbet.

Quod

Quod in oratione funebri Johannis Sigismundi, Marchionis Brandenburgici, Electoris nominis hujus filii, D. Joh. Georgius Bergius extra dubitationem ponit: S. Fürstl. Gnaden fragten endlich, ob man auch die weisse Frau wieder gesehen? und zwar, es hatte nicht allein dieselben Tage, sondern auch die gantze Zeit her, in welcher der höchste GOtt das Hauß Brandenburg mit so manchen Todes-Fällen heimgesucht, ein solch Gesicht in leidtragender weisser Gestalt auf dem Churfürstl. Hause zu unterschiedlichen mahlen allerhand Standes und Alters, auch Fürstl. Personen, jedoch ohne schädliches Schrecken, oder jemands Verletzung, sich sehen lassen, also, daß man nicht mehr daran zu zweifeln, wiewohl auch unter dem gemeinen Mann viel darzu gedichtet, und hin und wieder ohne Grund spargiret worden. Cetera prætermitto, quæ memorat Bohuslaus Balbinus. *Decad. 1. Miscell. Hist. Bohem. L. III. c. 19. §. 3 f. 220.* & tot alii. Inter quos tamen reticeri non potest doctissimus Jo. Alb. Fabricius, qui Kiliæ sub Præsidio Dn. D. Joh. Frid. Mayeri, Anno *1699.* exercitationem Theologicam Inauguralem habuit de recordatione animæ humanæ post fata superstitis, quam Programmate cohonestavit prælaudatus modo Dn. Mayerus, in quibus utrinque eximiæ hanc in rem rationes & exempla commemorantur. Quod a Cardano de rerum veritate *libr. 16. c. 93.* recensetur, sit penes eum fides ejus. Facius nimirum Cardanus, Hieronymi Cardani pater, dæmonem æthereum, ut ipse dicebat, diu familiarem habuit, qui, quamdiu conjuratione usus est, vera illi dabat responsa, cum autem illum excussisset, veniebat quidem, sed responsa falsa dabat. Tenuit igitur annis viginti octo cum conjuratione; solutum autem circiter quinque. Dum adstrictus esset, commodum se satis exhibebat; neque solus semper, licet plerumque; sed aliquando etiam cum sociis veniebat. Vid. *Magic. s. mirabilia hist. de spectr. & appar. Spir. Lib. II. Isleb. 1597.* cura, typis & sumptibus Henningi Grosii, Bibliop. Lips. Licet ergo fatui quidam, timidi & imperiti falsa quandoque de spectrorum apparitionibus retulerint, constat tamen, neminem hominum rerum omnium experientiam consequi posse. Quare si nihil admittendum est aut credendum, quod quisque experiendo non vidit, negabitur a plerisque, Indiam Orientalem & Occidentalem habitari ab hominibus, dari pisces volatiles & cætera monstra marina navigantibus occurrere, imo omnis historiarum fides concidet, quoniam paucissimi res istas sensibus suis perceperunt, plurima etiam fabulosa veris narrationibus immiscentur. Ridebitur tamen ejusmodi Philosophus domi considens a

nutis & peregrinantibus, qui tanquam infans de iis tantum fari novit, quæ capit, & in materna domo aut civitate conspexit; cætera vero omnia pro falsis & absurdis habet, quæ aliis, quibus major illustrandi orbem copia contigit, quotidiana & certissima Experientia perspecta sunt. Attinet huc, quod circumspecte pronunciat eadem Philosophia Burgundica, *atque, ut alibi innuimus, id rectus rationis usus exigit, ut infinitis prope rebus, quas ex hominum relatione accepimus, fidem habeamus: cum magna pars cognitionis nostræ ex hoc veluti fonte dimanet. Quanquam ne in diversum nimia credulitate peccemus, cavendum est. Sed illud deformis pertinaciæ est argumentum, cum iis, quæ oculati testes sanctitate & doctrina præcellentes publice facta referant, fidem detrahimus, non alia persuasi ratione, quam quod sint insolita & præter consvetum naturæ ordinem. Neq; illud ab instituto nostro alienum est, quod consequitur. Atque haud scio, an dæmones aut magorum præstigiæ, aut energumeni in animum cujusquam venire potuissent, si nihil ex iis omnibus unquam extitisset, nedum id omnium ætatum testimoniis & consensu esset approbatum,* Metaphys. Tr. III. App. p. m. 534.

Nec Theologicis nitimur probationibus neque ex Scriptura Sacra.

§. 34. Neque etiam pugnabimus argumentis Theologicis ex Sacra Scriptura depromtis; inter quæ notissima sunt, quæ de spectro Endoreo Samuelis ex 1. Sam. XXVIII, 7. seq. & de tentatione Christi Matth. IV. v. 1. seq. afferri solent. Non enim animus nobis fuit, ad sacra decurrere cum Philosopho, qui in ratione hactenus acquiescere maluit, præcipue cum firmiter persuasi simus, temeri ab adversariis Veteris Testamenti loca evolvi, cum fontes Hebraicos adeo exacte nobiscum non intelligant. Cætera, quæ ex doctrinis Scripturarum deduci solent, Theologi, quos hæc res propius tangit, uti ipsorum exigit officium, satis solide ostendent. Ut reliquos taceamus, ii evolvantur, quos hanc in rem nominant *Dn. D. Ægidius Strauchius* in Samuele personato, Gedani anno 1681. evulgato; & Dn. Johannes Franciscus Buddeus (qui potius est Dn. D. Joachimus Justus Breithaupt istius tunc temporis Prorectoris loco stylum moderatus,) in Programmate Halæ Magd. 1701. publicato. Optandum præterea foret, ut, si non majori, eadem saltem scribendi modestia controversiæ hæ ab omnibus, & præcipue ab iis, qui Christiani Philosophi nomen suscipere volunt, agitatæ fuissent aut agitarentur, quam quidem a Beckero factum est, qui seductionem a Diabolo per serpentem in Paradiso factam expresse non negat, sed dubitationes saltem suas de sensu & explicatione loci, quæ circa eum & hanc in rem ipsi sunt enata, profert, non alio fine, quam ut locus hic suæ demonstrationi non objiciatur, sed solum

tanquam

tanquam dubius seponatur. De tentatione autem Christi nunquam dicere ausus est tam procaciter & sarcastice, uti in disputatione §. 30. habetur, convenire prius interpretes debere de intellectu historiæ, utrum per imaginationem Christi vigilantis, utrum per somnium dormientis tentatio illa facta sit, an vero per hominem impostorem? Sed nos, uti monuimus, ab hisce controversiis atque difficultate explicationum merito abstinemus, atque Theologis isthæc omnia excutienda relinquimus. Interea lectu dignissimus est locus penes Lucam c. XXIV. 35. ubi in historia Evangelica dicitur, quod discipuli existimaverint, se videre spiritum aut spectrum, (in Græco enim non legitur, uti apud Matth. XIV, 16. & Marc. VI. 49. vox φάντασμα, quod adversarii ibidem captant, sed πνεῦμα, quod Lutherus vertit, einen Geist,) cum Christus post resurrectionem suam se ipsis conspiciendum præberet. Et in originali quidem textu porro habetur θεωρεῖν, quod intueri aut contemplari significat. Quoniam vero purus spiritus oculis corporeis considerare nequit, hinc existimabant discipuli, spiritum aliquem assumsisse formam aliquam externam, atque in ista apparere, ut ipsum sub forma aut specie Servatoris intueri aut contemplari possent. Ex quo constat, credidisse discipulos Christi apparitionem Spectrorum, & quidem ejusmodi Spectrorum, ubi Spiritus assumsit corpus aut speciem corporis, quæ in oculos ipsorum incurrere potuit.

§. 35. Verum ne hoc quidem testimonium, licet valde sit perspicuum, in confirmationem nostræ sententiæ ob rationem κατ' ἄνθρωπον superius adductam afferemus; adeoque nullum prorsus præsidium ex alienis castris, & quod quæstioni præjudiciali de μεταβάσει εἰς ἄλλο γένος ansam dare posset, nobis comparare studebimus.

§. 36. His ita sese habentibus, uti quoque possemus ultimo loco argumentis ex propria hypothesi & verbis Celeberrimi Præsidis desumptis. Verum, quoniam demonstrationi sic dictæ κατ' ἄνθρωπον non inhærere animus est, obiter tantum eam attingimus. Statuit nimirum Celeberrimus Præses §. 7. sæpius citatæ disputationis, compelli omnino Philosophiæ corpuscularis & mechanicæ asseclas, ut secundum hypotheses suas a Beckeri principiis & conclusionibus serio dissentire non possint, quomodo autem ipse hoc facere queat, explicat. Verba ipsius sequentia hæc sunt l. c. *At nos, qui Philosophiam antiquissimam spiritualem sequimur, non solum credimus, sed & aliquo modo scimus, diabolum esse Principem tenebrarum & aeris, h. e. substantiam spiritualem seu invisibilem spirituali seu invisibili modo, mediante aere & corpusculis naturalibus aqueis, aut terrestribus*

De argumentis κατ' ἄνθρωπον ex hypothesibus Viri Celeberrimi. Primum.

bus operantem in hominibus improbis. Ex quo aperta consecutione deduci potest, Spiritum operari in corpora & corpus assumere posse. Nam qui tanquam Princeps aeris & tenebrarum mediante aere aut corpusculis naturalibus aereis aut terrestribus operari potest in improbis, uti nobis conceditur; is etiam, & vel primo loco operatur in corpuscula naturalia, aquea, terrestria aut aerea. Per quod enim quis tanquam instrumentum aut medium operatur, in illud medium idem prius operatur, quam in eum improbum, in quo ultima operatio terminatur. Itaque diabolus potest operari in corpora. Ex quo porro consequitur, quod, qui operari potest in corpora aut materiam, is etiam corpus aut materiam animando, condensando; aut alio modo sibi adaptare potis est, ut in illo operationes suas perficiat. Hoc enim nos vocamus corpus assumere, *v.* §. *7. in fin.* & §. *19.* Itaque diabolus assumere potest corpus. Et qui operari in corpus, & illud sibi assumere valet, is quoque partem corporis v.g. manum, unguem, digitum, aut, si vis, ungulam aut cornua assumere potest. Unde manifestum est, negandam plane esse operationem Spiritus in materiam, a qua sententia tamen alieni esse volunt Dominus Præses & Auctor Thesium de Crimine Magiæ, uti ex adductis eorundem verbis apparet, aut alioquin sibi contradicunt, vel concedendum erit, Spiritum assumere corpora aut partes corporis, & multo adhuc facilius umbras & spectra visibilia excitare posse, ac proinde dari Magiam & effectus magicos, h. e. tales, qui a diabolo in corporibus aut materia visibili ratione peragantur, in quorum numero Spectra etiam locum occupant.

Secundum. §. 37. Clarius adhuc & fere compendiosius urgeri potest argumentum ex definitione Spiritus Viri Celeberrimi contra ipsum. Statuit enim, vel potius definit, im Versuch vom Wesen des Geistes, *c. 4.* §. *56.* §. *70. spiritum esse vim, h. e. ens, quod circa materiam consistere potest, in quo omnes res materiales moventur, quod ipsis motum largitur, materiam expandit, dividit, comprimit, attrahit, repellit, frigefacit, penetrat & verbo, in eam operatur, ipsique debitam formam largitur. C. 4.* §. *26.* statuit omne illud, *quod in materiam operatur, esse spiritum.* Similiter in scripto contra *Doct. Hoffman.* ubi præcipue fundamenta hypotheseos superius commemoratæ Philosophiæ Fluddio-Comenianæ, itemque Henrici Mori, aut potius antiquissimæ Mosaicæ, traduntur, antithesi 23. 24. hic spiritus homini omnibusque rebus conceditur, juncto cap. 8. Vom Wesen des Geistes. Itaque si spiritus ex sententia Viri Celeberrimi ejusmodi vim habet, materiam scil. movendi, dividendi, comprimendi, formam ipsi largiendi &c.

sub-

subsumemus jam, diabolum esse spiritum, quod ab Adversantibus non negatur, eumque multo ingeniosiorem & sagaciorem isto mundi spiritu universali. *Nec locum habet exceptio, spiritum mundi universalem operari, condensare, & formam materiæ largiri posse, non vero diabolum. Nam diabolus esse conceditur princeps aeris, & qui imperium habet in spiritum mundi corruptum, inque ipsum operari potest. Hinc major, vel certe eadem diabolo, quam spiritui mundi, operandi potentia, & formam materiæ largiendi vis concedenda est.* Ac proinde ex concessis concludamus, diabolum posse materiam movere, expandere, dividere, comprimere, attrahere, eique formam largiri, &c. qui istud facere potest, facili negotio corpus assumere valebit; nam corpus assumere nihil aliud est, quam materiam expandere, comprimere, attrahere, ei formam aliquam largiri, &c. Qui vero corpus assumere potens est, multo facilius partem corporis, uti caput, ungulam &c. assumere potest, aut umbris condensatis homines terrere, quod nos spectra appellamus.

§. 37. Porro adductus est locus Viri Celeberrimi p. 73. §. 19. in quo statuit, homines in statu bestialitatis, ut ipse appellat, constitutos adeo diaboli imperio esse subjectos, ut etiam citra contractum aut pactum ipsis imperet, eosque ipso diabolo evadere nequiores. Quod quanquam explicari possit de imperio in ipsorum animas, hoc ipso tamen concesso, consequitur etiam, diabolum in corpora operari posse. Namque si diabolus in improborum animos habet imperium, ut eidem obedire cogantur, ad quod ipsos instigaverit, facile eorum animis imperabit, ut animus harum, quas ipse nominat, bestiarum operetur in corpus aut materiam. Cujus tamen operationis causa & primarius fons est ipse diabolus, cum isto tantum discrimine, ut operatio hæc in corpora mediate saltem procedat. Recte vero operari dicitur in aliquam materiam, rem & corpus etiam is, qui mediate operationem peragit, ubi faber lignarius, lignum aliquod secans, recte dicitur operari in illud, quoniam principaliter actio ab ipso procedit, licet illud mediante serra aut securi fiat. Itaque diabolus mediate operabitur in corpus aut partem corporis, & si operatur in corpus, effectus visibiles & in sensus incurrentes producet. Quapropter & corporales diaboli operationes, apparitiones & spectrorum existentiæ ex propriis Præsidis Celeberrimi & Auctoris Thesium de Crimine Magiæ a nobis demonstratæ sunt; uti satis perspicue ex duobus præcedentibus §§. 36. 37 adductis argumentis intelligi potest. Tertio enim, quoniam operatio-

Tertium obiter adducitur.

rationes immediate concedi videntur, non insistemus, quippe quod tantum obiter adducere voluimus.

Cur historia subjiciatur.

§. 39. Quod reliquum est, cum ea, quæ ad Historiam de spectris & Magia, Doctorumque consensum & dissensum circa hæc cognoscendum pertinent, non executus sit thesium Inaugur. de Crim. Magiæ Autor, quæ tamen ad illustrationem argumenti plurimum faciunt: ista, quæ sequuntur, de hoc subjiciemus, optantes, ut perfectiora, quæ passim in nominata Disputatione promittuntur, publico exhibeantur propediem.

Sententiæ Orientalium Philosophorum de Magia & Spectris, atque inter eos quidem Zoroastris.

Qui de Philosophia abdita, ad quam nostra de Magis & spectris doctrina pertinet, quicquam tradiderunt, primi omnium citra dubium *Orientales*, & Philosophi extra Græciam fuere. Eo nomine commemorandus est *Zoroastres*, quem unum fuisse contra communem opinionem contendit *Goropius Becanus*, *Franciscus* enim *Patricius*, *Naudæus* & *Kircherus*, Arnobium contra gentes quatuor Zoroastres commemorare contendunt, qui tamen secundum *Salmasii* Lectionem *Exerc. Plin. pag. 335.* ad tres reducuntur. Divisit Zoroastres naturas in *æternas*, in æviternas, sive eas, *quæ initium habent*, sed fine cariturae sunt & *perituras*. Naturam æternam vocavit Deum, quem Magi, corpore similem esse luci, animo veritati, Pythagoram docebant, qui tanquam φῶς καὶ πῦρ intellectuale lumen & ignem suum diffundit in corporeas naturas. Sub quibus innumeri Dii, Angeli, boni Dæmones, & mentes hominum continentur. Naturis æviternis, Deorum genus & mentes hominum Zoroastres annumerat. *Phleto*, has naturas hoc ordine collocat, ut sint intelligibiles & intellectuales; Intellectuales fontes; Hyperarchii vel principia; Azoni Dii; Zonæi Dii, Dæmones animi. Ajebant Chaldæi, hasce omnes naturas lucem esse, Dæmones malos tenebras. *Psellus* in Dialogo de operationibus Dæmonum, ex Marco quodam Chaldaicis ritibus addicto didicerat, Dæmones variorum esse generum, cum, quod ad eorum formas, tum quod ad corpora attinet, & tanto numero, ut iis aer supra nos positus, terra & maria, & sinus abditissimi referti sint. Esse vero sex præcipua genera. *Primum* Leliurium, hoc est, igneum. *Secundum* per aerem nobis contiguum vagatur aereumque dicitur. *Tertium* terrestre. *Quartum* aqueum. *Quintum* subterraneum. Sextum Lucifugum & terribile. Hinc descendit Magicarum operationum apud ipsos ratio, & Theurgicorum rituum, quibus bonos Dæmones elici, malos autem expelli posse putant. Inde quoque apparitiones creditæ, quam in inspectionem & conspectum diviserunt. Ex hoc cultus Deorum, Angelorum & Dæmonum est introductus,

ductus, quæ pluribus exposuit *Thomas Stanley*, in Historia Philosophiæ orientalis, *Sect. II.* Itaque Zoroastrem Magiæ inventorem fuisse, & sic inter Doctores convenire tradit *Plin. L. XXX. c. 1.* Autor autem recognitionum Petri Apostoli, ex translatione Ruffini Aquilejensis latine editarum, *& quæ Græce non extare perhibentur*, a *Chamo*, Filio Noæ, ad Zoroastrem Magiæ disciplinam transiisse docet. Hunc vero Mesraim, quem gentes Zoroastrem appellarunt, ab ipso Dæmone, quem importunius frequentabat, igne succenso concrematum fuisse addit, ex quo tamen Divinitatis opinionem consecutus sit.

Sententia Hermetis Trismegisti.

Zoroastri jungendus est *Hermes* aut *Mercurius Trismegistus.* Sunt qui Hermetem Mosis tempore claruisse affirmant, tanquam, a quo ipse sapientiam Ægyptiorum imbiberit. *Ursinus* tamen, Exercitatione de Zoroastre Hermete & Sanchoniathone eam sequitur opinionem, quasi Trismegistus nunquam vixisset, censuram *Conringii* ideo expertus: sed *Colbergius* extitisse quidem Hermetem putat, scripta autem, quæ sub ejus nomine circumferuntur, multo esse juniora & ab homine haud sanæ fidei veteris ecclesiæ collecta, rationibus aliquibus ostendere nititur. *Augustinus*, de Civ. Dei L. VIII. c. 23. de Hermete docet, ipsum dissentire ab Apulejo, qui dæmones medios inter Deos & homines posuit, tanquam internuncios vel interpretes, qui hinc ferant petitiones hominum; Hermetem autem Ægyptium asserere, visibilia & contrectabilia simulacra veluti corpora Deorum esse. His autem inesse quosdam spiritus invitatos, qui valeant aliquid sive ad nocendum, sive ad desideria ipsorum nonnulla complenda, a quibus eis divini honores aut cultus obsequia deferantur. Quod *Osiander* Tract. de Magia Th. 15. p. 21, interpretatur, quasi Trismegistus neget, illos revera esse dæmones.

Hebræorum & Judæorum.

Qui Moses & antiquiores Hebræi de operationibus dæmonum senserint, ex Vet. Testamenti documentis, & vel ipsa creationis historia, cognoscitur, ubi serpens introducitur, qui primos parentes ad lapsum sollicitaverat. Sequior ætas apud Judæos plurimis fabulis doctrinam de diaboli natura & potestate involvit, uti ex Talmudicis traditionibus colligitur. *Philonem*, qui utplurimum Platonizat, docere scimus, aërem spiritibus esse repletum, quorum digniores corpora nusquam assumant, inferioris autem dignitatis, corpora induant. *Buxdorffius* in Synagoga cap. 21. 23. de Judæis refert, quomodo existiment, se diabolum fallere, ne ipsos in judicio divino accusare possit; sed suppetere ipsis etiam oratiunculas similiaque arma innuit, quibus adeo exterreatur diabolus, ut totus contre-

contremiscat animumque despondeat. Verum isthæc summam superstitionem & ignorantiam ostendunt. Tempore Novi Testamenti de Sadducæis legimus Act. XXIII, 8. ipsos nec resurrectionem, nec Angelos, nec spiritus admisisse, (quod Binsfeldius probat, malleo malef. Prælud. 1.) cum per spectra solum intellexerint insolita morborum genera & malos gravesque affectus, qui difficilius curentur. Videamus nunc, quid veteres Philosophorum sectæ circa dæmones statuerint.

Poëtarum.

Poëtæ & Mythica Theologia Philosophis adhuc anteponenda est. *Homerus* post Orpheum ex horum numero facile vetustissimus est, quem haud dubie sagas & lamias statuisse ex iis, quæ de Circe satis prolixe commemorat, patet. Quamvis miretur *Plin. L. 20. c. 1.* cur in totius belli Trojani historia nullam magiæ fecerit mentionem, cum plena tamen sit Ulyssis navigatio artis nefariæ memoria. Ex sequioribus *Virgilium* statuisse, quod inhumatorum animæ terris oberrent, discitur ex Æneide 6, ubi Misenus Æneam rogat:

Eripe me his, invicte, malis & conde sepulchro.

Ita enim apud inferos acceperat:

Sedibus hunc refer ante suis & conde sepulchro.

Claudianus ideo Rufinum vituperat, de bello Sil.

Occidit Juvenes inhumataque corpora vulgo,
Dispulit & tumulo cognatas arcuit umbras.

Et apud *Statium* L. 12. Theb. inhumane Ereo precatur:

Longos utinam addere sensus
Corporibus, cœloque animas Ereboque nocentes
Pellere fas, ipsumque feras ipsum una volucrum
Ora sequor. - - - -

Hinc sententia orta de evocandis manibus, & apud priscos piaculum erat, corpus sepulturæ traditum nudare, sedes defunctorum movere, sepulchra violare. *Paulus JCtus L, 1. recept. sent.* Ita vero insepultorum animæ divagari credebantur, ut malis suis ingemiscerent, quod copiosius exponit Gevartius ad 11. Silv. Carm. 1. & percussores persequerentur, nec conquiescerent prius, quam injurias acceptas ultæ aut humanæ victimæ ad cumulos cæsæ essent, ut liquet e Scholiaste Statii ad Thebiad, *Lib. V. v. 312.* Claudiano de laudib. Stilic. *lib. 1.* Valerio Flacco *lib 3. v. 378.* Jung. Liv. *Lib. III.* de Virginia, & de manibus Aug. Buchnerum ad Plin. Jun. *Epist. 27. Lib. VII.* Quod de infelicitate animarum, quæ corpore nondum sepulto in terris divagarentur, priscorum homines temporum sibi persvaserunt,

runt, idem vulgo persuadere & olim soliti sunt, & nostra memoria solent illi, qui mortuorum animas apparuisse, & miserias sortis suæ exposuisse propinquis affirmant, quo deprecationes sacræ ab iis mercede liberali conducantur, siquidem necessariorum animæ redimi velint. Vid. si tanti videbitur, Martinus Del-Rio *p. 233. T. 1. Disquisit. Mag. & Pexenfelder. Concion. Histor. p. 331. P. 1.* Apud *Ovidium. L. 2.* Fastor. sepulchra ideo floribus Mense Februario ornabant, & mero ac thure parentabant defunctis:

Parva petunt manes, pietas pro divite grata
Munera, non avidos Styx habet ima Deos.

Genium autem & Dæmonem hominibus concedebant. De Dæmone Socratico *Horat.* canit *L. II. Ep. 2.*

Genius natale comes qui temperat astrum
Naturæ Deus humanæ.

Et Menander:

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ
Ἅπαντός ἐστι μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

Apud Plutarchum de eodem Socratis Genio p. 580. *Opp.* Galaxidorus inquit:

Οὐδαμῶς τάγε θεῖα φασμάτων
Δὲ καὶ μύθων, καὶ δεισιδαιμονίας,
Ἀναπλέω φιλοσοφίαν ἀπὸ Πυθαγόρου
Ἐμπεδοκλέοις δεχαμένοις, εὖ μάλα
βεβακχευμένων, εἴθισεν ὥσπερ τὰ
Πράγματα πεπνύσθαι, καὶ λόγῳ νή-
φοντι μετεῖναι τὴν ἀλήθειαν.

Cum Socrates accepisset Philosophiam spectris, fabulis & superstitione obsitam a Pythagora & Empedocle, & admodum bacchantem: sobriam redegit veritatem, sobriaque ratione in rebus eam intelligere docuit. Locis Poetæ sua quoque tribuebant Numina. Hinc de Troja Deorum præsidio primum orba *Petronius* Arbiter in Satyrico inquit:

Peritura perdidit primum Deos.

Sed satis de Poetis.

Ex Græcorum Philosophia notæ sunt tres præcipuæ Sectæ, Jonica, Italica, Eclectica. In *Jonica* Thales, Anaximander, Anaxagoras, Clacomenius, Argelaus, & ejus auditor, Socrates; In *Italica* Pythagoras, Pherecydis Syri auditor, Nigidius, Tigulus, Sextus, Empedocles, Plato; In Eclectica

Veterum Philosophorum sectæ.

ctica

dica Xenophanes Colophonius, Parmenides, Leucippus, Melissus, Democritus Abderita, Protagoras inprimis claruerunt. Ex *Eclectica* maxime Epicurea fluxit, quemadmodum ex Socratis discipulis Cyrenaica, Eliaca & Megarica, Platonis Academia, Peripatetici, Cynici. Stoicorum auctor fuit Zeno Citticus, Scepticorum autem Pyrrho, & Sectæ Electivæ Potamon Alexandrinus, uti nostro tempore, Cartesianæ Renatus des Cartes. Cum vero Antonini Pii tempore Philosophia maxime floreret, Imperator libertatis Philosophicæ terminos quatuor sectis circumscripsit, *Stoica nimirum*, *Platonica*, *Epicurea* & *Peripatetica*, unicuique sectæ præmium æquale concedens, quod *Lucianus* in Eunucho singulis annis decem millia nummorum fuisse dicit, ut juventutem docerent.

Sententia Thaletis ex Jonica, & Pythagoræ ex Italica secta de Dæmonibus.

Ex hoc veterum Philosophorum grege, & quidem ex *Jonica* secta *Thales*, ex *Italica Pythagoras*, fere idem senserunt. Primus mundum animatum & Dæmonibus plenum docuit apud Ciceronem *L. 2.* de legibus; adde Menagii Observ. ad Laertium *L. 28. p. 16.* De Pythagora autem Diogenes Laertius in ipsius vita *L. 8. Segment. p. 8. 514. edit. Menag.* nos docet, tradidisse ipsum, totum aerem plenum esse animarum, easque & Dæmones & heroas existimari, atque ab his hominibus immitti somnia, & signa morbi & sanitatis; neque solum hominibus, verum & pecudibus & jumentis; atque ad has referri lustrationes & expiationes divinationemque omnem, & vaticinia atque cætera id genus. Et quidem juxta Plotinum crudeles in luporum, jurgiosos in canum, meticulosos in mulierum, sapientes in hominum excellentium formas, atque pro re nata sic aliterve mutari. Maxime vero eas, quæ in hominibus fuere, animas superstitum inducere sive ad bonum, sive ad malum. Quibus præmittit, Mercurium animarum Quæstorem esse, atque ideo ductorem dici ac janitorem & terrenum, quod is ex corporibus & ex terra & ex mari animas immitteret, atque puras quidem & purgatas in excelsum duceret, impuras vero illis ne appropinquare quidem debere, neque invicem sibi ipsis, affirmat, cæterum vinciri a furiis nexibus subjicit.

Sententia Melissi ex Secta Eclectica, Democriti Athenodori & Laconis.

Ex secta *Eclectica Melissus*, citante *Vossio de Sectis Philos. cap. 7.* de iis nihil statuendum esse credidit, ob obscuram & incertam eorum notitiam. *Democritus* Abderita ex eadem Secta tantopere visiones & spectra contemsit, ut in mortuorum monumentis dies noctesque studiis operam daret, ubi cum ipsum umbrarum habitu aliqui circumsillirent, is nihil territus inter legendum inquit: *Desistite tandem ineptire.* De *Lacone* tradit Plutarch. in Lac. ipsum spectro lanceam obtulisse, fugientemque imagi-

nem

nem secutum atque sic allocutum fuisse: *Quo fugis anima bis moritura?*

De *Cynicis*, quorum Princeps Antisthenes & hujus auditor *Diogenes* Synopensis commemoratur, parum memoriæ proditum est, quid de Diis aut magicis artibus senserint. Astrologiæ cæterarumque disciplinarum atque artium veluti inutilium, & quæ minime essent necessariæ, negligentem fuisse Diogenem tradit *Laertius L. VI. c. 74.* Rondellus tamen & Tiberianus quidem nos docent, quod a Platonismo non adeo fuerit remotus, utpote qui Platonis hæreditatem invaserit, quod ex dicto ejus de animæ secessu a corpore probatur. De *Antisthene* & ejus libro Physico Auctor est *Cicero. L. 1.* de natura Deor. §. 13. edit. Gronov. ipsum, populares Deos multos, naturalem unum dicendo, tollere vim & naturam Deorum. Pro divinatione Diogenem sic argumentatum fuisse legimus apud eundem *Cic. L. 2. de Divinat.* §. 49. *Si sunt Dii, aut non diligunt homines, aut quid eventurum sit, ignorant, aut existimant, nihil interesse, hominem scire, quid futurum sit, aut non censent, sua esse Majestatis, præsignificare, quæ sint futura, aut ea ne ipsi quidem Dii præsignificare possunt.* Quæ cum concedi nequeant, concludit loco cit. *dari Divinationem.* Cynicorum sententia.

Sceptici sive Pyrrhonii quoniam dogmaticis sese opponebant, &, quemadmodum *Metrodorus Chius 4. Academ. apud Cicer.* negabant, *scire se sciamusne aliquid, an nihil, ne id ipsum quidem scire aut nescire, scire nos, nec omnino, sitne aliquod, an nihil sit?* quod *Franc. Matthæus Vayerus* paulo aliter explicat, circa Dæmonum doctrinam incertos esse vagatos sententiis, concludi potest. Inter recentiores Scepticos non incommode a *Ryssélio* collocatur *Lucianus* Samosatensis, licet a *Vossio de Sectis c. 8. §. 24.* inter Epicuræos referatur. In præfatione Libri contra dogmaticos se ipsum diserte Scepticum appellasse asseritur, cui addi potest *Apologia* Luciani contra eum, qui dixerat, Protheus es, & *Hermotimus* seu de Sectis. Vanitatem artis Magicæ adeo deridet, ut in Dialogo, qui Lucius seu Asinus inscribitur, fingat, se artis magicæ discendæ causa in Thessaliam profectum fuisse, sed a *Palæstra* quadam, quæ loco ungenti, quo Domina inuncta in avem transmutabatur, collyrio alio per errorem se delibutum, & pro ave in asinum conversum fuisse, in qua metamorphosi quid perpessus fuerit, festive admodum recenset. Cui ejusdem *Necromantia* jungi potest. In *Philopseude* autem, ubi mira de spectris & hominum transformatione afferuntur, introducit aliquem, qui istos fabularum narratores perstringit, ut parcant, tales aniles fabulas in conspectu juvenum recensere, quia tam prodigiosis & terribilibus fabulamentis meticulosi redderentur, & per omnem Scepticorum.

vitam perturbata superstitione implerentur. 'ȣ παύεσθε, inquit, μὴν δὲ ἐγὼ τὰ τοιαῦτα, τερατολογȣ̃ντες λέγοντες ἄνδρες; εἰδὲ, μὴ ἀλλὰ κἂν τῶν μειρακίων τȣ́των ἕνεκα εἰς ἄλλον καιρὸν προβάλλεσθε τὰ παράδοξα ταῦτα, καὶ φοβερὰς διηγήσεις, μὴ πῶς λάθωσιν ἡμῖν ἐμπλησθέντες, δειμάτων, καὶ ἀλλοκότων μυθολογημάτων. Φείδεσθαι νῦν χρὴ αὐτῶν, μὴ δὲ τοιαῦτα θίξειν ἀκȣ́ειν, ἃ διὰ παντὸς τȣ̃ βίȣ ἐνοχλήσει, σύνοντα, καὶ ψοφοδεῶς, ποιήσει, ποικιλῆς τῆς δεισιδαιμονίας ἐμπίπλαντα.

De Eclecticis.

De sententia circa dæmones & spectra veterum *Eclecticorum*, quos Festus miscelliones appellet, qui non certæ sententiæ, sed variorum mixtorumque judiciorum sunt, nihil perinde determinati dici potest. Libri enim *Potamonis*, in quibus e singulis sectis, quid placuisset, selegerat, non extant. Et licet doctrina Eclectica probetur *Clementi* Alexandrino, Strom. Lib. I. Lactantio & Augustino, quid tamen senserit sectæ hujus princeps, non æque exinde patet. Quare ad sententias istarum quatuor celebrium sectarum, qui Antonini Pii Imperatoris decreto libertatem & florem docendi consecutæ sunt, accessum faciemus, & deinceps ordine alphabetico Eruditorum recentioris ævi placita lustrabimus.

De Platonicis.

Platonici, auctoribus suo Platone, Critia, reliquisque, intra aeris regiones, ætheris, cœli, orbiumque cœlestium ambitus, incolas contineri trifariamque distingui putabant, in *supracœlestes*, *cœlestes* & *subcœlestes*. Summum Deum Diis supracœlestibus stipatum feliciter agere perhibeant, utpote qui rebus inferioribus non immisceretur. Deos cœlestes rebus humanis præfici, his vero substitui subcœlestes natura sua nobis propinquiores similioresque, cum corporibus aereis & æthereis convestiantur, interque fines quosdam hominibus fere communes coerceantur, & nunc boni nunc mali existant. Quod igitur adeo ancipitis essent naturæ, propitiandos fore, & extra dubium posuerunt, Deos s. dæmones illos humano generi plus officere posse, quam homines animalibus cicuribus, vel feræ hominibus queant. Hinc cultum variorum dæmonum sacrorumque extitisse late edisserit *Eduardus Baro Herbert de Cherbury* in tractatu de religione gentilium errorumque apud eos causis. Cap. X. & XI. qui de geniis addit, quod existimatum sit, esse eos naturales Deos uniuscujusque loci, rei & hominis, proinde *Symmachum* dicere, ut animæ nascentibus hominibus, ita populis integris fatales genii dividuntur, magnamque dicit secundum ipsos affinitatem esse inter lares, genios & penates. Apulejo etiam de Deo Socratis teste lares veteri lingua lemures dictitatos fuisse, sed larem lemure mitiorem habitum; lemures enim s. larvas noxias fuisse

saltem

faltem malis, ad lares Deos domesticos & familiares perhibitos. Cæterum ex Platonis L. II. de legibus constat, ipsum dubitasse, an incantatione noceri possit? Addatur Dn. Erici Mauritii Disp. de denunc. Sagar. §. *6. c. 1.*

Ex Stoicis Seneca, natural. *quæst. L. IV. c. 7.* eos mendacii arguit, qui cum grandine pacisci & tempestates excitare se posse putant, concluditque hunc in modum: *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus & repelli, quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi schola intranda sit.* Ad eundem fere modum *Hippocrates* in Libr. de morb. sacr. de magis loquitur: *Opp. sect. 3. p. 85. num. 10.* Ἐμοὶ δὲ δοκέουσιν οἱ πρῶτοι τοῦτο τὸ νόσημα ἀφιερώσαντες, τοιοῦτοι εἶδε ἄνθρωποι, οἷοι καὶ νῦν εἰσὶ μάγοι τε καὶ μαθάται καὶ ἀγύρται καὶ ἀλάζονες, ὁκόσοι δὴ προσποιέον σφόδρα θεοσεβέες εἶδεν, καὶ πλέον τι εἰδέναι, οὗτοι τοίνυν παραμπεχόμενοι καὶ προσδυνάμενοι τὸ θεῖον τοῦ ἀμηχμείης τὸ μὴ ἴχην, ὅτι προσενέγκαντες ὠφελήσουσιν, ὡς μὴ καταδῆλοι ἔωσιν, οὐδὲν ἐπιστάμενοι, ἱερὸν ἐνόμιζε τοῦτο τὸ πάθος εἶδε, καὶ λόγους ἐπιλέφαντες ἐπιτηδείοις, τὴν ἴησιν κατεστήσαντο ἐς τὸ ἀσφαλὲς σφίσιν, ἑαυτοῖσι, καθαρμοὺς προσφέροντες καὶ ἐπαοιδὰς λουτρῶν τε ἀπέχεσθαι κελεύοντες, καὶ ἐδέσμετα πολλῶν, καὶ δυσεπιτηδείων ἀνθρώποισι νοσέουσιν ἰθίην. *Mihi certe*, inquit, *qui primi hunc morbum ad Deos retulerunt, tales esse videntur, quales sunt Magi expiatores, circulatores, ac arrogantes ostentatores, qui se valde pios esse plerumque scire simulant. Hi quippe divinitatis obtentu ac prætextu cum nulla opera prodesse possent, ne inscitiam suam proderent, sacram hanc affectionem esse censuerunt*, & additis idoneis rationibus tutam sibi curationis viam proposuerunt, oblatis expiationibus & incantationibus, balneisque interdictis, & multis cibis ad laborantium usum minime accommodatis. Consentit cum *Hippocr.* & *Senec. Plinius* L. XXX. c. 2. qui, quæ de Magis narrantur, adducto Neronis exemplo deridet. De Stoicis.

Peripateticorum Princeps, Aristoteles, nihil diserte de sagis memorat. Ipsi quidem a Plinio & Laertio liber μαγικὸν inscriptus tribuitur. Verum Ægidius *Menagius* ad procemium Laertii notat, hunc inter libros ipsius in vita ejus non recenseri, ab aliis Antistheni, ab aliquibus autem Rodomi, teste Suida, tributum fuisse, adeoque inter ψευδεπιγράφως ab auctore vitæ Aristotelis inedito numerari. Aristoteles certe Lib. 8. histor. Anim. cap. 24. Professorum carmina incantamentorum figmentis muliercularum & fabulis annumerat. Et antiquos etiam Peripateticos, Alexandrum, Simplicium, Averrhoem, eorumque plerosque De Peripateticis.

 dæmones

dæmones & spectra negasse, Binsfeldius asserit. Quod de ipso Aristotele quoad dæmones probat Pomponatius, L. 1. de Incant. cap. 9.

De Epicuræis. Sectæ suæ auctor *Epicurus*, uti a cæteris discessionem fecit, ita communem doctrinam de dæmonibus & geniis rejicit, existimans, quod illi, qui genios sibi apparere commemorant, aut mentiantur, aut fingant, aut melancholici sint, talesque, ut ærumnosum corpus ipsis tum suspendat, tum ad extraordinaria deflectat imaginationem; pigetque ipsum humanæ imbecillitatis, quando ad stabiliendam dæmonum existentiam divinatio aut oracula obtenduntur, quasi Dii nonnisi in grabato decumbentibus & ratione ægre utentibus adesse velint. Non aliter sensit Theodorus Bysantius, Epicuræus, vanas has & inanes imagines nunquam sapienti cuiquam, sed pueris, mulierculis stolidis ac deliris, opinionis errore deceptis illusisse. Nic. Remigius c. 28. Dæmonol. Tenuit ejus disciplinam inter plurimos *Mus* servus, & locum hic quoque sibi vindicant *Lucretius* & *Petronius Arbiter*. *Gassendus*, licet Epicuri Philosophiam sequatur, inter alia tamen in doctrina de Providentia & Dæmonibus ipsum passim emendat. Vid. ejusd. *Syntagma Philosophiæ Epicuri* cum refutationibus dogmatum, quæ contra fidem Christianam ab eo asserta sunt, *P. II. Sect. II. c. 6.* & infra, ubi Gassendi sententia recensebitur.

De Ecclesiæ Patribus. Ex Christianis Seculi IV. Patribus *Arnobius* maleficis concessit vim mortiferam labem immittendi, ut clausa sine clavibus reserare, similiaque perpetrare possent. *Augustini* Patris doctissimi *L. XIIX. c. 18. de Civ. D.* nos docet, ipsum, quæ de transformatione hominum in bestias aliisque incantamentis Magicis referebantur, vel falsa, vel inusitata vel incredibilia pronunciasse, non tamen omnibus plane fidem negasse. Sunt, qui *Hieronymum in comment. ad Gal. Cap. III. v. 1.* negasse sortilegos crediderunt; vero tamen similius apparet, ipsum fascinationis negotium non tam negasse, quam in dubio reliquisse. De Lactantio ex ejusdem Institutionibus divinis satis notum est, quomodo dæmonibus varias operationes malas inprimis adscribat. *Justinum Martyrem*, qui secundo post Christum seculo vixit, Libros Histaspidis Magi commendare tradit *Petrus Petitus L. III. c. 17.* de Sibylla. Sed idem l. c. miratur, hoc ab ipso factum fuisse, & ex *Ammiani Marcellini L. 23.* probat, hunc Histaspidem Cacodæmonum multitudinem agnovisse & professum fuisse, secundum Magiæ definitionem a Platone in Alcibiade primo traditam.

De Alcorano Mahometanorum. Antequam ad recentiora tempora accedamus, de Mahometicis, sive Musulmannorum circa argumentum nostrum decretis pauca afferemus.

Ange-

Angelorum cum bonorum , tum malorum mentionem cumulate & in omnibus fere paginis facit Alcoranus. De origine Angelorum *Cap. Hegir. p. 205. Edit. Gall.* a Dn. du Ryer vulgatæ, statuitur, Deum jussisse, ut Angeli adorarent Adamum, ex limo terræ conditum, recusasse vero illud Diabolum, & respondisse, se ex igne, Adamum vero ex limo esse conditum, qua ratione Deus Paradiso expulerit Spiritus hos refractarios. Tunc Diabolum dixisse, se velle tentare omnes Creaturas a Deo deficientes, quia Deus ipsum tentasset, Deum vero jussisse, ut adorantibus ipsum misericordiam & clementiam annunciaret. In capite, quod inscribitur de vacca, statim initio Alcorani *p. 12.* mentio fit duorum Angelorum *Arot & Marot*, quod diaboli docuerint Magiam populum, ipsumque didicisse, quod damnosum, non quod utile esset. Neque tamen magia ista damnum allatum fuisse cuiquam, nisi ex divina permissione.

Ad propiora nobis tempora pertinet, quod Albertus M. Rogerius Baco, aliique, cum naturalem plerumque exercerent Magiam, de Dæmoniaca suspecti fuerunt. Inter Scholasticorum Doctores Scotus, Gabriel, Gerson, Martini, Guilielmus Parisiensis, Castrensis, Turrecremata, aliique, haud dubie pactum verum & reale cum diabolo & maleficis approbarunt, *Vid. Sprenger. Mall. malefic.* Thomam ab Aquino, dictum Angelicum Doctorem, communes has sententias fovisse passim ex ejus Summa constat. *Vid. Libr. 4. sententiar. distinct. 24 Summar. 2. quæst. 95. art. 5. distinct. 7. art. 5.* & alibi. Trithemius, Abbas Spanheimensis, pariter Maximiliano Imperatori respondit: Dari sagarum pactum cum dæmone.

De Alberto Magno & Scholasticis Doctoribus.

Henr. Cornel. Agrippa a Nettersheim, armatæ militiæ Eques Auratus, & J. U. ac Medicinæ Doctor, in Libris tribus de occulta Philosophia perplurima de Magia & Magicis operationibus disseruit. Quartus eidem solet adscribi, sed *Wierus* de præstigiis dæmon. *Lib. II. c. 25.* hunc abominabilem librum multis ignotis nominibus & signaculis deformem, ad captandam vulgi admirationem falso Agrippæ, suo olim Præceptori & Hospiti, adscribi queritur. Nam Wierus Agrippam defendit ab hac injuria. Exstat in Agrippæ Opp. Lugduni editis, Ep. ad Trithemium Abbatem, in qua causam commemorat, cur vera Magia inculta & exosa sit, & quod hæc ipsa ratio ipsum excitaverit ad eam excolendam, & ad tres de illa libros conscribendos. Sed in Parte poster. Opp. Libris scil. de vanitate scientiarum, *c. 48.* revocat illa, quæ juvenis de Magia commentatus erat. Et rationem subjicit: *Quicunque enim non in veritate, nec in virtute Dei, sed in elusione dæmonum, secundum operationem Spirituum malorum, divi-*

Agrippa

stare & prophetare præsumunt, & per vanitates Magicas, exorcismos, incantationes, amatoria, agogima, & cætera opera dæmoniaca & idololatrica fraudes exercentes, præstigias & phantasmata ostentantes, mox cessantia miracula se operari jactant, omnes hi cum Janne & Jambre & Simone Mago æternis ignibus cruciandi destinabuntur.

Alciato. *Andreas Alciatus*, JCtus Italus, a Wiero aliisque adduci solet, quasi mulieres veneficas solum melancholicas fuisse statuisset. Verum loco ex Parerg. L. VIII. c. 12. integre perpenso, animadvertere licet, ipsum distinxisse sagas, & secundum hanc differentiam de illis pronunciasse.

Allatio. Quid *Græci* hodieque credant de lamiis, aut infantes experiantur ex strigarum insidiis, explicat *Leo Allatius*, Ep. ad Paulum Zacchiam, Medicum, Kromannus de Græcorum hodiernorum nonnullorum opinationibus.

De l'Ancre. In Gallia Judex causis veneficarum a Rege constitutus in Bearnia est *de l'Ancre*, qui in libris de artibus maleficarum horrenda ex constantibus testimoniis commemorat.

Baylio. Præcipuus nostri temporis Polyhistor. *Petr. Baylius* in Dictionario suo Historico Critico *T. II. p. 1169. sqq.* Tiresiæ, nobilis quondam vatis historiam recenset, & postquam Porphyrium non sine ratione deridere dixisset, quicquid de dæmonibus defunctorumque animis fingi solet, judicium suum p. 1173. annectit, statuere nonnullos, dari Magos, qui certum quasi imperium exerceant, quo etiam repugnantem dæmonem evocare possint, ne quid de populari Magia & fabulis vulgo commemoret. Quæ quanquam satis absurda videantur, posse tamen tanquam possibilia hæc admitti, si semel concedatur, quod certum aliquod pactum aut conventio iniri possit inter hominem & malum angelum. Cum enim dubio procul subordinatio sit inter spiritus, fieri etiam posse, ut sint dæmones, qui imperium absolutum exercent in alios. Unum vero dæmonem talem suis Magis promittere posse, quod ipsis subjicere velit omnes spiritus suæ potestati subjectos, & quod minari mala velit iis, qui fuerint immorigeri. Narrat deinde ex *Thuano*, de vita sua L. VI. p. 1233. *Bellemontium* professum fuisse Magiam dæmonum, qui numinis divini particula essent, præclaram artem conciliatricem cum hominibus ad beneficium inventam non ad maleficium, quo Sortiarii, ut vocantur, vulgo utuntur. Ipsi Sortiarii spirituum malorum vilia mancipia in crassam ignorantiam demersi, ac veneno ac diris fascinationibus eorum arbitrio, perniciem humani generis machinantes; cum contra Magia dæmonum spiri-

ſpiritibus imperet, & eorum conſortio & familiaritate, arcana naturæ vulgo ignota, nec libris prodita, cognoſcere, futura rimari, mala declinare, pericula avertere, amiſſa recuperare ſciat. Quibus plura adhuc beneficia addit, quæ Magia præſtare hominibus poſſit, idque in Parlamento profitebatur, quod nihil tamen minus ſententiam ultimi ſupplicii in hunc confitentem tulit.

Nemo majori opera & contentione operationes dæmonum in hominibus oppugnavit *Balthaſ. Beckero*, Theol. Doctore & Eccleſiaſte Amſtelod. qui poſt publicatum librum de mundo faſcinato nemini amplius ignotus eſt. Libri hujus aliquot millia exemplaria duorum menſium ſpatio vendita, ipſumque in Germanicam, Gallicam, Italicam & Hiſpanicam lingvam converſum eſſe commemoratur. Præfatio introductionem & ſummam totius operis exhibet, ubi imprimis pag. 16. & 17. Lectorem admonet, ſententiam ſuam minime iſta hypotheſi inniti, quod ſpiritus non poſſint operari in corpus. Se quidem evincere illud, verum fundamenti loco nequaquam ſubſternere operi, a quo in tantum ipſum abeſſe aſſerit, ut, licet falſa ſit iſta hypotheſis, quam vero ipſe veram putat, libro tamen ſuo nihil quicquam deceſſurum ſit. Beckero.

Binsfeldius, Theologiæ Doctor & Suffraganeus Trevirenſis, vitium hoc plurimum invaluiſſe in Germania queritur, ac multos judices experientia malorum excitatos diligentius inquirere ſcribit, atque in præfatione deſcriptionem de ſagis ſatis amplam habet. *Del Rio* autem, Hiſpan. Regis, Philippi II. Conſiliarius & ſupremus Judex Belgici Exercitus, deinde Jeſuita & in Lovanienſi, Græcenſi, Salmanticenſi Academiis Profeſſor, idem propemodum cum Binsfeldio ſenſit. Binsfeldio.

In Gallia *Joh. Bodinus* de Magorum dæmonomania Libros IV. edidit, primum Gallice, deinde Latine & Germanice verſos. Quod opus quidem *Joh. Georg. Voſſius de Idololatr. L. III. c. 47.* vocat librum inconſideratiſſimum, quique, uti pluribus ibidem demonſtrat, non atramento, ſed ſangvine præſertim adverſus imbecillem ſexum maxime deformem & melancholicum ſcriptus fuerit. Occaſio ſcribendi ipſi fuit, quod Anno 1570. ipſe inter alios *Johannæ Harviellienæ*, veneficii accuſatæ Judex datus, adeoque poſt multas variationes & negationes in rem ulterius inquirendi anſam nactus eſt. Bodino.

Jac. Böhmius, Philoſophus Teutonicus, qui egregie laudatur ab *Henr. Moro*, in Cenſ. Philoſoph. Teutonicæ, *Opp. T. I. p. 356.* & defenditur a *Morhofio, L. I. Polyhiſt. c. X. pag. 64.* ſpectra & apparitiones cum per diaboli Böhmio.

boli glaucomata fieri, tum ipsas demortuorum animas!, pias juxta atque impias, viventibus apparere posse nos docet, in der Beschreibung der dreyen Principien göttl. Wesens, Cap. 19. Art. vom Ausfahren der Seelen, p. 177. Animas pie defunctorum in terris post mortem interdum miracula operatas fuisse p. 179. inde probat, quoniam ipsarum virtus essentialis ex Dei potentia originem ducat. Animas vero posse fide pii hominis reduci confirmat, quia vivens fidei suæ efficacia regnum cœlorum sanctum attingat, ubi sanctæ animæ defunctæ requiescant. Qualem vero formam diabolus induerit post lapsum, & ubi plerumque hospitetur, item de falsa Magia & Necromantia, significatur in mysterio magno, c. IX. vom Fall Lucifers und seinen Legionen, & Auroræ c. 16. seqq.

Bourignonia. Böhmium magni fecit *Antonia Bourignonia*, quæ a *Petro Poireto* Apol. II. contra Lipsienses in lib. de Eruditione p. 372. Edit. Amstel. post alia clarissima elogia prædicatur admirandæ eruditionis, divinæ Virgo sanctissima. Vid. etiam p. 385. Apol. IV. Nec minus præclare de ipsa sentit *Dn. Thomasius*, Dissert. ad Poiretum §. 29. Licet eandem e contrario *Beckerus* L. IV. c. 25. §. 6. appellet stultam malitiosamque fœminam, eine böse Närrin, quod omnes pro Magis proclamet, qui ipsius periculosis conatibus obsistant. Nimirum statuebat hæc, tres mundi partes diabolo esse pacto expresso addictas. Quod licet Poiretus in Vita ipsius persvadere nitatur, non persuasit tamen multis, nec ipsi quidem Thomasio, qui ratione allata in dict. Dissertat. contrariam sententiam probabiliorem reddere visus est. Quid præterea circa nostrum argumentum Mystici aut illuminati illi ex veteribus, *Dionysius Areopagita*, ex recentioribus *Theresia*, *Kuhlmannus*, *Portagius*, *Leade*, similesque senserint, commemorare nimis prolixum, nec necesse est.

Boyle. Quod ad Angelorum corpulentiam, uti *Tertullianus* loquitur, attinet, illustris Physicus, *Robertus Boyle*, in opusculo, cui titulus: Excellentia Theologiæ cum naturali Philosophia comparata, Sect. I. p. 2. definite non vult, num in utroque hoc spirituum genere (dæmonum & angelorum malorum,) entia rationalia sint omnimodo materia, utut tenuissima & maxime subtili unione immunia, vel num vehiculis non crassis sed spirituosis nobisque ordinarie invisibilibus uniantur?

Cardanus. *Hieron. Cardanus*, Mediolanensis Medicus & Philos. de rerum Varietate, *L. XV. c. 80.* de lamiis statuit ipsas esse mulierculas mendicas, & atræ bilis morbo laborantes, quod historia de curatione, malefico cuidam Bernhardo facta, illustrat. In universum tribus maxime deceptionem

nem, quod lamiæ existere credantur, Cardanus constare putat: atræ bilis imaginibus, constantia ipsorum, qui hac labe correpti sunt, & fraude Judicum. In diversam tamen sententiam abiit *Joh. Francisc. Mirandula*, uti opus ipsius de ludificatione dæmonum a Weinrichio in Germania editum ostendit.

Cartesius equidem doctrinam de spiritibus, Magia & spectris, in Philosophia sua, quantum constat, non explicavit, cujus proinde sententia a nobis adduci nequit. *Poiretus* tamen, in Discursu præliminari ad cogitationes suas rationales, secundæ Edit. & in methodo inveniendi verum, inter abusus rationis & fructus degeneres Cartesianismi recenset, quod *Spinosa* ad Atheismum, & *Beckerus* ad negandas Spirituum operationes in corpus processerint. Dn. *Thomasius*, im Versuch vom Wesen des Geistes, quoque putat, Cartesianos potius in Atheismum aut negationem spirituum, quam Magiam aut artes eo pertinentes, incidere posse. Cartesio.

Joh. Clericus, celeberrimus in Amstelod. Gymnasio apud Remonstrantes Professor, uti videre licet ex iis, quæ de Magis seu veneficis in Opp. ipsius Philos. Pnevmatologiæ *Sect. II. c. 5. p. 99.* leguntur, *Cap. praced. 4.* quod de malis Angelis eorumque ministeriis & potestate inscribitur, Energumenos quidem admittit, sed plurima arte humana simul ficta esse affirmat. De Magis aut veneficis dubitari quidem non posse putat, quin narrationibus ejusmodi innumera admista sint mendacia, omnia tamen falsitatis arguere velle, temerarium esse dicit, præsertim cum Sacer Codex similia quædam narret. Et si quis contenderit, angelis malis nihil potentiæ in corpora esse, quia cogitationis in corpora vis nulla est, eum, antequam hoc concedatur, ostendere, & quidem evidenter, oportere ait: 1) nihil esse in angelis, præter cogitationem, 3) a Deo nullum esse inter eorum voluntates & corporum mutationes nexum institutum? Nam si unum horum sine absurditate admitti queat, etiam mali spiritus in corpora agere posse haud absurde censebuntur. Prodigia quoque, miracula, portenta & præstigias a diabolo effici posse probabile esse putat, postquam de singulis harum rerum definitiones attulisset. Clerico.

Theodorus Craanen, Philosoph. & Medic. olim in Academ. Leidens. Doctor & Professor, deinceps Consiliarius, Archiater primarius Potentiss. Electoris Brandenb. Frideric. Wilhelmi, & Academ. Duisburg. Curator, in Tractat. Physico-Medico *de homine* Lugduni Bat. impresso, *c. 92. p. 573.* prolixe satis mentem suam circa obsessionem & sagas explicat, quæ licet longiuscula sunt, non possumus tamen, quin ea hic loci apponamus. Craanen.

Nunc, Inquit, *facile intelligimus, quid sit obsideri, quam obsessionem creduli homines crediderunt, ut & illa, quæ fabulantur de sagis & maleficis, de quibus quanti non rumores in Germania? Solebant homines comburere propter maleficia. Fatemur quidem, quod, cum venena aliis exhibuissent, hoc modo maleficorum tractari; dici queant, ut sic miseram homines vitam trahant aliquandiu, aut actu moriantur ab illo veneno assumto. Et hæc & similia vulgo diabolo adscribuntur, quatenus homines illi malefici per diabolum operantur, cum quo pactum aliquod fecerunt. Et hoc cum apud credulos firmum & indubitatum stet, contingit, ut ab aliquo malevolo immittantur, (uti utplurimum accidit) eorum frons, tempora & nares, dum putant se revera ab illis hominibus esse maledictos, quod vulgo dicunt,* bezaubert seyn. *Interim homines illi miseri incidunt in somnum profundum & multa insomnia habent, multa imaginantur de his, quæ imaginatione post somnum continuantur. Hinc incidunt in Melancholiam & sibi nihil aliud, quam hoc, videlicet se esse a maleficis male tractatos imaginantur. Hinc postmodum precatum eunt, ut ab hac maledictione diabolica liberentur denuo. Promittunt itaque laudabilem pecuniæ summam, atque ita illo lucrum faciunt. Illi, qui pro maleficis habentur, fatentur se cum diabolo pactum inivisse, ut ita maleficia patrare possent, & super hanc quæstionem accusati a judice, morti dantur, & sic sufficit pio judici propter hominem melancholicum & imaginarium alium morti dare quæ res est ardua & non ferenda.* De obsessione autem diaboli sic sentit: *Sed quomodo diabolus possit obsidere nostram mentem? scimus quidem deliriorum esse varia genera, qualia sunt maniacorum & phreneticorum similiumq; sed an ideo dicentur a diabolo obsessi, cum absurda agerent? an possit mens diaboli se miscere cum mente alterius, vel ita conjungere, ut duplex oriatur mens in una? De corpore omnes, absurdi licet, Philosophi fatentur, non dari penetrationem dimensionum; sic una mens deberet fieri duplex, hoc est, dari deberet penetratio duarum mentium, cogitationes essent eædem, ut unam facerent singularem.* Deinceps sibi objicit: *Sed dicunt hoc esse posse per aliquam consequentiam, quod volente diabolo hæc vel illa in me sequatur mala cogitatio;* & respondet: *Sed hoc statuere ridiculum, ne si Deus dicitur diabolo dedisse singulare aliquod privilegium, vel Deum cum diabolo inivisse pactum aliquod, quod ille damnatas nostras regeret cogitationes, qui creati sumus ad imaginem Dei, quiq; nos suos infantes diabolo damnato postponeret, quod ille in nos imperium haberet, quales hæ sunt absurditates indignæ Christianis auribus?* & concludit: *Nisi ergo ratio seu revelatio contrarium doceat, diabolo obsessi sunt, aut malitiosi,*

tiosi, qui hæc faciunt, ut nummum eliciant, aut sunt melancholici, aut furibundi, maniaci, splenetici: cujus imposturæ exempla Montanum recensuisse dicit. Equidem nonnullos homines interdum imaginationis & corrupti sanguinis vitio se sagas & veneficos credidisse, qui tamen minime omnium tales fuerunt, cum historiarum fide convenit. Hujus rei singulare exemplum habet Excellentissimus Dn. D. Bohnius, in novissimo, eoque eleganti, opere de Officio Medici duplici, clinici nimirum ac forensis, *P. II. c. 6. p. 679.*

Medicum *Anton. van Dale* in suis scriptis attulisse nonnulla affirmatur, quæ ad negandam Magiæ existentiam ducant. Commemorandus etiam *Daillonius*, Ecclesiæ Reformatæ olim in Gallia Minister, post Londini exul, sæpe a Beckero in Mundo suo Fascinato laudatus. *Lambertus Danæus* in dialogo de Veneficiis, quos mox Sortiarios, mox Sortilegos vocat, Sortilegos describit, qui Satanæ ita addicti sunt, ut commercium cum eo amicitiamque contraxerint. Haud dissimile judicium facit Nicol. Remigius, Ducis Lotharingiæ Consiliarius, quæque judicia in Magos ipse exercuerit, describit. Quam festive *Erasmus Roterodamus* spectrorum exorcismum deriserit, & imposturis sacrificulorum fabulas has annumeraverit, videri potest ex Dialogo in ejusdem Colloquiis, qui Exorcismus seu Spectrum inscribitur. Ex illis, qui hypotheses suas Philosophicas ex Sacra Scriptura adducere laborant, *Robertus Fludd a Fluctibus*, Armiger & in Medicina Doctor, defendit in expressione Spongiæ Forsterianæ, fol. 27. secretam combinationem & unionem, quæ efficitur inter malignum spiritum & cacomachos, & quod inter ipsos pangatur, ut spiritus in quacunque forma (statuit enim spiritus materiales,) quotidie possit sangvinis portionem sugere, ut sic spiritus Magi convertantur in portionem diabolicam. Philosophiæ autem Mosaicæ *Lib. II. memb. n. c. 6. f. 121.* diabolum constitutum esse ait principem aeris, ac proinde tempestatem excitare posse, & ob hanc causam aerem dici a quibusdam Synagogam diaboli. Eundem diabolum, inquit, a longo tempore Astrologiæ peritum, colligere herbas, cum, influentia potens, spiritus centrales feriat, aut veneficas & incantatrices doceri ab ipso, quomodo herbas colligere possint.

Daleo. Daillonio. Danæo. Erasmo.

Negat *Joh. Christ. Frommannus*, Tract. de Fascinat. vulgarem, visualem & naturalem fascinationem. *L. I. P. II. Sect. 31. §. 1.* eamque velut a vetulis confictam rejicit. Fascinationem autem naturalem improprie dici observat, eamque per contagium explicandam esse probat. Frommanno.

 Diabo-

Diabolicam vero seu magicam existere *L. III. c. 2.* cum Theologis affirmat.

Gassendo.

Emendavit *Petrus Gassendus* Epicureæ Philosophiæ labem circa providentiam divinam & genios seu angelos, quos Epicurus negabat, adductis variis cæterorum Philosophorum sententiis circa hanc rem, in *Syntagm. Philosoph. Epicur. P. II. Sect. 2. c. 6. De γοητείᾳ* autem seu arte incantamentorum *p. 311.* idem sentit, quod de cacomachia, qua aliqui hircis (uti illa pennatis serpentibus,) per aera vehuntur, aut in lupos transformantur, quod vividissima ipsos imaginatione somniasse dicit, ita, ut, si impostorum fraudes, veteratorum veneficorumque noxæ, anicularum deliramenta & facilis vulgi credulitas adimatur, nihil quicquam veri reperiatur.

Davide Joris s. Georgio.

David Joris aut *Georgius*, qui Basileæ 1556. mortuus, sed ob hæreseos crimen iterum effosus & combustus est, laudatur ab *Henrico Moro*, in Enthusiasmo triumphato, sect. 34. quod totus fuerit ad honestatem & pietatem compositus, liberalis pauperum sublevator, consolabundus visitator ægrotorum, & quod templum religiose frequentarit; sed inter dogmata ipsius hæretica, uti plurimi Historiæ Joristicæ scriptores faciunt, num. 8. recenset, istum docuisse, quod angeli & diaboli sint tantum homines boni & mali, & eorum virtutes & vitia. Et *Opp. T. II. p. 198.* dicit, hunc Georgium Melancholiæ sanguinisque intoxicationibus (nam sect. 38. l. c. putat, ipsum propter sanguineam temperiem angelorum & spirituum existentiam negasse, & communitatem uxorum statuisse,) relictum nec cœlum, nec infernum, nec dæmonem, nec angelum, nec animæ immortalitatem credidisse. Ex Apologia tamen ad Comitem Oldenburg. A. 1540. a Davide Georgio scripta, & quam *Gottfried Arnoldi* ex Belgico idiomate conversam suæ, quam vocat, Kirchen- und Ketzer-Historie *P. II. L. 1. c. 21. p. 290. sqq.* inseruit, videre licet, ipsum Georgium num. 4. testatum fuisse, quod nunquam vel voce, vel scriptis angelorum existentiam negaverit. Num 5. autem negat, se unquam dixisse, diabolos visibiles & essentiales (sichtbare und wesentliche Teufel) non existere. Quantum ex hujus Apologiæ Articulo 5. subobscure colligi potest, id voluisse Georgium credibile est, hominem sibi ipsi esse diabolum & inimicum, a quo proinde maxime omnium cavendum sit. Nec amplius se statuere diabolum sine ipso per se solum quicquam in ipsum posse.

Josephus

Josephus Glanvilius, Regius quondam Concionator aulicus, & Societatis Anglicanæ membrum, in erudito Tract. quo existentiam sagarum, spectrorum, eorumque apparentias demonstrat, existimat, Platonis hypothesin probari posse, spiritus scil. non ab omni corporea mole esse liberos, idque tum ex nostræ sensationis constitutione, tum ex totius naturæ analogia. Cum enim omnem sensationem per motus materiales fieri animadvertamus, putat, comprehendi non posse, quomodo ipsi spiritus omni materia deficiente sentire possint? Analogiam autem naturæ requirere, ne saltus fiat, qui certe fieret, si inter purum spiritum atque nos, qui tam alte crassæ materiæ immersi sumus, nihil medii de subtiliori materia interponeretur. Deinde putat inter spiritus aut dæmones malos dari differentiam; aliquos vero argutiores & subtiliores natura; atque hos spiritus posteriores tanta uti calliditate in conversatione cum hominibus, ut ab ingeniis acutis & minime stupidis ne pactum quidem expressum exigant, quod exemplo cujusdam eruditi M. Eduardi probat. Glanvilio.

Paulo longius processit *Joh. Georg. Godelmannus*, in Acad. Rostoch. Professor, qui Magos, veneficos, sortilegos & lamias ratione criminum distingvit, *L. 1. c. 2.* Definitionem lamiæ exhibet *l. 1. c. 1. §. 14.* Eas autem per aerem volare, cum dæmone concumbere, & tempestates excitare negat, *c. 4. 5. & 6.* adeoque si impossibilia fateantur, non esse puniendas *L. II. c. 2. §. 19.* contendit. Godelmanno.

Johann. Baptista van Helmont, Medicus Chymicus per ignem, (quemadmodum non sine reprehensione ejus meminit *Robertus Boyle* in dubiis Paradoxis Chymico-Physicis, 102.) in Operibus suis Latine editis Francof. 1682. p. 537. a Filio, *Francisco Mercurio* Barone *van Helmont*. 1683. in fol. Germanice versis, Tractat. 54. c. X. recepta injecta, quæ Germanice eingeschoben durch Hexerey reddita sunt, explicat. Vocat autem recepta injecta, portenta spiritualia cooperante Satana perpetrata. Tria nimirum hominum genera constituit, quos diabolus Patronos in cathedris, curiis & aulis nactus sit. *Primos* vocat, qui diabolum, adeoque præstigias & incantamenta ejus negant. *His succedunt*, qui diabolos credunt, eos vero humano generi non inimicos dicunt, & sagarum præstigias pro fabellis fallacibus & nugis hypochondriacis habent. *Ultimi sunt*, qui Scripturæ autore ducti opera diabolica admittunt, sed hæc omnia artes meras esse statuunt, quæ non alio titulo damnantur, quam quod a Satana ad malum sint instituta; §. 5. octo proportionibus J. B. van Helmont.

expli-

explicat, quantum diabolo competat in actionibus sagarum. Nimirum docet §. 6. 7. 8. Cacodæmonem non habere potentiam attingendi formam aliquam, restare autem ipsi potestatem movendi corpora, in Germanico: die Krafft einen Cörper zu bewegen. Neque tamen per attactum movere corpora, etiam quæ assumit, quandoquidem extremitatibus careat, sed solo nutu & aspectu intuitivo, qualis est nostrum velle in sua organa. Diabolum autem per se esse inefficacem ad perficienda opera, nisi anima mancipii adjuvetur, & sibi adsciscat mentem humanam, cui hæc inferiora subsunt. Ut vero incantatio procedere possit, docet, *diabolum potestate libera, & a sagis mutuata exigere contactum, ut formatas a cliente suo ideas connectat, & sic diradiet in formas*, uti loquitur, *substratas*. Ex hac ratione cum diabolus ipsam applicationem complere ex se nequeat, suscitare ideam fortis desiderii & odii in saga, ut mutuatis istis mentalibus & liberis mediis transferat suum velle, per quod afficere intendit.

Mercur. Franc. van Helmont. Filio. Et *Franc. Mercurius van Helmont*, filius, in cogitationibus super capita 4. Genes. priora p. 90. serpentem Satanam, cujus in Genes. mentio fit, vocat caput vermium, cujus regnum est regnum tenebrarum, & quæ sunt reliqua, ibidem evolvenda.

Heemskerckio. *Joannes ab Heemskerck*, JCtus & in supremo Hollandiæ consessu Senator, in libello, quo sub historiæ Arcadiæ umbra jura & antiquitates Hollandicæ explicantur, varias aberrationes, circa Sagarum negotium, in antiquis judicibus exagitat, & plurima ad phantasmata & imaginationem p. 61. refert.

Herberto. *Edoardus* Baro *Herbert* de Cherbury, & Dominus Castri Insulæ Kerky in Hibernia, a sacris belli consiliis Jacobo & Carolo, Regibus Angliæ, in Libro de veritate p. 289. communem sententiam profert, quod ministerio spirituum quorundam revelationes utplurimum fiant, quos tanquam existentias quasdam natura sua invisibiles, inpalpabiles, a corporea mole liberas, dote agilitatis præditas, seu Angelorum, seu Dæmonum, seu intelligentiarum, seu Geniorum, &c. nominibus insigniantur, omne agnoverit seculum.

Ho bbesio. Nemo fere liberius de artibus magicis & sagis ratiocinatus est *Thoma Hobbesio*. Hic enim in Leviathane *c. 45. p. 305.* de Dæmonibus sic philosophatur: *In hoc consentiunt omnes, esse dæmones, non minus inepte, quam si quis vidit in somniis homines defunctos, animas eorum hominum esse diceret*,

diceret, quos ante viderat. Vel, cum si formas suas in speculo visas animas suas, vel stellas in aqua visas stellarum animas appellaret. Et cum Scripturam Sacram asserere animadvertisset, quod dentur Magicæ operationes, veluti respondendo subjicit: *Leviat. cap. XXXVII. p. 706. Si incantatio non sit (ut multi esse putant) effectio mirabilium per verba & sonos, sed impostura ex modis naturalibus facta illusio, adeoque procul ab operatione spirituali, ut impostores ipsi scientia nulla causarum naturalium, ut ea faciant, nec alia re indigeant, quam ignorantia, stupore & superstitione generis humani, loca illa, quæ opinioni de Magia & incantationibus favere videri possunt, alium habere sensum debent, quam primo intuitu habere videantur. Satis enim manifestum est, verba effectum, nisi in eos, qui intelligunt, habere nullum. Neque effectum in ipsos intelligentes ullum præter declarationem, quid cogitant, illis, qui loquuntur. Itaque quando virga videtur serpens, aut aqua sanguis, aut aliud miraculum factum videtur per incantationem, nisi fiat ad populi Dei ædificationem, neque virga, neque aqua, neque aliud incantatur, præter spectatorem, totumque miraculum incantationis in eo consistit, ut impostor hominem deceperit, quod miraculum non est.* Et subjicit deinde, quomodo illud fieri possit.

Rex Angliæ, Jacobus, in dæmonologia a *Jacobo Montacutio*, Wintoniensi Episcopo, cum Opp. Regiis edita, formidabilem sagarum multitudinem effecisse scribit, ut iste tractatus deproperaretur, graviterque in *Scotum*, Anglum, & *Wierum* invehitur. Invectiva in Wierum nimis acerba est, cum Wieri pietatem ne adversarii quidem negent. Scotum vero præter ea, quæ apud Voetium habentur, *Reinaldus* in censura Lib. Apocryph. & *Perkinsius* in Bascanologia oppugnarunt. Jacobo Rege Angliæ.

Collocutor primi diei, instituti conventus meliorum ingeniorum Lutetiæ, sortilegium definit, quod sit species Magiæ, per quam alteri nocetur auxilio dæmonis.

In Germania dari sagas paucissimi negant, imo nec ipse cautionis criminalis Autor dub. 1. Idem sentiunt Goldastus, Reinkingius, Carpzovius, Berlichius, Manzius, plurimique alii. Veterum Germanorum autem superstitionem, & quos Deos coluerint, tradit Tacitus in Germania *c. 8. 9. 10. Histor. W. 61. 62.* ubi de Velleda, Vate virgine magni æstimata mentio fit. Plura addit Lipsius in Comment. & Foerstnerus, quorum prior Luitpordi legem sequentem adducit: Qui ad arborem, quam rustici sanctivam vocant, adoraverit, vel incantationem fecerit,

componat medietatem pretii sui in sacro palatio. Clarius nos docet Sebastianus Franckenberger in Chronico Germanorum p. 308. quod novem annos ante adventum Christi Rex Francorum Clagio XIX. magicas artes exercuerit, ejusque mater Lothildis, Thuringiæ Regis filia, per magiam tempestates excitare, hostibus, licet per multa milliaria abessent, cladem inferre, similiaque potuerit. De Prussis antiquis autor est Hartknoch. in dissert. selectioribus de variis rebus Prussicis, Diss. 6. ipsos multiplices Deos coluisse, & Diss. 9. Weiones memorat, & sortilegos, qui priores arte Magica ventos, ubi voluissent, inflectere potuerunt, posteriores vero ex aquis de absentibus vaticinare, injectis signis & imaginibus. Germanos vero lares habuisse, adeoque dæmonum operationes non penitus ignorasse satis notum est. Ut proinde falso dicatur, Magicarum artium traditionem apud Germanos ex Pontificiorum superstitione, & propagato ab ipsis in Germania cultu demum innotuisse. Add. Magni Danielis Omeisii Dissert. ad c. IX. Tacit. de Germanorum Veterum Theologia & Religione Pagana. Schedius de Diis veterum Germanorum. Quæ dum prætermitto, moneo in transcursu, his demum artibus, ad fallendum instructis, superiorum memoria seculorum factum esse, ut veritas spectrorum magnopere in dubitationem vocaretur, ab iis imprimis, qui vulgo prudentiores videri volebant. Erant enim doli parum solertes, & crebri nimis, cum monachi ut superstitioni pondus adderent, & divinam quandam autoritatem conciliarent, vel aliis lucris commodisque intenti, nescio quam speciem publice privatimque mentirentur. Eo attinet, quod Jul. Cæs. Capaccius promit in Paradis. Ital. Clementis Veigelii. Jung. G. J. Vossius de origine & progressu Idololatr. L. X. c. 6.

Lockio. Opinionum monstra ex absurde inter se conjunctis ideis oriri monstrat *Jo. Lockius* in docto opere de intellectu hum. *L. II. c. 32. §. 10.* *Haud lemurum & spectrorum ideæ*, ait, *cum tenebris majorem habent, quam cum luce, cognationem; attamen si ancilla inepta, aut alius quis eas sæpius inculcando in mente puerili adunaverit, haud fortasse inde evellere aut dissociare unquam potis erit, verum imposterum semper tenebræ, quæ pueris terricula sunt, seni terrorem injicient.*

Luthero. De *Luthero* satis constat, quantam potentiam diabolo concesserit in excitandis tempestatibus, in inficiendo pestilenti aere, in inspirando hominibus cogitationes, & temperamentum melancholicum ac tristitiam,

tiam, cum diabolus ex Lutheri mente musicam plane ferre non possit, sed ipsam omnimodo fugiat. Et licet in colloquiis mensalibus C. 8. & 9. multa, pro simplici ac credula istorum temporum persuasione, de diabolo & spectrorum operationibus legantur, Lutherus tamen p. m. 105. b. Colloquiorum, cum sermo de infantibus suppositiciis (von Wechselbälgen) & spectris incidisset, somniis & phantasiæ accenset, quod obstetrix aliqua confirmare voluerit, se per aquam ad fœminam in flumine Molda, tanquam in fornice hospitantem, deductam fuisse. *Tom. V. Germ. Jenens. fol. 168.* quid sentiat, clare dicit: S. Gregorius zeiget viel Exempel von Geistern, die erscheinen, welchen er, als ein einfältiger guter Mann, geglaubet, als wären es Seelen, da es nun offenbahr ist, daß es Teufel sind. Et in Postillis, ubi de spectro quodam sermo est, negat, quod anima hominis nunquam apparere potuerit, neque etiam quærendum aut discendum quicquam esse ex spectro, licet illud anima aut spiritus bonus sit.

De *Franc. Malebranchio*, Philosopho Cartesiano, de docto Congregationis Oratoriæ, uti appellatur, Patre nostro adhuc tempore inter Pontificios, monitum jam ante a nobis est. Legi omnino apud ipsum merentur ea, quæ de modo habet, quo quis imaginando se sagam esse, aut proficisci ad Sabbathum aut aliam formam induere putat, *L. II. c. 6.* Malebranchio.

Philippus Melanchthon suo tempore communis Germaniæ Præceptor in humanioribus & Philosophia dictus, in initiis doctrinæ Physicæ L. II p. 290. spectra inter prodigia refert, & p. 292. nec μετέωρα, sed malorum angelorum terriculamenta eadem esse ait, atque ex doctrina Ecclesiæ constare, sæpe conspici Angelos bonos & malos, talesve occursitationes fieri non causis Physicis, sed libera voluntate. Vid. ejus liber de anima p. 95. Melanchthone.

Michael Montanus, quem Naudæus in Bibliographia Politica, quantum ad moralia attinet, cum Platone & Aristotele contendit, L. XIII. c. XI. des Essais, quæ Anno 1588. prodierunt, lamias commiseratione potius, quam pœnis, dignas esse judicat, adjiciens exemplum de vetula, quæ, cum ipsi ad excutiendam incredulitatem esset monstrata, ipseque diligenter in ipsam inquisivisset, tametsi non facile sibi imponi posset, omnia expertus, judicavit, istam potius helleborum, quam cicutam, meruisse, & annectit sententiam, esse hoc conjecturis suis nimis Montano.

mis magnum pretium ponere, si propter has solas vivos adhuc comburere velint homines.

Moro. *Henricus Morus* Opp. Londini in fol. 1671. editorum Tom. 2. p. 327. animas separatas impertiri somnia, & apparere in vita degentibus sustinet, & Cardano ac Vanino spectra negantibus indignatur. Putat vero pag. 382. spissitudinem aeris efficere, ut spectra sint frequentiora, nec a ratione abludere Lapponum & Scandiæ incolarum morem, mortuorum corpora sub focis sepelientium, ut spectrorum apparentiæ cessent. In Islandia enim ob crassum aerem interdum formas demortuorum sic obvias esse, ut ob similitudinem persæpe apprehendi eæ a vivis soleant. Cæterum Bodini sententiam tam certam esse putat, ut Wieri argumenta leves Rhetoricationes appellet in Antidoto Atheismi p. 127. c. XI. §. 3.

Naudæo. Viros falso de Magia suspectos vindicare voluit *Gabriel Naudæus*, Mazarini Cardin. Bibliothecarius, in Apologia multorum illustrium Gallice edita. Apparet inprimis ipsum eniti, ut fidem Bodini & Remigii elevet, & Sylvestrum II. Agrippam, aliosque certo pro Magis creditos excuset.

Orchardo. Commemorandus etiam *Orchardus*, concionator Reformatus in Nova Anglia, vel ex solo libro suo Anno 1670. edito cognitus.

Palingo. *Abraham Palingus* Anno 1659. Magistratui urbis Hamelensis inscribere non dubitavit libellum, cujus Latino sermone titulus reddi potest: *Larva Magiæ detracta.* In quo Reginaldum Scotum fere ubique sequitur, & fœminas, quas lamias vocamus, atra bile agitari & deceptas esse confirmat. Communiori eruditorum sententia creditur, lamias renunciare Trinitati, vera pacta inire cum diabolo, & nocere passim hominibus.

Paracelso. Seculo XVI. paulo ante dimidium floruit *Paracelsus*, alias Aureolus Philippus Theophrastus Paracelsus-Bombast ad Hohenheim dictus, quem titulum Opera ipsius Latine Genevæ 1658. edita præferunt. De occulta Philosophia Libro I. Opp. p. 423. Magiam describit, *quod sit promta & subtilis ars, nullis ceremoniis aut conjurationibus contaminata & polluta, velut est Necromantia. De illa enim nec ceremoniæ, nec conjurationes, nec consecrationes, nec benedictiones, nec maledictiones adhibentur, sed sola fide, qua de Christus inquit, ipsam montes transferre & in mare exturbare, de spiritibus ascendentibus omnibus imperare, illosque cogere & domare:* subjungit mox, *Magiam, si in superstitionem degeneret, homini damnum dare & veneficium fieri, quod sagæ faciant, quæ in artem hanc irrepserint, ac in illa ceu sus in volutabro se proluerint*, neque putat iniquum esse,

ejus-

ejusmodi sagas exurere, cum sint nocentissimæ. Nam licet damnum corpori suo non infligant, per fidem tamen falsam spiritus & ascendentes immittere, qui vel centum milliaribus absentes pro suo arbitrio verberare, pungere & occidere possint, ut nemo ab ipsis tutus sit. Lib. I. c. 4. p. 540. Spiritus, qui humanorum secretorum capacessunt, vocat *flaga*, *hosque Spiritus artis Necromanticæ ope cogi posse dicit, ut se visibiles faciant, per speculum, crystallum, carbonem, &c. nec se tantum, sed illud, quod absconditum habet is, cujus flagum est, atque hoc pacto inveniri thesauros absconditos, legi literas obseratas, nudum apparere, quod obtectum, ostendi locum, ubi quid reconditum est.* Cui de Magorum & Sagarum operibus addi potest locus antecedens Vol. III. p. 452. & in Philosophia occulta seu sagaci Lib. VII. In Herbario Opp. Vol. II. p. 173. *Spectra esse dicit visiones, quæ prodeunt ex astrali corporum mortuorum.* Hominem enim habere duplex corpus, unum ex elementis, alterum ex firmamento. Elementare mori & in terra putrescere, ubi sepultum est, alterum obvolitare in aere supra terram. Hujusmodi corpora ætherea hominis defuncti si appareant, spectra esse.

Floruit initio seculi XVI. Philosophiæ laude in Italia clarus *Petrus Pomponatius*, Mantuanus, imprimis cognitus libro, quem de naturalium effectuum causis s. de incantatione Basil. per Henricum Petri mense Augusto 1556. in 8vo impressum edidit, de quo Picus Mirandulanus L. VI. judicat: Pomponatius in opere de incantationibus nec Philosophum sobrium nec Christianum exhibuit, cum effectus mirificos cœlorum influxionibus adscribit. Quare illud opus a Tridentino indice proscriptum est. Et dilatam tamdiu fuisse proscriptionem miratur Delrio Lib. Magicar. Disquis. c. III. q. v. 1. Pomponatius imprimis adversus eos disputat. c. 1. qui effectus incantationum a dæmonibus fieri credebant, & p. 46. concludit, multos habitos fuisse Magos & Necromantas, uti Petrum Aponensem, Ciclum Ejulanum, qui tamen nullum commercium habuerint cum spiritibus immundis, imo qui fortassis cum Aristotele dæmonem non esse crediderint. *Conclus. 2. cap. 13. p. 322.* probat propter effectus, quos communiter homines attribuunt dæmonibus, imo & bonis Angelis, non interveniente Deo, secundum modum specialem, sed solum generalem, dimisso etiam Aristotele, probari non posse, tales substantias immateriales esse. Et p. 330. putat, sententiam Apuleji Platonici, de quo Augustinus de Civ. D. XV. 8. loquitur, quod senserit dæmones esse genere animalia, animo passiva, mente rationabilia, corpore Pomponatio.

re aerea, tempore æterna, longe melius defendi posse, quam si ponantur simpliciter immateriales. Conclus. 7. p. 345. propter determinationem Ecclesiæ concedit tamen, quamvis non sit impossibile, aliquem hominem sic operari, ut angeli & dæmones in aliquo casu operantur, vero similius tamen esse, talia operari angelos & dæmones, 1) quoniam sic determinarit Ecclesia. 2) Quod sint sapientiores & magis callidi. 3) Quoniam sint virtuosiores.

Psello. Post Alcoranum editum, de quo vid. Hottinger. Histor. Oriental. l. II. 4. p. 213. 261. sqq. vixit seculo XII. Mich. Psellus, qui de dæmonibus eorumque operationibus variis, & arte Magica eruditus a Marco quodam Monacho, Chaldæorum doctrinis dedito, dialogum conscripsit de operationibus dæmonum, in quo posita Hypothesi, dæmones corporibus uti, multa de ipsorum natura, de Magis, sagis & morbis ab iisdem immissis differuntur, quæ cum Marco haud dubie Psellus amplectitur. Dialogum hunc primum Græce vulgavit notisque illustravit *Gilbertus Gaulminus*, Molinensis, eundemque a Daniele Hasenmüllero, Professore Kiloniensi, 1688. iterum editum esse constat.

Reginaldo. In Anglia Reginaldus Scotus nobilis gente, circa initia præterlapsi seculi, Anglico sermone edidit, Discoverie of With craft, detectionem artis Magicæ, ubi sex libris omnem Magiam oppugnat, eamque dari prorsus inficiatur. Liber An. 1609. in Belgicum sermonem translatus, iterum An. 1680. Beverovici non sine elogiis docti Petri Scriverii & Gerhardi Tuningi, Juris in Academia Lugdun. Prof. prodiit, ut persuasisse Batavis sententiam videatur.

Sorbona. Nec Sorbonæ diversum placuit, uti ex ejus determinatione Paris. 1398. facta conspici potest, quamque Bodinus Dæmonologiæ suæ præmisit. Non aliter Episcopi Romani in sequenti ætate senserunt. Innocentius VIII. Heinricum Institorem & Jacobum Sprengerum Bulla inquirendi in Lamias A. 1484. instruxit. Circa initium seculi XVI. similia repetuntur *ab Hadriano VI.* d. Tit. in decreto 7. & in Concil. Lateran. *a Leone X.* ad ordinarios dominii Veneti.

Spinosa. Hic referenda est sententia Benedicti Spinosæ, quæ in Ep. 30. ad Balingum p. 374. opp. posth. extat, quo minus homines norint naturam, eo facilius multa posse fingere, veluti arbores loqui, homines in momento mutari in lapides, in fontes, apparere in speculis spectra, nihil fieri aliquid, etiam Deos in bestias & homines mutari. Negat autem Spinosa Ep. 58. quæ

58. quæ in Opp. posthumis in 4to 1677. p. 569. extat, spectrorum existentiam, & ad quæstionem respondet: *Fateor, me non parum, non historias, quæ narrantur, sed eos, qui eas scribunt, obstupuisse. Miror viros ingenio & judicio præditos, facundiam suam insumere, & ea, ut nobis ejusmodi nugas persvadeant, abuti. Hos ergo, & quod restat, prætermittens concludo, quod hæ hisque similes rationes neminem convincant. Spectra vel lemures omnis generis dari, qui aures intellectui concludentes, se a superstitione seduci patiuntur, quæ adeo rectæ rationi infesta est, ut potius, quo Philosophorum æstimationem minuat, vetulis fidem habeat.*

Theodoro Thummio in Academia Tubing. Theologo & Professori ab Editore secundæ & tertiæ Editionis Thesauri Practici Besoldi in voce Heren imputatum est, quod esset Wierianus, quod est species hæresis & Atheismi, a quo crimine ipsum *Mauritius* vindicat, adductis nonnullis ex libro Thummii, qui Sagarum impietas inscribitur. Id enim tantum Thummius egerat, ut commoneret, ne nimis præcipitanter cum sagis ageretur. Thummio.

Don Francisco Torreblanca Villapondo, Cordubensis JCtus & in Granatensi Cancellaria Advocatus Regius, Libr. IV. de Magia, Magis, Sagis, eorumque pœnis jussu Regis Hisp. uti Rex Angliæ Jacobus proprio studio fecerat, edidit, & opus Paulo V. ac Philippo III. Regi Hisp. dedicavit, non dissentiens in summa rei a Jacobo Rege & Delrico. Torreblanca.

Magiæ origines Matthæus Vayerius, in Parisiensi Senatu Consiliarius Opp. Gall. in fol. editorum T. I. p. 144. & T. II. p. 551. ex hominum curiositate deducit. Quoniam enim dulce est, facili obtinere opera, quicquid desideres, quod Magia pollicetur, liquere putat, nullum in homine inveniri affectum, cui ipsa non blandiatur. Vanitatem artis tamen arguere fastidium, quod istos cepit, qui diligentissime ipsam quæsivere. Neronem enim Principem apud Plinium magno sumtu ad se accersivisse famosissimos Necromentarum, & inter hos Regem Armeniæ, Tyridatem, omni tamen impensa opera nihil quicquam impetrasse, quod ipsi satisfaceret, adeo, ut imprimis eos irrideret, qui Magiam profiterentur; allegat deinde imposturas Magorum, & causas naturales, quibus effectus Magici producuntur. Aliquot Pontifices, ait, de Magia fuisse suspectos, qui artes naturales Mathematicas, uti Geometriam excoluerunt. Mexicanos vero sacerdotes jactare societatem cum Diis, qui interim ungvento quodam Tartareo se inungant, ut etiam bestiæ ipsos fugiant, Vayerio.

fugiant solique sint. Idem sentiendum putat de lamiis, & visionem Basinæ Thuringæ, Magni Clodovei matris, fabellis accenset. Vates se fuco oblinere, ut spumare & furere incipiant, ut recte Plinius & Cicero mirentur, cur Dii potius hominibus insanientibus, quam homini sapienti futura inspirare velint. Cæterum citra nominis Christiani jacturam veram dari Magiam negari non posse statuit, quoniam de evocato per Magiam Saule, de Magis Ægyptiis & Simone testatur Scripturarum veritas.

Verulamio.

Hæc est sententia *Baconis de Verulamio*, Vice Comitis de Albano & summi quondam Angliæ Cancellarii, quique judice Pufend. in specimine Controversiæ c. I. §. 5. primum classicum nostra ætate sustulit, 'ut in rebus Philosophicis aliquid ulterius investigaretur, quam quo hactenus scholæ resonuerant. De sagis enim in historia naturali Centur. X. *Opp. p. 948. §. 903.* inquit: *Sagas turbat imaginationis vertigo, ut putent aliud facere, quod non faciunt, populumque eludit credulitas, ut naturæ opera imputent fascino. Observatione dignum, quod prisca & nostris temporibus propiore ætate* (de sagis olim Thessalis, deprædicatisque non ita pridem veneficarum congressibus, quorum plurimæ meminerunt confessiones,) *quæ extant prodita scriptis miracula, ut sublatio in aërem, transformatio sui ipsius in aliud corpus &c. non incantationibus aut Magicis ceremoniis gesta narrentur, sed corpore ungventis delibuto. Quæ merito suspicionem movere possunt, ludibria hæc esse imaginationis, cum certum sit, ungventa ubicunque applicata obdurare poros, vaporesque cohibitos transmittere ad caput, &, quod ad particularia, ex quibus ungventa illa componuntur, opiata & sudorifera esse. Inunctionem enim frontis, colli, spinæ dorsi, novimus adhiberi conciliandis somnis lethalibus.* Hinc regibus sagas nocere non posse putat Verulamius, quoniam imaginationis impotentia imaginantem heic destituit, ut nullam impressionem facere possit.

Wierus.

In Germania ante annos aliquot *Johann. Wierus*, Guilielmi, Cliviæ Ducis Medicus, eruditionis laude & pietate, ipso adversario ejus *Erasto* fatente, clarus, Tractatum ediderat de præstigiis dæmonum, ubi inter alia dæmonem sæpe intervenire sine sagarum culpa tradit. Qui cum in manus Bodini pervenisset, occupati in eodem argumento, acri & peracerbo scribendi genere ipsum refutare aggressus est, & rejecto pacto imaginario, verum & reale inter diabolum & lamias intercedere probare annitebatur.

Parum

Parum de cætero morabimur, quid de ſpectris & dæmonibus tradunt *Plutarchus* de Nat. & detect. dæmon. *Plinius* Ep. 27. lib. 7. *Franc. Sylveſter Prerates* de Strimagar. dæmonumque mirandis. *Ric. Argentinus* de Præſtig. & incantat. *Jean Boulaiſe* l' Hiſtoire du Diable de Laon, en l' an. 1566. *Leo Vairus* de faſcinat. *Hieron. Mengus* de Flagello dæmonum. *Sebaſt. Michael* Pnevmatologie ou Diſcours des eſprits & des ſorciers. *Jo. Jac. Boiſſardus* de divinatione & magic. præſtig. &c. *Andr. Cæſalpinus* Dæmon. inveſtigat. Peripat. *P. Thyræus* de divin. Nov. Teſt. apparitionibus, *Philipp. Ludovic. Elich.* Dæmonomag. *Jo. Fileſacus* de Idololatria Mag. *Lavaterus* de Spectr. & alii paſſim, quorum ſententias, cum recenſere nimis prolixum ſit, eos nominaſſe ſufficiat.

Claudat itaque agmen Vir omnium ore celebratiſſimus *Dn. D. Chriſtian Thomaſius*, qui, ut Wiſſenbachium cum Senatu Parif. timorem ſpectrorum verum pronunciante conciliaret, ad Huberum poſit. ·r. tit. de Loc. cond. ita ſubmonet: Eſt metus hic non ſemper vanus, quia" dantur ſpectra, idque non credimus ſaltem, ſed & ex variis exemplis ſci-" mus. Sed eſt tamen ſæpe vanus, tum propter exceſſum imaginationis," tum propter varios dolos hominum malignorum & otioſorum.„ Ut proinde Virum celeberrimum vel non recte tunc rem perpendiſſe, vel ſententiam affirmantem mutaſſe, vel nobiſcum conſentire, concludendum ſit.

Quoniam igitur argumentum hoc ea animi moderatione, quæ hominem veritatis amantem decet, pertractare anniſi ſumus, neminem nobis jure ſuccenſere poſſe plane confidimus, etiamſi diverſam, aut plane contrariam, a noſtra demonſtratione foveat ſententiam. Veritas perpetuo conſtabit, quantumvis non idem inquirentium de ea ſenſus ſit. Quæ vero ſententia alteri præferri mereatur, ex rationum placida collatione intelligitur, non ineptis concertantium conviciis, quibus illis depugnare mos eſt, qui, cum nihil ſolidi, quod reponere poſſint, habeant, acquieſcere tamen, niſi cornu prius ferierint, nolunt. Nobis proinde veritatem ſemper conſectari, adverſariis placide & cum modeſtia ſatisfacere mens eſt. Bonam ergo humanitatis indolem ab iis viciſſim nobis pollicemur. Sin autem quid ſecus ex argumentorum inopia, aut jactata elatione animi, parum certe philoſophica, evenerit, iſtud contemtu & moderati ſilentii pœna vindicabitur.

TANTUM.